

0

T.C.

ARTVİN ÇORUH ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Berat KUL

HIZIRAĞAZADE SAİD BEY DİVANÇESİ
İNCELEME- KARŞILAŞTIRMALI METİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ

Yrd. Doç. Dr. Abdülkadir ERKAL

ARTVİN-2017

ARTVİN ÇORUH ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAVI
ÜST YAZISI VE RAPORU

EK
26 / 01 / 2016

YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAVI
ORTAK RAPORU
(Başarılı öğrenci için)

Enstitü Yönetim Kurulu tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Berat KUL'un tez savunma sınavını yapmakla görevlendirilen jürimiz söz konusu sınavı, 26/01/2016 tarihinde Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Fen Edebiyat Fakültesi toplantı salonunda dinleyicilere açık olarak yapılmış olup 85 dakika sürmüştür.

Tez savunma sınavı sonunda yapılan değerlendirmede adayın sunduğu tezin **KABULÜNE** oy birliği ile karar verilmiştir.

Başkan : Yrd. Doç. Dr. Abdulkadir ERKAL

Üye : Yrd. Doç. Dr. Ahmet TOPAL

Üye : Yrd. Doç. Dr. Adnan UZUN

Üye : Yrd. Doç. Dr. Ayşe ÇELEBİOĞLU

Üye : Yrd. Doç. Dr. Sinan UYGUR

İmza:.....

İmza:.....

İmza:.....

İmza:.....

İmza:.....

Yukarıda geçen imzalar öğretim üyelerine aittir.

26.01.2016
Yrd. Doç. Dr. Abdulkadir ERKAL
Enstitü Müdürü

ÖZ

Hızırağazade Sa'îd Bey Divançesi(inceleme- karşılaştırmalı metin) adlı bu çalışmada amaç, Hızırağazade Sa'îd Bey'in hayatı ve edebi kişiliği üzerinde durarak Türk kültür ve edebiyatındaki konumunu belirlemektir.

Tezin metin kısmında üç el yazması ile bir matbu nüshası karşılaştırılarak tenkitli metin ortaya konmuş ve metnin Osmanlı Türkçesinden günümüz Türkçesine aktarılmasında ilmi çeviri yazıdan faydalanılmıştır.

Tez giriş kısmından sonra şairin hayatı, edebi kişiliği, eserin şekil ve içerik özelliklerinin incelenmesi; nüsha tavsifleri ve divançenin transkripsiyonlu metni olmak üzere iki bölüm hâlinde incelenmiştir.

Tezin sonunda kelime ve kavram indeksi eklenmesiyle de şiirlerin içeriğine daha rahat ulaşılmasına imkân sağlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Hızırağazade Sa'îd Bey, Divançe.

ABSTRACT

Hızırağazade Sa'îd Bey compilation of poems aims to find out Hızırağazade Sa'îd Bey's importance in Turkish culture and literature by focusing on his life and literary personality.

In text part of the thesis, three manuscripts and a printed copy of the text are compared and the text with criticism is come out. In the translation of Ottoman alphabet to Turkish alphabet, literary text translating is used.

After the introduction part of the thesis, life of the author, his literary personality, study of the work and its context, description of the copy and translation of the work are studied in two parts.

At the end of the thesis, index part is included and this makes is easier to reach poems.

Key words: Hızırağazade Sa'îd Bey, compilation of poems

ÖN SÖZ

Edebi eserler yazıldıkları dönemin sosyal, siyasi, ekonomik, kültürel, askeri anlayışlarını kendi bakış açılarına göre yansıtırlar. Bunun için tarih boyunca ortaya konulan edebi eserlerin bir milletin geçmişine ışık tutmak gibi bir görevi vardır.

Edebi eserlerden faydalanmak, onlar hakkında yapılan ilmi çalışmalarla değer kazanacak ve kültür tarihimize bir ışık olarak yansiyacaktır. Yapılan her türlü ilmi çalışma yapılacak olan çalışmalara da kaynaklık edecek ve kültür tarihimizde birbirini tamamlayan eserler ortaya çıkacaktır.

Bu çalışmada yukarıda bahsettiğimiz fikirlerden yola çıkılarak 19. yüzyılda yaşamış olan Hızırağazade Sa'îd Bey'in hayatı ve edebi kişiliğinin tanıtılması ve Divançesinin tenkitli metninin hazırlanmasını ele aldık.

Tespit ettiğimiz üç el yazma nüsha ve bir matbu nüshadan yola çıkılarak bunların karşılaştırmasını yaptık ve mürettep olmayan ve tam bir divan teşkil etmeyecek şiirlerini mürettep bir şekilde ele aldık.

Hızırağazade Sa'îd Bey Divançesini iki bölüm halinde inceledik. Birinci bölümde, Hızırağazade Sa'îd Bey'in hayatı, edebi kişiliği, divançenin şekil ve içerik özelliklerini ele aldık. İkinci bölümde ise, nüsha tavsifleri ve metnin ilmi çeviri yazıdan hareketle tenkitli metnini oluşturduk. Sonuç bölümünde değerlendirmelerimizi, kelime ve kavram indeksi kısmında ise şiirlerin içeriğine daha rahat ulaşmayı amaçladık. Çalışmanın en sonuna da metnin tıpkıbasımını koyarak transkriptli metinle orijinal metni bir arada bulundurmayı amaçladık.

Bu çalışmayla Hızırağazade Sa'îd Bey'in Türk edebiyatındaki yerini saptamayı amaçladık.

Bu çalışmanın hazırlanmasında zaman mefhumu olmaksızın değerli vaktini bana ayıran ve maddi manevi desteğini esirgemeyen kıymetli hocam Yrd. Doç. Dr. Abdülkadir Erkal'a, yine bu çalışmanın hazırlanmasında bana verdikleri fikirlerden dolayı değerli hocalarım Yrd. Doç. Dr. Adnan Uzun, Yrd. Doç. Dr.

Serkan Türkođlu ve Yrd. Doç. Dr. Sedat Bahadır'a, değerli abim Arş. Gör. Muhittin Kul'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Berat KUL

Artvin, 2017

İÇİNDEKİLER

ÖZ I	
ABSTRACT.....	II
ÖN SÖZ	III
İÇİNDEKİLER.....	V
KISALTMALAR	VII
GİRİŞ.....	1
I. BÖLÜM	6
A. HIZIRAĞAZADE SAİD BEY'İN HAYATI VE EDEBİ ŞAHSİYETİ.....	6
1.Hayati, Edebi Şahsiyeti	6
B. HIZIRAĞAZADE SAİD BEY DİVANI'NIN ŞEKİL VE İÇERİK	
ÖZELLİKLERİ	16
1. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ	16
1.1.Divanın Tertip Şekli.....	16
1.2. Nazım Şekilleri	17
1.2.1.Kaside:	17
1.2.2.Murabba:	18
1.2.3.Tahmis:	19
1.2.4.Muhammes:.....	19
1.2.5.Tazmin:	20
1.2.6.Gazel:	20
1.2.7.Kıt'a:	21
1.2.8.Beyit:.....	21
1.2.9.Şarkı:.....	22
1.3. Vezin	22
1.4. Kafiye ve Redif	24
2. İÇERİK ÖZELLİKLERİ.....	26
2.1. Dil ve Üslubu	27
2.2. Deyimler	31
2.3. İktibaslar	34
2.4. Edebi Sanatlar	35
II. BÖLÜM	38
1.NÜSHA TAVSİFLERİ	38
2.ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ.....	41

3.DİVANIN TRANSKRİPSİYONLU METNİ.....	42
SONUÇ	97
KELİME VE KAVRAMLAR İNDEKSİ.....	98
KAYNAKÇA.....	110
TIPKIBASIM	112

KISALTMALAR

A : Milli Kütüphane, Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu,
Arşiv Nu: 06 Mil Yz A 3653, DVD Numarası: 931

age. : Adı geçen eser

as. : Aleyhisselam

bk. : Bakınız

C. : Cilt

E. : Ebyat

G. : Gazel

H. : Hicri

haz. : Hazırlayan

HD : Hızırağazade Divançesi, Matbaa-i Amire, H. 1281, 30 s.

H. : Hazret-i

K : İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Atatürk
Kitaplığı, Türkçe Yazma Divanları Koleksiyonu, Arşiv Numarası:
Belediye K. 588

Kt : kıt'a

Ks. : Kaside

M : Milli Kütüphane, Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu,
Arşiv Nu: 06 Mil Yz A 791, DVD Numarası: 922

Mü : Münacat

Mr. : Murabba'

Mu. : Muhammes

N. : Naat

Nz. : Nazire

s. : sayfa

Ş. : Şarkı

T. : Tazminat

Ts. : Tahmis

yy. : Yüzyıl

GİRİŞ

Hızırağazade Sa'îd Bey XIX. yy. şairlerindedir. Osmanlı Devleti'nin önceki yüzyıllarda başlamış olan çöküşü bu yüzyılda da olanca hızıyla devam etmiştir. Gerileme bir türlü durdurulamamış, devleti yönetenler bu kötü gidişata dur diyebilmek için farklı bir sürü çareye başvurmuşlardır. Bu dönemde Batı, askeri, siyasi ve ekonomik anlamda üstünlüğünü iyice kabul ettirmiş ve devlet ricali Batı dünyası ile iletişim kurmanın ve Batı tekniğinden yararlanmanın gereğine iyiden iyiye inanmışlardır.¹ 1826'da yenileşme sürecinin önündeki en önemli engellerden biri olan Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasıyla hem yeni bir ordu kurulmasına yol açılmış hem de köklü değişimlere uygun zemin oluşturulmuştur. Harbiye Nazırı Mustafa Reşit Paşa tarafından 1839'da Tanzimat Fermanı ilan edilmiş ve yenileşme hareketi devletin resmi programı haline gelmiştir.²

Sosyal hayatta, mimari, resim, şiir gibi sanat dallarında kendisini hissettirmeye başlayan ve II. Mahmut döneminden itibaren yeni bir ivme kazanan zihniyet çözülüşünün yeni bir edebiyat anlayışını doğurması, XIX. asrın ikinci yarısında mümkün olabilmiştir.³

Yeni edebiyatın önde gelen isimleri eskiyi öğrenerek yetişmiş olduklarından eski tarzda yazmayı sürdürmüşlerdir. Ayrıca, devlet idaresinden toplum hayatına görülen eski yeni ikiliği kendini edebiyatta da göstermiştir. Ancak, edebiyat alanındaki değişiklikler yavaş olmuştur.⁴ XIX. asır Osmanlı siyasetçisi ve edibinin, edebiyat ve olaylara bakışı bir önceki dönemle farklılık arz etmektedir. Bu dönemde Damat İbrahim Paşa gibi devlet adamları ve onların etrafında toplanan şairler ve âlimler Osmanlı kültür ve medeniyeti tanıtmaya amacıyla din, tarih ve biyografi türünde eserler vermişlerdir.⁵ Bu amaçla yapılan çalışmalara

¹ Mine Mengi, **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, 10. Baskı, Akçağ Yay., Ankara, 2004, s.231.

² Ahmet Atilla Şentürk, Ahmet Kartal, **Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, 9. Baskı, Dergah Yay., İstanbul, 2013, s.347.

³ Mustafa İsen, vd., **Eski Türk Edebiyatı El Kitabı**, 7. Baskı, Grafiker Yay., Ankara, 2012, s. 157

⁴ Mengi, s.231.

⁵ Şentürk, s.347.

bazı gruplar dışında iyi gözle bakılmış, kültür ve medeniyet alanlarında bir nebze olsun düzelme görülmüştür. Bunda muhtemelen Osmanlı'da var olan "hoşgörü" anlayışı etkili olmuştur.⁶

Her ne kadar Osmanlı toplumunda sosyal, siyasi, askeri, ekonomik ve kültürel alanlarda yenilikler yapılmaya çalışılmışsa da yapılan çalışmalar yeterli olmamıştır.

XIX. yüzyılda Divan şiiri, Yeni edebiyat karşısında gücünü kaybetmiş hatta kendi geleneği içinde bile değerini koruyamaz olmuştur. Yüzyıl şairlerinin çoğu XVIII. yüzyıl şairi olan Nedim'in başlattığı "Mahallileşme Akımı"nın sürdürme eğilimindedir.⁷

Mahallileşme cereyanı, Türk dilinin ve edebiyatının kendi içinden olgunlaşması ve millileşmesi manasında, yerli ve halk tesirinde bir harekettir. Bu cereyan, öteden beri ince bir iz halinde varlığı hissedilen, dilde sadelik ve edebiyatta millileşme hareketlerinin XVIII. asırda birinci sınıf şairlerin iştirakiyle kuvvetlenmesinden doğan bir yenileşme hareketidir.⁸

Ancak bu dönemdeki şiirlerde Nedim'deki zarafetin yerini bayağılığın aldığı, duygu derinliği, hayal zenginliği ve ahengin yok olduğu, dolayısıyla şiirlerin kelimelerin yan yana dizilmesinden oluşan titizlikten uzak, zevksiz manzumeler haline geldiği, zarif İstanbul Türkçesi'nin yerine normalin altındaki seviyede bulunan halkın dilinin; hatta kaba köylü ağzının kullanıldığı dikkat çeker.⁹

Eski edebiyatımızın kuruluş döneminde olduğu gibi çöküş döneminde de dini-tasavvufi şiire ilgi artmıştır. Bu dönem şairleri arasında herhangi bir tarikata

⁶ Şentürk, s.347.

⁷ Mengi, s.231.

⁸ Nihat Sami Banarlı, **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, 2 Cilt, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1983, c. 2, s. 744.

⁹ Şentürk, s.353.

mensup olmayan şair hemen hemen yok gibidir. Dolayısıyla her şairin divanında tasavvufi şiire rastlanabilir.¹⁰

Bilindiği gibi XIX. yüzyıla gelinceye kadar Osmanlı padişahlarının çoğu genellikle şiir ve edebiyatla uğraşmışlar hatta kendileri şiir yazmışlardır. Ancak, XIX. yüzyılın başında padişah olan ve İlhamî mahlasıyla şiir yazan III. Selim dışındaki padişahlar, şiir ve edebiyatla hemen hemen hiç ilgilenmemişler; böylece sarayın edebiyatla uğraşma geleneği dönem içindeki ömrünü tamamlamıştır.¹¹

Bu yüzyıl Divan şiirinin belli başlı temsilcileri şunlardır:

Enderunlu Vasıf, İstanbullu olan şair Enderun'da yetiştiği için bu mahlasla anılmıştır. Şair 1824 yılında yine İstanbul'da vefat etmiştir. Nedim'in başlattığı Mahallileşme Akımı'nın bu yüzyıldaki en önemli temsilcisidir.¹²

Keçecizade İzzet Molla, İstanbul'da doğmuştur. Babasının ölümü üzerine akrabaları yardımıyla öğrenimini tamamlamıştır. Osmanlı-Rus Savaşı aleyhtarı olduğu için sürgün gönderildiği Sivas'ta ölmüştür. Gülşen-i Aşk ve Mihnet-Keşan adında önemli eserleri vardır.¹³

Aynî, Gaziantep doğumludur. Asıl adı Hasan'dır. 1790'da İstanbul'a gelerek şairler arasında kendini göstermiş ve Nakşibendi tarikatına girmiştir. Saki-name, Nazmü'l Cevahir ve Nusret-name adında eserleri vardır.¹⁴

Yenişehirli Avni, bugün Yunanistan sınırları içinde kalan Yenişehir'de doğmuştur. Asıl adı Hüseyin'dir. Kâtip olarak gittiği Bağdat'tan İstanbul'a döndükten sonra arka arkaya eşi ve çocuklarını kaybedince ömrünün kalan kısmını derbeder ve maddi sıkıntı içinde geçirmiştir. Mevleviliği benimsediği de

¹⁰ Mengi, s.231.

¹¹ Mengi, s. 231.

¹² Mengi, s. 232-233.

¹³ Mengi, s. 234.

¹⁴ Mengi, s. 236.

söylenmektedir. Divanı, Ab-name, Mırat-ı Cünun, Ateşgede, Nihan-ı Kaza adlı eserleri önemlidir.¹⁵

Şeyhülislam Arif Hikmet, İstanbullu olan şair çeşitli yerlerde kadılık yapmış; daha sonra Anadolu ve Rumeli kazaskerliği yapmıştır. İstanbul'da vefat etmiştir. Divan edebiyatının son dönem şairleri arasında önemli yeri olan Arif Hikmet, şiirde eski ustaların yolundan gitmiştir. XIX. yüzyıl şairlerinin divanlarında Arif Hikmet'le ilgili şiirler bulunması onun şiirdeki gücünü göstermektedir.¹⁶

Leyla Hanım, İstanbul'da doğmuştur. Divan edebiyatındaki yerini kadın şair olması yönüyle kazanmıştır. Mevleviliği benimseyen şair İstanbul'da ölmüştür.¹⁷

Şeref Hanım, İstanbullu olan şair hakkında fazla bilgi yoktur. Ancak, Divanı'nda bulunan padişah II. Mahmut'a ve Valide Sultan'a yazdığı övgülerden, hayatının maddi sıkıntı içinde geçtiği anlaşılmaktadır. Matbu' bir Divan'ı vardır.¹⁸

Bunlardan başka yine dönemde adı geçen diğer önemli şairler şunlardır: Daniş, Pertev Paşa, Leskofçalı Galib, Osman Nevres, Kazım Paşa.

Yukarıdaki açıklamalardan da fark edileceği üzere bu dönem şairlerinin yetişmesinde etkili iki çevre göze çarpmaktadır. Bunlardan ilki tarikat çevresi; ikincisi ise devlet dairelerinde önemli mevkilerde bulunan kişilerdir.

Bu çalışmanın ana kaynağı olan Hızırağazade Sa'id Bey de şairliğini bu çevrelere borçludur diyebiliriz. Çünkü yazdığı şiirlerin bir kısmında himayesine girdiği kişileri övmüştür. Hızırağazade Sa'id Bey'in edebi kişiliği devletin çöküş

¹⁵ Mengi, s. 237; Yenişehirli Avni'nin hayatı hakkında geniş bilgi için bkz. Yrd. Doç. Dr. Abdülkadir Erkal, **Yenişehirli Avni, Mırat-ı Cünun (Delilerin Aynası)**, Büyüyenay Yayınları, İstanbul, 2014.

¹⁶ Mengi, s. 238.

¹⁷ Mengi, s. 239.

¹⁸ Mengi, s. 240.

zamanlarına, şiirde ve edebiyatta ikiliğin olduğu bir döneme denk geldiği için adından fazlaca söz ettirememiştir.

I. BÖLÜM

A. HIZIRAĞAZADE SAİD BEY'İN HAYATI VE EDEBÎ ŞAHSİYETİ

1. Hayatı, Edebi Şahsiyeti

Hızırağazade Sa'îd Bey, Sultan I. Abdülhamit'in musahiplerinden Halepli Hızırağazade Mehmet Ağa'nın oğludur. İstanbul'da doğdu.¹⁹ Fatin, Hızırağazade Sa'îd Bey hakkında Hatimetü'l Eş'âr adlı eserinde şunları söylemiş: “*Nâzım-ı mûmâ-ileyh Hızır Ağazâde Saîd Beg Dersââdet'de kadem-nihâde-i sâha-i vücûd olup enderûn-ı hümayûn iğvâtı silkinde perverde-i ilm u kemâl olmuş iken iki yüz elli iki senesi hilâlinde âzim-i kurbgâh-ı cenâb-ı Rabb-i Müteâl olmuştur. Masnû ve matbû bir kıt'a Dîvânçesi vardır.*” ve

Etmedi gitdi eser nâle-i cângâh sana

Merhamet vermedi mi Hazret-i Allah sana

matlalı gazeline yer vermiştir.²⁰ Kaynaklarda doğum tarihi ile ilgili kesin bilgi bulunmamaktadır. Hızırağazade Sa'îd Bey olarak anılan şairin kaynaklara göre tam adı Mehmet Sa'îd'dir.²¹ Mehmet Tahir, Osmanlı Müellifleri adlı eserinde “*hoş sözlü şairlerden rind meşrepli bir zat*²²” diyerek Hızırağazade'yi tanıtmıştır.

¹⁹ İbnü'l Emin Mahmut Kemal İnal, **Son Asır Türk Şairleri**, 5 Cilt, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay., Ankara, 1999, c. 4, s.2054.

²⁰ Haz. Yrd. Doç. Dr. Ömer Çiftçi, **Fatin Tezkiresi “Hatimetü-l Eşar”** s. 225.

²¹ Muhammet Duman, “*Musikişinas Bir Divan Şairi: Hızırağazade Sa'îd Bey*”, **Turkish Studies**, 8/4, 2013, s.686.

²² Bursalı Mehmet Tahir Bey, **Osmanlı Müellifleri**, 3 Cilt, Meral Yayınevi, İstanbul, 1972, c.2, s.176.

Enderun'da kilar-ı hassa²³ sınıfına dâhil olduğu kayıtlardan bellidir. Babasının gücü sayesinde Enderun'a alınan Mehmet Sa'îd Bey'in Enderun'daki hayatı hakkında kayıtlarda yeterli bilgi bulunmamaktadır.²⁴ Topkapı sarayında yetişmiş ve sesinin güzelliği dolayısıyla bir süre müezzinlik yapmıştır.²⁵ İlim tahsilinde gayretli olan Hızırağazade, bu özelliği ile yakın çevresinde nazım ve nesirde adından sıkça söz ettirmeye başlamıştır. Arkadaşlarından bazılarını Arabi ve Farisi okutmuştur.²⁶ 1801(H.1216) senesinde Enderun'da kilar-ı hassada bulunan Sa'îd Bey, müezzinliğinin yanı sıra sipahi olarak da görev yapmıştır.

1815(H.1231)'te çavuş mülazımı olan Sa'îd Bey, 1820(H.1236)'ya kadar beş yıl boyunca “*ilm-i musikiye müdavim*” ve görevinde “*maharet-i kâmile peyda ve o cihette güfte ve bestede Memduh-ı ala vü edna*” olduğundan “*unvanı-ı serhengi*”ye nail olmuştur.²⁷

Babası gibi kendisinin de sedası gayet güzel olduğundan rikab-ı hümayun çavuşları ve hassa müezzinleri arasına dâhil oldu.²⁸ Çavuşluk görevini almak istemiş fakat sağlık problemleri buna engel teşkil etmiştir. Bundan dolayı Topkapı Sarayı'nda kalmıştır.²⁹

1827 (H.1243)'de padişah Rami Çiftliği'nde ikamet ettiği sırada oraya gitmeye şişmanlığı mani olmuş ve Yeni Saray'da kalmasına müsaade edilmiştir. “*Alüfte-i left-i ilbâ olduğundan sarayda tek ü تنها turmayup isti'dasına mebni senevî 5000 kuruş nan-para ile çerağ ve ekâbirinden tersane-i amire emini Hacı Ali Bey Efendi merhumun sahabetiyle rehin-i refah olunmakta...*³⁰” şeklinde Tayyazâde Ahmet Ata Bey'in Tarih-i Enderun adlı eserinde geçmektedir.

²³ İnal, c. 4, s.2054.

²⁴ Duman, s.688.

²⁵ E. J. Wilkinson GIBB, **Osmanlı Şiir Tarihi**, 5cilt, Akçağ Yay., Ankara, 1999, c.3-5, s.500

²⁶ İnal, c. 4, s.2054.

²⁷ Haz. Ali Şükrü Çoruk, **Osmanlı Sarayında Gündelik Hayat**, 1. Baskı, Kitabevi Yay., İstanbul, 2011, s.223.

²⁸ İnal, c. 4, s.2054; Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, c.7, s.425.

²⁹ Duman, s.688.

³⁰ Tayyazade Ata, **Osmanlı Saray Tarihi**, 5 Cilt, 1 Baskı, Kitabevi Yay., İstanbul, 2010, c.5, s.546.

1830(H.1246)'da Hüsrev Paşa'nın seraskerliğinde Sofya'da toplanan sipahi alaylarının müdürlüğüne tayin edildi. 1831'de de Hüseyin paşa ile Anadolu'ya giden ordunun alaylarından bazılarının amirliğine tayin edildi.³¹ Bu bilgi yine Tayyarzade Ahmet Ata Bey'in Tarih-i Enderun adlı eserinde şöyle geçmektedir: “*Hüsrev Paşa'nın evvelki seraskerliğinde H.1246 senesinde Sofya mevkiinde tehaşşüd iden sipahi alayları müdürlüğüne ve H.1247'de Ağa Hüseyin Paşa refakatiyle Anadolu'ya izam olunan ordu-yı hümayun alaylarından bazısının emri idarelerine memur olunduktan...*”³²

İstanbul'a döndüğünde Darbhane Nazırı Ali Rıza Efendi'ye intisab etti ve Akdağ madenine memur tayin edildi. “*Ali Rıza Efendi merhumun himmetiyle Akdağ madeni hümayun-ı keşf ü muayenesi memuriyetinden...*”³³ Buradaki durumunu anlatan bir beyti divanında şöyle dile getirmiştir:

Beyit:

Akdağ'da kara baht ile hünab-ı eşkimi

Çok eyledim nisâr sefid ü siyah ü surh (E. /7)

Yine Darphane Nazırı Ali Rıza Efendi'nin himmetiyle girdiği Akdağ madenine memur olarak atandığında şu kıt'ayı söylemişlerdir.

Kıt'a:

Çuvvet-i himmet-i vālā-yı veliyy-i ni'met

Baña bir āhla biñ tağı devirdir hālā

Taş dögenlikde benim gālīb olan Kūhken'e

O su akıttı ise ben gümüş etdim icrā (Kt/1)

³¹ İnal, c. 4, s.2055.

³² Ata, c.5, s.546.

³³ Ata, c.5, s.546.

Vazifesini bitirdikten sonra İstanbul'a döndü ve yine Ali Rıza Efendi'nin himmetiyle 1835 (H.1251)'te hâceganlık makamına terfi etti.³⁴ Kendisine yardım eden ve onu himayesi altına alan Rıza Efendi'ye müşirlik makamı verildiğinde

Edip ebrusun ol şeh nāza me'mūr-ı müşīriyyet
Eder her 'işvede biñ hük-m-i destūr-ı müşīriyyet (G. 4/1)

matlalı beş beyitlik gazeli sunmuştur.

Ali Rıza Efendi'nin 1836(H.1252) senesinde Ayasoyfa Camiinde uşağı tarafından şehit edilmesi üzerine hasta oldu ve onu sürekli koruyup kollayan hamisi hakkında şu beyitleri dizmiştir.

Beyit:

Görmek dilersen āşık aynıyle Kerbelayı
Minder dibinde gel gör Seyyid Ali Rızayı³⁵

Bu beyit Hızırağa'nın hamisi Ali Rıza Efendi'yi ne kadar çok benimsediğinin ve önemseddiğinin en açık örneğidir.

Rıza Efendi'nin şehadetinden sonra Damat Halil Rıfat Paşa'nın meclisine girmek istese de bazı kimseler tarafından buna engel olundu ve bu sıralarda Pertev ve Akif Paşalar iltifat gösterip Hızırağazade Sa'id Bey'i meclislerine kabul eylediler.³⁶ Hızırağazade Sa'id Bey, Akif Paşa'nın gazelini bu iltifatlarından dolayı olsa gerek tahmis eylemiştir. “*Gülşen-i âlemde gördük deste deste gül*” dizesiyle başlayan ve “*Verd-i zîbâdır gazel tahmîs ber-i şikeste gül*” dizesiyle biten tahmisi gayet başarılı bir örnektir.³⁷ Yine Pertev Paşa'nın bir şiirini tazmin eylemiştir. Bu şiirde divanında “*Gülzâra salın gonca-i zibâ-yı zamânsın*” dizesiyle başlayıp “*Halkın da bahar olduğuna kalbi inansın*” dizesiyle son bulan ve beş

³⁴ İnal, c. 4, s.2055.

³⁵ Milli Kütüphane Nüshası Arşiv no: 791, s.1.

³⁶ Ata, c.5, s.547.

³⁷ Milli Kütüphane Nüshası Arşiv no: 791.

bentten oluşan şiiri oldukça ehemmiyetlidir.³⁸ Ancak burada da hakkında çeşitli söylentilerin çıkması kendisini iyiden iyiye hüzünlendirmiş ve hastalığının şiddetlenmesine neden olmuştur. Bu husus Tayyazade Ata'nın Tarih-i Enderun (Osmanlı Saray Tarihi) adlı eserinde şöyle bildirilmiştir: “*iki nefer-i nemmâm-ı müstahak'ül intikam (...) ma'ârif-düşmen olan bazı gammaz mûmâna'at emeliyle siayet itdiklerini teccüss...*”³⁹

Şairin ölümüyle ilgili kaynaklarda iki rivayetten bahsedilmektedir. Bunlardan birincisi; 1836(H.1252) yılında bir gece evinin önünden geçen yangın tulumbası yere düşerek çıkan gürültüyle uyandı ve o gürültü dolayısıyla korkuya kapıldı. Bu olay onun çektiği acıları derinleştirdi ve birkaç gün sonra dayanamayıp bu fani dünyaya gözlerini yumdu. İkincisi ise, kalp krizi sonu hayatını kaybettiği yönündedir. Şişmanlığı da göz önüne alındığında bu ihtimalin daha doğru olacağı düşünülebilir.⁴⁰ İstanbul'da vefat etti. Kabri Eyüp'ten Bahariye'ye giden caddenin sol tarafındaki mezarlıktadır.⁴¹ Nezih Bey namında bir oğlu vardır.⁴²

Hızırağazade Sa'îd Bey, hayatı hakkındaki bilgilerden de anlaşıldığına göre iyi bir eğitim almıştır. İyi bir eğitim aldığı en belirgin göstergesi olarak uzun yıllar Enderun'da vazifeli olarak bulunmasını gösterebiliriz. Hızırağazade Sa'îd Bey'in yaşadığı dönemde eğitim faaliyetleri Enderun'da üç oda şeklinde devam etmekteydi. Bunlar: Seferli Koğuşu, Kiler Koğuşu ve Has Oda'dır. Bu odada eğitim alanların derece ve mevkileri birbirinden farklı olmakla birlikte aldıkları maaşlar da farklılık arz etmektedir.⁴³

Bu odalar hakkında kısaca malumat vermek gerekirse Seferli Koğuşu, IV. Murat Revan Seferi'ne giderken (M. 1635) büyük odadan bir kısım içöğlanı

³⁸ Milli Kütüphane Nüshası Arşiv no: 791.

³⁹ Ata, c.5, s.548.

⁴⁰ Duman, s.690.

⁴¹ Bursalı Mehmet Tahir Bey, c.2, s.176; Mehmet Süreyyâ, **Sicill-i Osmanî Yahud Tezkire-i Meşâhir-i Osmaniyye**, 5 Cilt, Sebil Yay., İstanbul, 1996, c.3, s. 46; İnal, c. 4, s.2055;

⁴² Süreyyâ, c.3, s. 46.

⁴³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı**, 4 Baskı, Gazi Yayıncılık A.Ş., Ankara, 2014, s.297.

alınmak suretiyle oluşturulmuştur. Koğuştakilerin görevi ilk başlarda Enderun halkının çamaşırlarını yıkamaktı. Ancak sonraları sanat mektebi haline gelmiş ve burada pek çok şair, âlim, musikide mahir kimseler yetişmiştir. Derece itibariyle Kiler Koğuşu'ndan bir alt kademededir ve günlük yevmiyeleri 20 akçeden 40 akçeye kadar değişmektedir. Bu koğuş M. 1831 yılında kapatılmıştır.⁴⁴

Kiler Koğuşu, Fatih döneminde kurulmuş ve padişahın yemeğini getirip ve yemeklerin kapaklarını açmakla vazifelendirilmişlerdir. Günlük 50-60 akçe yevmiyeleri vardır. Seferli Koğuşu ile Has Oda arasında bir eğitim kademesidir.⁴⁵

Has Oda, Enderun'da eğitim faaliyetlerinin devam ettiği en üst kademedir ve Fatih devrinde kurulmuştur.⁴⁶

Eğitimlerinde başarılı olanlar sırayla Seferli Koğuşu'ndan Kiler Koğuşu'na oradan da Has Oda'ya terfi ederdi. Eğitim döneminde başarılı olamayanlar elenir ve saray dışında bir göreve verilirlerdi.⁴⁷ Ord. Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın "Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı" adlı eserinden elde ettiğimiz bilgilere göre ve Hızırağazade Sa'id Bey'in hayatı hakkındaki bilgiler karşılaştırıldığında Sa'id Bey'in iyi bir eğitim aldığı ve eğitimini başarıyla tamamladığını görmekteyiz.

Tayyazade Ata'nın Tarih-i Enderun adlı eserinde Sa'id Bey'in başarılı olduğu şu şekilde dile getirilmiştir: "... enderun-ı hümayunda kilar-ı hassa ağaları sınıfına iltihak..."⁴⁸ Yine Ata'nın tarihinde Arapça ve Farsça'yı iyi bildiğinden bahsedilmektedir.⁴⁹ Hatta Sa'id Bey, Kaptanıderya Kilarî Süleyman Refet Paşa'ya Farsça dersi vermiştir. Bu bilgi Ata'nın tarihinde şöyle naklolunmuştur: "... ve farisîyi Hızırağazade Sa'id Begden görmüş ve..."⁵⁰ Ata tarihinde yine şairin başarılı olduğundan bahsetmektedir. "... şair-i mahir Hızır

⁴⁴ Uzunçarşılı, s.300-301.

⁴⁵ Uzunçarşılı, s.301-303.

⁴⁶ Uzunçarşılı, s.310.

⁴⁷ Uzunçarşılı, s.297-321.

⁴⁸ Ata, c.5, s. 545.

⁴⁹ Ata, c.5 s. 545.

⁵⁰ Ata, c.2 s. 239.

*Aga-zade Sa'îd Beğefendi...*⁵¹ Buradan da anlaşıldığı üzere Farsça'yı ders verecek kadar iyi derecede bilmektedir.

Hızırağazade Sa'îd Bey'in;

Etmedi gitdi eşer nâle-i cān-gāh saña
Merḥamet vermedi mi Ḥāzret-i Allāh saña

matlı gazelini Seyyid Mustafa İzzet Efendi (1801-1876) tahmis eylemiştir. Mustafa İzzet'in şiiri ise şöyledir:

Tahmīs-i Ğazel-i Ḥızır Ağa-zāde Sa'îd Beyefendi⁵²

Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlün

'Āşık oldum olalı doğrusu ey māh saña

Bir ṭarīk ile gönül olmadı hem-rāh saña

Nice taḳrīr edeyim derd-i dilim āh saña

Etmedi gitdi eşer nâle-i cān-gāh saña

Merḥamet vermedi mi Ḥāzret-i Allāh saña

Eylediñ gönülümü āvīze-i mehd-i ülfet

Ğarāz eğlenmek imiş şoñradan etdim diḳḳat

Böyle tıflāne-edāya kim eder emniyyet

Nālem etmiş seni ḥ'ābīde-i ḥ'āb-ı naḥvet

Zannıma⁵³ ninni gelir āh-ı seḥer-gāh saña

⁵¹ Ata, c.3 s. 109.

⁵² Ata, c.5, s. 610; İnal, c. 2, s.1088.

⁵³ Zannıma: ğālibā: HD.

Nāle-i ‘aşk-ı ciger-süzümü şandıñ kuru lāf
 Saña taqrīr-i umūm-ı dil olup cümle hīlāf
 Hālime eylemediñ ‘atf-ı nigāh u inşāf
 ‘Ākıbet ‘ömrümü hüsünüñ gibi etdiñ⁵⁴ itlāf
 Qaldı sermāye hemān āh baña vah saña

Nedir ey çarh-ı sitem-dīdeye qahrıñ öyle
 Etdiğıñ luḫfu baña sen de bilirsin söyle
 Āh u feryādımı sen şanma tehīce böyle
 Beni şād eylemediñ bir kere inşāf eyle
 ‘Ācaba neyledim ey tāli‘ - i bed-ḫ^vāh saña

Her ne rütbe görünürse saña şüretde ba‘īd
 ‘İzzetā kesme şaḫın şāhid-i ma‘nīden ümīd
 Zāhir olduğça gönülde hele sırr-ı tevḫīd
 Tükenir⁵⁵ bī-ḫaberāne reviş⁵⁶ elbette Sa‘īd
 ‘Ākıbet⁵⁷ rehber olur bu dil-i āgāh saña

Hafız Hızır İlyas Ağa Letaif-i Vekayi-i Enderuniyye adlı eserinde Bebek Kasrı’nda rikab merasimi düzenlenmesi sırasında Hızırağazade Sa‘id Bey’in

Şāhım nice ben olmayam elṫāfuña meftūn
 Şādī-i cihān luḫf-ı hümāyūnuna merhūn

⁵⁴ Etdiñ: kıldıñ: HD.

⁵⁵ Tükenir: döğünür: HD.

⁵⁶ Reviş: düşen: HD.

⁵⁷ ‘Ākıbet: zannıma: HD.

dizeleriyle şarkısını kendi usul ve tertibi üzerine okuduğunu bildirmektedir.⁵⁸

Hızırağazade'nin edası ve sadası güzel olduğundan meclislerde şarkıları okunmakta ve güzel sesliler zümresinden sayılmaktadır. Hafız Hızır İlyas Ağa Letaif-i Vekayi-i Enderuniyye adlı eserinde “Başyamak Hafız Efendi'nin;

Ey sākī-i cem neşe-i mül taze yetiştī
Gülzār-ı ümidimde o gül taze yetiştī
Mahmūr idi mestāne gönül taze yetiştī
Gülzār-ı ümidimde o gül taze yetiştī

şarkısı okunup, ardınca Hızırağazade Sa'id Bey'in;

Meclisde kılp la'le-i leb-i yari piyāle
Bu fikr ile zīnet veririz bezm-i hayāle
Sīb-i zeķanıñ zann edip 'uşşāka nevāle
Bār olma kerem kılp gönül ol taze nihāle

şarkısı da buselikde okunması hanendelerin re'yine havale buyrulup, a'la sesliler cümlesine tabiatçe çağrıldıkları...”⁵⁹ onun şarkılarının ve sesinin güzelliğinden bahsetmektedir.

19. yüzyıl şairlerinin bir tarikata girme, bir mürşide intisap ederek mürit olması gelenek haline gelmiştir.⁶⁰ Buna rağmen kaynaklardan elde edilen bilgilere göre ve Hızırağa'nın divanındaki hayatı hakkındaki bilgilere bakarak bir şeyhe intisabı söz konusu değildir. Sadece bir iki şiirinden hareketle Mevleviliğe bağlılığını söyleyebiliriz. Bunu da şu dizelerinden anlamak mümkündür.

⁵⁸ Çoruk, s.119.

⁵⁹ Çoruk, s.270.

⁶⁰ İsmail Ünver, “XIX. Yüzyıl Divan Şiiri”, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, s.1 (1988) s.132

“Saña kaldı işim her iki cihanda

Aman yâ Hazret-i Molla dahîlek

Kolu bağı bir kulum bab-ı amanda

Aman yâ Hazret-i Molla dahîlek”⁶¹

Yine divanında yer verdiği bir şiirinde Şems-i Tebrizi’ye nazire yazmıştır.
Bu dizelerinden de olduğu düşünülebilir.

Ey sâhib-i kenv ü mekân

Dermande-em feryâd res

Ve’y dest-gîr-i ‘âcizân

Dermande-em feryâd res⁶²

⁶¹ Milli Kütüphane nüshası 791.

⁶² Milli Kütüphane nüshası 791.

B. HIZIRAĞAZADE SAİD BEY DİVANI'NIN ŞEKİL VE İÇERİK ÖZELLİKLERİ

1. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

1.1. Divanın Tertip Şekli

Hızırağazade Sa'id Bey Divanı'nın tespit ettiğimiz üç yazma nüshası ve matbu nüshalarının genel hatları itibarıyla klasik divan tertibinde olmadığı tespit edilmiş; bu farklılıklar dikkate alınarak eser yeniden düzenlenmiştir. Yazma nüshaları birbirinden fazla farklılık göstermese de asıl farklılık eserin 1281 yılında Matbaa-i Amire'de basılan nüshasındadır. Bu nüsha eserin el yazma nüshalarından sonra basılmış olup şairin sonradan kaleme aldığı şarkılara ve beyitlere de yer vermiştir. Yine bunların dışında şairin farklı birkaç şiiri daha vardır. Bu şiirler Tayyarzade Ata'nın "Osmanlı Saray Tarihi" adlı eserinde de yer almıştır.⁶³

Bütün bu farklılıklar dikkate alınarak eser klasik divan tertip usulüne göre yeniden düzenlenmiş ve çeviri yazı teknikleriyle çalışmamızın diğer bölümlerinde verilmiştir.

⁶³ Ata, c. 5, s.545-590.

1.2. Nazım Şekilleri

Hızırağazade Sa‘id Bey Divanı’nda Divan şiiri nazım şekillerinden kaside, murabba, tahmis, muhammes, tazmin, gazel, kıt’a, beyit ve şarkılar bulunmaktadır.

Divanda yer alan nazım şekilleri ve sayıları şu şekildedir:

Nazım Şekli	Divanda Kaç Adet Olduğu
Kaside (Biri nâ-tamam)	4
Murabba	1
Tahmis	1
Muhammes	2
Tazmin	2
Gazel	26
Kıt’a	10
Beyit	24
Şarkı	15

Eserdeki şiirlerin sırası yukarıdaki tabloda olduğu gibi değildir. Ancak tablo mürettep bir halde düzenlenmiştir. Divanda kullanılan nazım şekilleri hakkında kısaca bilgi vermek araştırmamız açısından daha doğru olacaktır.

1.2.1. Kaside:

Divan edebiyatında din ve devlet büyüklerini övmek, Allah’a yalvarmak amacıyla kaleme alınan şiirlere kaside denir. Arapça “ğaşada- قصد” kökünden

türemektedir. Kaside, Arap edebiyatında ilk dönemlerden beri bulunan bir nazım biçimidir.⁶⁴ Hızırağazade Sa'îd Bey de divanında bu nazım şekline yer vermiş ve biri peygamber efendimiz için yazılmaya başlanmış ama tamamlanamamış naat olmak üzere toplamda dört kaside yazmıştır. Örneğin;

Mebde-i evvelîn olan Allâh

Neş'e-i 'âlemîn olan Allâh

Ġâfirü'z-zenb kâbilü't-tevbe

Melce-i müznibîn olan Allâh... (Mü /1,2)

1.2.2. Murabba:

Murabba bent adı verilen dört dizelik dörtlüklerden oluşur. Kafiye düzeni genelde aaaa- bbba- ccca- ddda... şeklindedir.⁶⁵ Hızırağazade Sa'îd Bey Divanı'nda bir tane murabba bulunmaktadır. Örneğin;

Etmediñ zât-i Sa'îdiñden efendim vahşet

Sözüñü diñle 'aţanıñ bu şeb ey meh tal'at

Ķâiliz olmayalım nâil-i bezm-i vuşlat

Tek bizi eyleme aġyâra fedâ Hâşim Bey (Mr. /4)

Bu murabba Yusuf Paşa, Tayyarzade Ata ve Hızırağazade Sa'îd Beylerin ortak söyledikleri murabbadır. 1281 Matbaa-i Amire baskısı hariç bütün yazma ve matbu nüshalarında mevcuttur.

⁶⁴ Cem Dilçin, **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, 8 Baskı, TDK Yay., Ankara, 2005, s.122.

⁶⁵ Dilçin, s. 212.

1.2.3. Tahmis:

Tahmisin sözlük anlamı “beşleme, beşli duruma getirme”dir. Bir gazelin beyitlerinin üstüne aynı ölçü ve uyakta üçer dize eklenmesiyle oluşan nazım şeklidir.⁶⁶ Hızırağazade Sa‘id Bey Divanı’nda Akif Efendi’nin gazelini tahmis ettiği bir tane şiir bulunmaktadır. Örneğin;

Gülşen-i ‘âlemde gördük gerçi deste deste gül
Görmedik lâkin saña teşbîhe bir şâyeste gül
Bâğa dün gitmişsin ammâ rağmen ey⁶⁷ nev-reste gül
Olalı reng-i ruhuñ şerhi ile dem-beste gül
Ser verip bālîn- i gülbünde yatar dil-ğaste gül (Ts. /1)

1.2.4. Muhammes:

Her bendi beş dizeden oluşan nazım biçimine muhammes denir.⁶⁸ Hızırağazade Sa‘id Bey Divanı’nda iki tane muhammes şiir bulunmaktadır. Örneğin;

Bâğ-ı ‘âlemde şehâ şu gibi hükümüñ yürüsün
Öñüñe sedd olanı haq yüzü üstü sürüsün
Gülşen-i şevketiñ ezhâr-ı meserret bürüsün
Mülküñe göz dikenîñ nağl-i hayâtı kırusun
Özünü kırdı yesin bāri kökünden çürüsün (Mu. 1/1)

⁶⁶ Dilçin, s.223.

⁶⁷ rağmen ey: sevdiğim: HD.

⁶⁸ Dilçin, s.217.

1.2.5. Tazmin:

Bir dize ya da beytin, başka bir şair tarafından herhangi bir nazım şekline tamamlanmasına ve böylece yazılan şiire denir. Bu dize ve beyit bir kaside ve gazel içinde de tazmin edilebilir.⁶⁹ Hızırağazade Sa‘id Bey’in divanında da İzzet Molla Efendi ve Mardinî Hâce Mahmut Efendi’den tazmin ettiği iki şiiri bulunmaktadır. Aşağıda Mardinî’den tazmin ettiği şiirin ilk dörtlüğü yer almaktadır. Örneğin;

Meyl eder bu hüsn ile kim görse ey gülfem seni
 Çāre pek güçdür meger ki görmeye ‘ālem seni
 Tarḥ-ı külfetden dolayı düşmüş ammā rûyına
 Tāze sünbül-zāra döndürmüş siyah perçem seni (T. 1/1)

1.2.6. Gazel:

Gazel, sözlük anlamı “kadınlarla âşıkane sohbet etmek” olan Arapça bir sözcüktür. Özellikle aşk, şarap, güzellik konularında yazılmış belirli biçimde şiirlere denir.⁷⁰ Hızırağazade Sa‘id Bey’in divanında gazel nazım biçimiyle yazılmış toplam 26 şiir bulunmaktadır. Örneğin;

Urıcaḡ⁷¹ mevc bu şeb-i dilde miyāh-ı ḥasret
 Eyledim baḥr-i sirişk içre şināh-ı ḥasret

Gözüm ardında ḥayālîñ daḡi gözden gitmez
 Pāyına baḡlı mıdır medd-i nigāh-ı ḥasret...(G. 3/1,2)

⁶⁹ Dilçin, s.276.

⁷⁰ Dilçin, s.104.

⁷¹ Urıcaḡ: edecek: HD.

Beni öldürse de yārim çıkarıcam emrinden
Kişiniñ sevdiginiñ hātrı dünyāya değer

Nigeh-ı ‘ātıfetiñden bulurum ‘ayn-ı hayāt
Naz ile bir⁷² bağışın rûh-ı Sa‘idāya değer...(G. 7/4,5)

1.2.7. Kıt’a:

Sözlük anlamı “ parça, bölüm, cüz” demektir. Yalnız ikinci ve dördüncü dizeleri birbiriyle uyaklı iki beyitlik nazım biçimine denir. Kafiye düzeni şöyledir:
x a-x a⁷³ Hızırağazade Sa‘id Bey Divanı’nda on tane kıt’a bulunmaktadır.
Örneğin;

Söylemem derdimi hem-derdim olan āha bile
Belki sīnemdeki şu nāle-i cān-gāha bile
Kendi bī-şübhe bilir rāz-ı derūnu yoğsa
Ehl-i dil söyleyemez derdini Allah’a bile (Kt /2)

1.2.8. Beyit:

Sözlük anlamı “ev” dir. Aynı ölçüde ve anlamca birbirine bağlı iki dizeden oluşan nazım biçimine denir. Hızırağazade Sa‘id Bey Divanı’nda musarra ve müfred şeklinde kaleme alınmış yirmi dört tane şiir bulunmaktadır. Örneğin;

Cānıma kundağ bıraktı āh o yangın kātibi
Hānumān-ı şabrı yağıdı āh o yangın kātibi (E. /21)

Mey içdi ba‘de’l-iftār etmeden teklif şūfiye
O kātmer baklava benden yaña kat kat helāl olsun(E. /15)

⁷² bir: -M.

⁷³ Dilçin, s.202.

1.2.9. Şarkı:

Şarkı, yalnızca Türk Edebiyatına mahsus bir nazım şeklidir. Halk edebiyatındaki Türkü'nün karşılığıdır. Genelde dört mısralık bentler halinde söylenir. Az olmakla birlikte beş mısralık bentlerden oluşan şarkılar da yazılmıştır. Şarkıların konusu aşk ve sevgilinin güzelliğidir. Şarkılar bestelenmek için söylendiklerinden genelde 3-5 bentten oluşurlar.⁷⁴ Bestelenecek şarkılar, müzik usullerine uyan kalıplarla özellikle mef'ûlü/ mefâ'ûlü/ mefâ'ûlü/ fa'ûlün kalıbıyla yazılır.⁷⁵ Hızırağazade Sa'id Bey Divanı'nda on beş tane şarkı bulunmaktadır. Örneğin;

Meclisde kılp la'l-i leb-i yâri piyâle
 Bu fikr ile zînet veririz bezm-i hayâle
 Sîb-i zekânîñ zann edip 'uşşâka nevâle
 Bâr olma kerem kııl gönül ol tâze nihâle (Ş. 7/1)

Ey gülbün-ı bāğ-ı bahār
 Evşāfiña gāyet mi var
 Gün gibi vech-i devletiñ
 Gördükçe ben bî- ihtiyār
 Yüzler sürüp geldim saña (Ş. 10/2)

1.3. Vezin

Hızırağazade Sa'id Bey Divanı'nda yer alan toplam 85 şiirden 84'ü aruzla bir tanesi ise hece ölçüsü ile yazılmıştır. Divanda yer alan şiirlerde kullanılan kalıplar, bahirler ve sayıları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

⁷⁴Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, 12. Baskı, Dergah Yay., İstanbul, 2010, s. 88.

⁷⁵Dilçin, s.214.

ARUZ KALIBI	BAHİR	ADED
Fe‘ilâtün(Fâ‘ilâtün) / Fe‘ilâtün / Fe‘ilâtün / Fe‘ilün(Fa‘lün)	Bahr-i remel	24
Mefâ‘ülün / Mefâ‘ülün / Mefâ‘ülün / Mefâ‘ülün	Bahr-i hezec	21
Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilün	Bahr-i remel	14
Mef‘ûlü / Mefâ‘ülü / Mefâ‘ülü / Fa‘ûlün	Bahr-i hezec	5
Mefâ‘ilün / Fe‘ilâtün / Mefâ‘ilün / Fe‘ilün(Fa‘lün)	Bahr-i müctes	5
Mef‘ûlü / Fâ‘ilâtü / Mefâ‘ülü / Fâ‘ilün	Bahr-i müzari	4
Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilün	Bahr-i remel	3
Müstef‘ilün / Müstef‘ilün	Bahr-i recez	3
Fe‘ilâtün(Fâ‘ilâtün) / Mefâ‘ilün / Fe‘ilün(Fa‘lün)	Bahr-i cedit	2
Mefâ‘ülün / Mefâ‘ülün / Fa‘ûlün	Bahr-i hezec	2
Müstef‘ilâtün / Müstef‘ilâtün	Bahr-i recez	1
6+5= 11’li Hece Vezni	Hece ölçüsü	1

Divanda yer alan bir şiir de hece ölçüsü ile yazılmıştır.

6+5=11’li Hece Ölçüsü

- Bir dilberi sevip bilmezem n’oldum
‘Aşkına boyandım şarardım şoldum
Uruldum çeşminiñ mecrûhu oldum
Bu yaranıñ var mı ‘aceb çaresi
Onulmadı gitti gönül yarası
- Güyâ ‘aşık oldum gönlüm egledim
Dermân ararken derdi peyledim
Bilmiyorlar çok hekîme söyledim
Bu yaranıñ var mı ‘aceb çaresi
Onulmadı gitti gönül yarası

3. Göñül bu hümâdır yüksekden uçar
 ‘Āşık olan cāndan cihandan geçer
 Loğman tīmār etmez Felātūn kaçar
 Bu yaranıñ var mı ‘aceb çaresi
 Onulmadı gitti göñül yarası
4. Ey Sa‘īd başladıñ güftār-ı ‘aşka
 Zannım vākıf olduñ esrār-ı ‘aşka
 Kimseler bakmıyor bīmar-ı ‘aşka
 Bu yaranıñ var mı ‘aceb çaresi
 Onulmadı gitti göñül yarası (Ş. 9/1, 2, 3, 4)

Divanda yer alan şiirlerde genel hatları itibariyle göze batacak şekilde kusur bulunmamaktadır.

1.4. Kafiye ve Redif

Hızırağazade Sa‘id Bey Divanı’nda birbiriyle kafiye ve redif oluşturmayacak bazı şiirlerin olduğu tespit edildi. Özellikle müfretlerde bu duruma rastlanmaktadır.

Güzel gösterdi bir nūn ile vechiñ nūr-ı raḥmānī
 O nūna nokṭa-i raḥmet femindir yā rasūlallah (N. 2/1)

Māl ne ḥāle nazār kıl gözde nem var ise al
 Tendeki rūh-ı revānım kendi malıñdır seniñ (E. /16)

Abd-i maḥzım gerdenim ṭavḳ-ı ‘ubūdiyyetdedir
 Boynumuñ bāğı degil zencīr-i zūlfüñdür seniñ (E. /12)

Divanda kullanılan redifler ek, kelime ve bütün bir dize halinde bulunmaktadır.

Çār-şad zaḥma düçār olsa bulur çaresini

Ṭāli‘i yār olanıñ yār şarar yarasını (T. 2/1)

Meyl ider bu ḥüsn ile kim görse ey gülfem seni

Çāre pek güçdür meger ki görmeye ‘ālem seni

Ṭarḥ-ı külfetden dolayı düşmüş ammā rüyuna

Tāze sünbül-zāra döndürmüş siyah perçem seni (T. 1/1)

Saña kaldı işim iki⁷⁶ cihānda

Amān yā Ḥazret-i Mollā daḥīlek

Ḳolu bağı ḳulum bāb-ı amānda

Amān yā Ḥazret-i Mollā daḥīlek (N. 1/1)

⁷⁶ İki: dü: HD.

2. İÇERİK ÖZELLİKLERİ

Hızırağazade Sa'îd Bey Divanı'nda "Mollâ, dergâh, niyâz, nefes, bâb-ı aman, ezel, bezm, âlem, gibi" din ve tasavvufla ilgili terimler yer almaktadır. Hızırağazade Sa'îd Bey eserinde aşağıdaki kelimeleri sıkça kullanmıştır : Âh, Âlem, Aşk, Âşık, Cân, Göñül, Gül, Hüsn, Kaşbe, Kamer, Kâmet, Kaş, Kemân, Kurbân, La'î, Leb, Mazlûm, Mâh, Mâh-ı nev, Mâtem, Mey, Mûm, Murğ-ı dil, Nazar, Nâr, Nevbahâr, Nigâh, Nûn, Perî, Perçem, Ruḥ, Siyah, Şeb, Yâr, Zâhid, Zülf, gibi. Aşağıdaki dizelerde kullanmış olduğu bu ifadelerden bazıları gösterilmektedir:

Sa'îdâ bu kühen bünyân-ı '**âlem**de meger maşşad
Safâ-yı bâl imiş ancak refâh-ı ḥâlî şandım ben (G. 18/5)

'Âkıl ol kimseye esrârını fâş etme dilâ
Böyledir 'âdet-i '**aşk** etme şaḥın **âh göñül** (G. 14/5)

Güyâ '**âşık** oldum **göñlüm** egledim
Dermân ararken derdi peyledim
Bilmiyorlar çok **ḥekîme** söyledim
Bu **yaranıñ** var mı 'aceb çaresi
Onulmadı gitti **göñül** yarası(Ş.9/2)

Gül gül olmuş şerḥalar cân nizârım 'andelîb
Lâledir⁷⁷ dâğ-ı derûnum **nevbahârım diledir** (G. 8/2)

⁷⁷ Lâledir: lâle: M.

Bĩ mişil bir **h̄usne** mālîksin ki ey **kaşî hilāl**
 Mihr-i '**ālemle** bile farz edemem tev'em seni
 Tal'atñ gördükçe āfākı tutan budur deyi
 Birbirine gösterir çün māh-ı nev '**ālem** seni(T. 1/2)

H̄usnūñ görüp ben ey **perî**
 Oldum **göñül**den müşteri
 Gel ey Tarabya **dilberi**
 Ğāyet güzeldir **perçemiñ** (Ş.15/2)

Seni bir **āh** ile berbād **raķībā** iş mi
 Biz seniñ şit-ı fesādñ gibi çok ün gördük (G. 10/5)

Olmamış **yār** seniñ hālîñe āgāh **göñül**
 Ğayrı yardımcîñ ola hāzret-i Allāh **göñül** (G.14/1)

Bāde içdimse güzel sevdim ise ey **zāhid**
 Neyledim ben saña bu mertebe ta'zire göre (G. 20/4)

2.1. Dil ve Üslubu

Hızırağazade Sa'id Bey'in kullandığı dil birçok şiirinde sade ve anlaşılırdır. Bunun yanı sıra ağır bir dille yazılmış manzumeleri de vardır. Divanda Arapça ve Farsça tamlama ve ifadelere yer vermiş, Divan Edebiyatı'na mahsus mazmunları sıkça kullanmıştır. Eserinin içerisinde deyimlere yer veren şairin şiirlerinde 19. yüzyılın sosyal hayatıyla ilgili unsurlara da rastlamak mümkündür.

Hızırağazade Sa'id Bey şiirlerinde âşıkane şiirlere rastlamak mümkündür.

Beni öldürse de yārim çıkamam emrinden
 Kişiniñ sevdiğiniñ hātrı dünyāya değer (G. 7/4)

Her ne olursa olsun sevgilinin hatırından öte bir şey olmadığını vurgulamakta o ne derse onun emrinden çıkmamakta dolayısıyla beyitte sevgiliye ne kadar önem verdiği açıkça görülmektedir. Eserin tamamında bunun gibi âşıkane şiirlere rastlamak mümkündür.

Her ne kadar kaynaklarda tasavvufi bir kişiliği olduğundan bahsedilmese de şiirlerinde Mevlevi dergâhına intisap ettiği ve Mevlevilikle ilgilendiği hatta Mevlana ve Şemş-i Tebrizi'ye yakınlık duyduğu açıkça görülmektedir. Aşağıdaki beyitlerde de bu yakınlık göze çarpmaktadır.

Nây-veş iñle varıp dergeh-i Mevlânâ'da

Etme beyhüde yere nâle-i cāngāh gönül (G.14/6)

Furūgu gün gibi meydānda ism- i Şems-i Tebrīzī

Żiyā baḡş- ı reg-i cānım olan bir māh var dilde (G.22/3)

Hızırağazade Sa'îd Bey'in şiirlerinin bir kaynağı da döneminin yaşam tarzıdır. Osmanlı şairlerinde geneli itibariyle hep bir muhit tarafından kabul görme isteği mevcuttur. Bunun için şairler zamanlarını hep rütbe olarak yüksek makamlarda bulunan devletlilerin yanlarında geçirmek istemişlerdir. Hızırağazade Sa'îd Bey'de bu gelenekten kopmamış ve devlet görevlilerinin yanlarında bulunmuştur.

Çekilmiş Üsküdār'a eski dārımdır deyü Tayyār

Bağışlasın yuvasın yavrularıyla aña Allāh

Şu kuşça cānına çok ab u dāne eyleyip iḡsān

Ede hem lānesin zīr-i cenāḡ-ı eyliyā'ullāh (Kt/5)

Şeh-i ḡikmet-şināsīñ kulları teşrīf ü talḡīfi

Şu gūne fehm olur ki 'illet-i dehre devādır bu

Gözün aç ḡāk-i pāy-ı Ḥāzret-i 'Adlī'ye yüz göz sür

Ḥekīmbaşu Efendi bir bulunmaz tütüyādur bu (Kt/6)

Hızırağazade Sa'îd Bey'in divanında tek bir duygudan bahsetmek mümkün değildir. Kimi zaman karamsar bir kişiliğe, kimi zaman her şeyden el etek çekmiş bir kişiliğe bürünmüştür. Şair bazen yalnızlığını sadece Allah'tan yardım isteyerek gidermektedir.

Merhamet kıl Sa'îd-i maḥzūna

Erhamu'r-rāḥimīn olan Allāh

Keremiñle du'āmı eyle ḳabūl

Ey mucīb-i mübīn olan Allāh (Mü1/5,6)

Şairin divanında aşk, sevgili ve rakip üçgeni etrafında dönen birçok dizeye rastlamak mümkündür: Aḥbāb, Abd, Aşk, Āşık, Ağyār, Ağyār-ı ḥınzīr, Bī-vefā, Cefā, Dil, Dost, Haste, Kāfir, Kurbān, Perī, Raḳīb, Sāḳī, Ser-ḥoş, Şarāb, Zāhid...gibi. Şairin bunlarla ilgili dizelerini aşağıda sıralamak yerinde olacaktır.

Dāne dāne añıp **aḥbābımı** āh etmiş idim

Ḥirmen-i şabrı ṭutuşdurdu o āh-ı ḥasret (G. 3/3)

Olduğum gündenberü '**aşka** āşinā

Her kimi sevdimse nāz etdi bana

Hep ḥelal olsun yine benden yana

Her kimi sevdimse nāz etdi bana (Ş. 6/1)

Yüz bulup yüz ḳadar '**āşık** yüzüne yüz sürmüş

Var ise luṭfa sezā-vār eder āvāresini (T. 2/2)

Ey nihāl-i gül-i şadıñ vefā Haşim Bey

Bülbül-i bāğ-ı ṭarab nağme serā Haşim Bey

Eyleriz varımızı saña 'atā Haşim Bey

Tek bizi eyleme **ağyāra** fedā Hāşim Bey (Mr. 1/1)

Cemāle mazhariyyet mümteni ‘ken **kāfire** mutlak
Naşıl taşşıl-i vuşlat etmiş āyā hāl-i ‘anber-fām(G. 17/5)

Husnūñ görüp ben ey **perī**
Oldum gönülden müşteri
Gel ey Tarabya dilberi
Ġāyet güzeldir perçemiñ (Ş. 15/2)
Başına meclisde dünyāyı **rakıbiñ** eyle dār
İp taqip yüz verme eylerse recā-yı perçemiñ(G. 11/5)

Nigeh-i mestiñ için zāhid-i bī-neş’e ile⁷⁸
Dāhil-i meclis olur fāşık-ı maḥrūm gibi (G. 26/3)

**Aşağıdaki dizelerde ise şairin dilinin ne kadar sade olduğunu
görüyoruz:**

Gül devşirir bu mezra ‘alarda diken diken
Reşk eyledi diken dikene yāsemen diken (E./23)

Beni lütfuñla elbette añardıñ
Bileydiñ ḥālimi sende yanardıñ
Derūnum söylenilseydi kıanardıñ
Bileydiñ ḥālimi sende yanardıñ (Ş. 5/1)

Olduğum gündenberü ‘aşka āşinā
Her kimi sevdimse nāz etdi baña
Hep ḥelal olsun yine benden yaña
Her kimi sevdimse nāz etdi baña (Ş. 6/1)

⁷⁸ İle: bile: HD.

Göñül bu hümâdır yüksekden uçar
 ‘Âşık olan cāndan cihandan geçer
 Loğman tîmār etmez Felâṭūn kaçar
 Bu yaranıñ var mı ‘aceb çāresi
 Onulmadı gitti göñül yarası (Ş. 9/3)

Lebiñ hüviyyeti cānā bilinmedi gitdi
 Ğarīb nükte şu ḥālā bilinmedi gitdi (G. 25/1)

Çekdiğiñ derd ü ğamı bilmez idim ben evvel
 Acıdım şimdi saña vāh göñül vāh göñül (G. 14/2)

Beni öldürse de yārim çıkamam emrinden
 Kişiniñ sevdiğiniñ ḥātrı dünyāya değer (G. 7/4)

2.2. Deyimler

Şair eserinde deyimlere bolca yer vermiştir. Kullandığı bu kalıplaşmış ifadeler şiirlerine anlam zenginliği katmış ve şiirlerini monotonluktan kurtarmıştır. Aşağıda şiirlerinde kullandığı deyimlerden örnekler verilmiştir.

“Baş vermek” deyimi

Ser verip bālīn- i gülbünde yatur dil-ḥaste gül (Ts. 1/1)

“Yüz bulmak” ve “Yüz sürmek”

Yüz bulup yüz kadar ‘aşık yüzüne **yüz sürmüs**

Var ise lutfā sezā-vār eder āvāresini (T. 2/2)

“Dünya gözü ile görmek”

Çeşm-i dünyā ile aḥbābımı bir bir göster

Eyleme ‘ömrümü yā Rabb tebāh-ı ḥasret (G. 3/5)

“Faka basmak”

Murğ-ı dil böyle faḳa baḳmazdı⁷⁹ ammā neyleyim

Zihnimi vardı dolaşdırdı hevā-yı perçemiñ (G11/6)

“Kılı kırk yarmak”

Ḳırḳ yarmak ḳılı bir iş mi süḥanda ammā

Kilk-i fikrim dolaşır müy-i miyānıñla seniñ (G.12/3)

“Akıllı olmak”

‘Āḳıl ol kimseye esrārımı fāş etme dilā

Böyledir ‘ādet-i ‘aşḳ etme şaḳın āḥ göñül (G.14/5)

“Eli kolu bağı kalmak”

Eli bağı cigeri tağı esīr oldı Sa‘īd (G.14/7)

“Gözü kararmak”

Gözüm ḳarardı görüp dīde-i siyeh-i mestiñ

Ḳalır giderse yazıḳ bu ḳarāra dīde vü dil (G.15/3)

⁷⁹ baḳmazdı: başmazdı: HD.

“Göz dikmek”

Göz dikip kızdırır ol ‘arız-ı āl-i çeşmim
Güiyā gül ruhuna Gökşu sıfālī çeşmim (G16/1)

“**Atım**” : Mermiyle hartuçtan ibaret cüzlerin adıdır.⁸⁰ Ok, kurşun menzili, okun ya da kurşunun erişebileceği yer demektir.

Atım atım bakışlar saçmadır ağıyār-ı hınzīre
Şu kuşca cāmı kollaşdır ki naḥcīr-i nigāhındır (G.5/5)

“**Dağı taşı delmek**” tabiriyle aynı anlamda kullanılan bir ifade de aşağıdaki beyitte yer almaktadır.

Bāğ-ı cānımda büyütümse ḳad-i dil-cüyunu
Ta İçil’den **tağ yardım da getirdim** şuyunu
Çok mu gördüñ naşb-ı ‘ayn etdimse reng-i büyunu
Besleyip hūn-ı cigerlerle ḥayāl-i rüyunu
Zīver-i mīna-yı çeşm etdim gör ey nevrete gül (T./2)

“**Gözü arkada kalmak**” deyimini ise şu beyitte kullandığını görüyoruz.

Gözüm ardımda ḥayālīñ daḥi gözden gitmez
Pāyına bağılı mıdır medd-i nigāh-ı ḥasret (G. 3/2)

⁸⁰ Mehmet Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, 3 Cilt, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1971, c.1, s.110.

2.3. İktibaslar

Hızırağazade Sa'îd Bey eserinde ayet ve Arapça ibareleri kullanarak telmih sanatına da yer vermiştir. Yine eserinde söz sanatları oldukça fazla yer kaplamaktadır.

“Erḥamu’r-rāḥimīn” (Mü/5)

Münacatında yer verdiği bu söz merhametlilerin en merhametlisi olan Hz. Allah’ın sıfatlarından ve esmaü’l- hüsnadandır.

Bilindi şimdi⁸¹ maḥz-ı **āyet-i nūr** olduḡu ḥaṭṭıñ

Ḥaṭā’en ibtidā **Cibrīl-i ḥüsne bāli** şandım ben (G.18/2)

Beyitte geçen “**āyet-i nūr**” ifadesiyle Kuran-ı Kerim’in 24. suresinin 12. ayetine (bkz. Furkan/12) atıfta bulunulmuş ve Cebrail (as.) ile birlikte kullanılarak ifade zenginliği kazanmıştır.

Ḳadriñ añlarken Sa’îdā ol vezīr-i **lā** nazīr

Silk-i şā’irden niçin ‘add etmemiş bilmem seni

Cümle-i ekdārdan ey āşaf-ı dāniş nihād

Tañrı maḥfūz ede hem sevdikleriñi hem seni (T. 1/3)

“lā” Arapça “hayır” anlamına gelmektedir.

Güzel gösterdi bir nūn vechiñ nūr-ı raḥmānī

O **nūna** noḡta-i raḥmet femindir yā rasūlallah” (N. 2)

Peygamber efendimize yazdığı ve tamamlayamadığı na’ında “nūna” ifadesiyle Kuran-ı Kerim’deki 68. sure olan Kalem suresine atıfta bulunmuştur.

⁸¹ Şimdi:-K.

2.4. Edebi Sanatlar

“Sūra bedel kıl mātemim” (Nz. 1/5)

Sur, kıyametin kopacağı zaman İsrail (as.) tarafından üflenecek ve kıyamet kopacaktır. Şair bu dize de o kadar büyük bir yas içerisindeki matemini surun üflenmesine eşit tutuyor ve mübalağa sanatına başvuruyor.

“Murğ-ı gülzâr-ı **ene’l-hak şâh-ı Manşûr-ı fenâ** (G.8/4)

Hallac-ı Mansur ve onun sözü olan “ene’l hak” ifadelerini kullanarak telmihte bulunmuştur.

Yeñi aḥbābla pā-bend-i ülfetsen de ‘aşk olsun
Gerek āzāde-i kayd-ı mürüvvetsen de ‘aşk olsun
‘Azīzim Yūsuf-ı Mısr-ı melāḥatsañ da ‘aşk olsun
Kimiñle ülfet eylerseñ var eyle tek bizi ḥoş gör (Ş.2/3)

Dörtlükte Hz. Yusuf kıssasına telmihte bulunulmuştur.

Var iken resm-i **vefā semt-i cefāya gitme**
Şiken-i zülfün ile murğ-ı dili incitme
‘Āşık olmuş deyü luṭf et beni ta’yīb etme
Sevmemek elde midir āh seni āh seni (Ş.3/3)

Şair hayatını genelde İstanbul’da geçirdiği için şiirlerinde İstanbul’un etkisi görülmektedir. Yukarıdaki dörtlükte de İstanbul’un “Vefa” semtine telmihte bulunulmuştur.

Husnün görüp ben ey perī
Oldum gönülden müşteri
Gel ey **Ṭarabya dilberi**
Ġāyet güzeldir perçemiñ (Ş.15/2)

Yine yukarıdaki dörtlükte şair İstanbul civarındaki “Tarabya” semtinden bahsetmekte ve gönülden bağlı olduğu sevgilisine “perî” diye hitap etmekte ve “Tarabya dilberi” diye nitelendirmektedir. Sevgilisini periye benzeterek teşbih, ona seslenmeyle nida sanatı yapmaktadır.

Bisâṭ-ārā-yı nāzım dāmen-i **Ḳāf**-ı tecāhülde
Nola bāl̄nim olsa şehper ‘**ankā**-yı istiğna (G 2/3)

Beyitte mitolojik bir masal kuşu olan “Anka Kuşu” ve onun yaşadığı yer olan “Kaf Dağı”ndan bahsedilmekte ve telmih sanatı yapılmaktadır. Halk arasında “ismi var, cismi yok” diye tabir edilir.⁸²

Göñül bu hümâdır yüksekten uçar
‘Āşık olan cāndan cihandan geçer
Loḳman tīmār etmez Felāṭun kaçār
Bu yaranıñ var mı ‘aceb çaresi
Onulmadı gitti göñül yarası (Ş.9/3)

Şair dörtlükte gönül yarasının çaresizliğinden dem vurmakta ve aşık olanın Hüma kuşu gibi gönlünün yükseklerde uçtuğunu dile getirmiştir. Hüma, devlet kuşu, talih kuşu manalarına gelir. Kaf Dağı’nda veya Çin’de yaşadığı düşünülür. Serçeden biraz büyük, yeşil kanatlı, sarı gagalı bir kuştur. Anka ve Simurg ile karıştırılır.⁸³

Lokman, halk geleneğinde değişik kişilerle karşımıza çıkan tarihi bir şahsiyettir. Kuran-ı Kerim’de adına bir sure vardır(bkz. Lokman Suresi). Anlatılanlara göre hikmet ve hekimliğin piri olarak bilinir.⁸⁴

⁸² Pakalın, c.1, s.62.

⁸³ İskender Pala, **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**,23. Baskı, Kapı Yay., İstanbul, 2013, s.216.

⁸⁴ Pala, s.290.

Eflatun ise edebiyatta akıl, hikmet ve isabetli görüş timsali olarak bilinir.⁸⁵ Bütün bunlardan hareketle şairin aşk derdinin içine ne kadar düştüğü ve çaresini kimsenin bulamadığı anlaşılmaktadır. Hüma, Lokman ve Eflatun kelimeleriyle telmih sanatına başvurmuştur.

Şair birçok yerde “âh” ifadesini kullanmıştır. Aşağıda bu ifadeleri kullandığı yerlerden bazıları ve şiirlerine kattığı anlam zenginliği gösterilmiştir:

Ebr olur **âh**ım o perçem gelecek hâtırıma
Mikâyilzâdeye gözyaşını bārân ederiz (E./3)

Ahından gökyüzünde bulutların oluşacağını ve bu bulutların yağmura dönüşeceğini söyleyip mübalağa sanatına yer vermiştir.

Seni bir **âh** ile berbâd rakîbâ iş mi
Biz seniñ şî-ı fesâdîñ gibi çok ün gördük (G. 10/5)

Bu beyitte rakibini bir ah ile berbad edebilmekte ve bunun çok basit olduğunu dile getirmektedir.

Söylemem derdimi hem-derdim olan **âha** bile
Belki sînemdeki şu nâle-i cân-gâha bile
Kendi bî-şübhe bilir râz-ı derûnu yoḥsa
Ehl-i dil söyleyemez derdini Allah’a bile (Kt /2)

Bu dörtlükte de şair kendi derdini sırdaşı olan ahına bile söyleyememektedir.

Divanda “ah” ile ilgili ifadelerin geçtiği şiirlerin numaraları ise şu şekildedir: (E.3, E.21, G. 10/5, G. 14/3, G. 14/5, G. 15/5, G. 19/4, G. 22/2, G. 3/3, G. 6/4, G.1/3, Kt 1, Kt 2, Ş. 3/1)

⁸⁵ Pala, s.135.

II. BÖLÜM

1. NÜSHA TAVSİFLERİ

Hızırağazade Sa'îd Bey Divanı'nın üç adet matbu nüshası mevcuttur. Bu nüshalar şunlardır:

1. **Divan-ı Hızırağazade Sa'îd Bey**, Bab-ı Seraskeri Matbaası, H.1257, 36 s.
2. **Divan-ı Hızırağazade Sa'îd Bey**, Bab-ı Ali Civarında Çağaloğlu Yokuşunda Kafesçi Sokağında Müceddeden Küsad Olunan Matbaa, H. 1289, 34 s.
3. **Hızırağazade Divançesi (HD)**, Matbaa-i Amire, H. 1281, 30 s.

Divanın matbu olarak basılan nüshalarının yanında üç adet de el yazma nüshası bulunmaktadır. Bu nüshalarla ilgili bilgiler aşağıda verilmiştir:

1. **Milli Kütüphane, Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu (M)**, Arşiv Nu: 06 Mil Yz A 791, DVD Numarası: 922

Özellikleri:

Boyut: (Dış-İç) 162x118-136x75 mm.

Yaprak: 26

Satır: Değişik

Yazı Türü: Rika

Kâğıt türü: Krem rengi ay filigranlı

Söz başları ve cetveller kırmızıdır. Sırtı bez, siyah karton kaplı mukavva bir cilt içerisindedir.

Başlangıç cümlesi:

نشیمة نشین جنان خداوندکار...
مبدا اولین اولان الله

نشءء عالمین اولان الله

Nişīmen nişīn cānan-ı hūdavendigār...

Mebde-i evvelīn olan Āllah

Neş'e-i 'ālemīn olan Āllah

Bitiş cümlesi:

نقود اشکمی جورلر کبی چوقمی اقتسم بن

ذکر قدر بهاسی بر خزینه خلوت وصلک

Nuḳūd eşkimi cūlar gibi çok mı aḳıtsam ben

Deger ḳadr-i pahāsı bir ḥazīne ḥalvet-i vaşluñ

2. **Milli Kütüphane, Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu (A),**

Arşiv Nu: 06 Mil Yz A 3653, DVD Numarası: 931

Özellikleri:

Boyut (Dış-İç) 215x133-119x73 mm.

Yaprak 32

Satır 11

Yazı Türü Talik

Kağıt türü Esmer cedit

Ciltsizdir.

Başlangıç cümlesi:

نشیمة نشین جنان خداوندکار...
مبدا اولین اولان الله

نشءء عالمین اولان الله

Nişīmen nişīn cānan-ı hūdavendigār...

Mebde-i evvelīn olan Āllah

Neş'e-i 'ālemīn olan Āllah

Bitiş cümlesi:

نقود اشکمی جورلر کبی چوقمی اقتسم بن

ذکر قدر بهاسی بر خزینه خلوت وصلک

Nuḳūd eşkimi cūlar gibi çok mı aḳıtsam ben

Deger ḳadr-i pahāsı bir ḥazīne ḥalvet-i vaşluñ

3. **İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Atatürk Kitaplığı Türkçe Yazma Divanları Koleksiyonu (K)**, Arşiv Numarası: Belediye K. 588

Özellikleri:

Boyut: (Dış-İç) 205x160 mm.

Yaprak: 28

Satır: Değişik

Yazı Türü: Rika

Söz başları kırmızı, cetveller kırmızı ve siyahtır. İçerisinde Hızırağazade Sa'îd Bey'e ait olmayan şiirler vardır.

Başlangıç cümlesi:

نشیمة نشین جنان خداوندکار...

مبدا اولین اولان الله

نشءء عالمین اولان الله

Nişîmen nişîn cānan-ı ĥudavendigār...

Mebde-i evvelîn olan Āllah

Neş'e-i 'ālemīn olan Āllah

Bitiş cümlesi:

نقود اشکمی جورلر کبی چوقمی اقتصم بن

ذکر قدر بهاسی بر خزینه خلوت وصلک

Nuḳūd eşkimi cūlar gibi çok mı aḳıtsam ben

Deger ḳadr-i pahāsı bir ḥazīne ḥalvet-i vaşluñ

2. ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ

Arap alfabesiyle yazılmış Osmanlı Türkçesi'ne ait olan bir metni Latin alfabesi ile Türkiye Türkçesi'ne aktarırken şu şekilde transkript edilir:

ا (â)	ā, a	ص	ş
ا (â)	a, e, ı, i, u, ü	ض	z, d
ب	b, p	ط	t
پ	p	ظ	z
ت	t	ع	'
ث	ṯ	غ	ğ
ج	c, ç	ف	f
چ	ç	ق	k
ح	ḥ	ك	k, g, (ñ)
خ	ḫ	كاف	ñ
د	d	ل	l
ذ	ḏ	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, u, ū, ü, o, ö
ژ	j	ه	h, a, e
س	s	لا	la, l ā
ش	ş	ى	y, ı, i, ĩ
		ء	ˆ

3. DİVANIN TRANSKRİPSİYONLU METNİ

Münācāt

K2 M3 A3 HD4

Münācāt liḥazret-i ƙaz'il ḥacāt⁸⁶

Fe'ilātün(Fā'ilātün) / Mefā'ilün / Fe'ilün(Fa'lün)

1. Mebde-i evvelīn olan Allāh
Neş'e-i 'ālemīn olan Allāh
2. Ğāfirü'z-zenb ƙābilü't-tevbe
Melce-i müznibīn olan Allāh
3. Ne diyem hep bilirsin aḥvālim
Baña benden yaƙīn olan Allāh
- A4 4. Bir ğarīb 'abdim 'aciz ü aḥƙar
Ey ğarībe mu'īn olan Allāh
5. Merḥamet ƙıl Sa'id-i maḥzūna
Erḥamu'r-rāḥimīn olan Allāh
6. Keremiñle du'āmı eyle ƙabūl
Ey mucīb-i mübīn olan Allāh

⁸⁶ Münācāt-ı ḥazret-i ḥāliƙ-i mevcūdāt: HD.

Naat

1

Na't-ı ra'nā berāy-ı Mevlānā⁸⁷

Mefā'ılün / Mefā'ılün / Fa'ülün

M4 K3 HD5

1. Saña qaldı işim iki⁸⁸ cihānda
Amān yā Hāzret-i Mollā daḥīlek
Qolu bağlı qulum bāb-ı emānda
Amān yā Hāzret-i Mollā daḥīlek

A5

2. Göñül ḥ^vāhişde türlü türlü derde
Nefes çekmekde çeşm-i cāna perde
Quluñ bīçāre qaldım ara yerde
Amān yā Hāzret-i Mollā daḥīlek
3. Yüzüm yok ḥadden aşkın cürm ü 'işyān
Derūnī qaplamış derd-i firāvān
Saña düşdüm seniñdir gayri iḥsān
Amān yā Hāzret-i Mollā daḥīlek
4. Dü çeşmim ḥ^vāb-ı gafletden ırāę et
Sa'īde bezm-i 'irfānı duraę et
Uyandır cānımı bir kul çerāę et
Amān yā Hāzret-i Mollā daḥīlek

⁸⁷ Berāy-ı istid'ā-i intisāb ḥāzret-i Mevlānā: HD.

⁸⁸ İki: dü: HD.

HD4

2

Nā-tamām na't-ı cenāb-ı peygamberī⁸⁹

Mefā'ılün / Mefā'ılün / Mefā'ılün / Mefā'ılün

1. Güzel gösterdi bir nün ile vechiñ nūr-ı raḥmānī
O nūna noḡta-i raḥmet femindir yā rasūlallah

Nazire

M5

Nazire-i ŧems- i tebrīzī⁹⁰

Müstef'ılün / Müstef'ılün

A6

1. Ey ŧāḥib-i kevn ü mekān
Dermānde-em feryād res
Ve'y dest-gīr-i 'ācizān
Dermānde-em feryād res

K4

2. Terk etdi bezm-i ŧevḡ-i dil
Fikr etmez aŧla zevḡ-i dil
Artırdı nār-ı 'aŧḡ-ı dil
Dermānde-em feryād res

3. Ğam gūŧesinde çāre-ḡ^vāḥ
Bir ḡasteyem ḡālīm tebāḡ
ŧāyān-ı luḡ et yā ilāḡ
Dermānde-em feryād res

⁸⁹ HD nüshasında mevcuttur. Diğ̈er el yazma ve matbu nüshalarında bulunmamaktadır.

⁹⁰Nazire-i ŧems- i tebrīzī: Nazīre-i bi-münācāt-ı ḡazret-i ŧems-i tebrīzī: HD.

4. Nā-şād aldım amla ben
 Mu‘tad aldım amla ben
 Bīdād aldım amla ben
 Dermānde-em feryād res

5. ayretle bilmem ‘ālemim
 Far eylemem zev ũ amım
 Sūra bedel ıl mātemim
 Dermānde-em feryād res

6. Keşti-i ‘alı şaldı dil
 ‘Ummān-ı ‘aşa daldı dil
 ar oldu şimdi aldı dil
 Dermānde-em feryād res

A7

7. Yā Rab Sa‘īd ũn hār ũ as
 Pāmāl-i amdır her nefes
 Mazlūma sensiñ dād-ı res
 Dermānde-em feryād res

M6

Murabba‘

Ḳoca Yūsuf Paşa hafidī Mollā Beg Efendī ve Ṭayyar Efendizade Ahmet
‘Ata Beg Efendi ile şāhib-i dīvānuñ müşterek söyledikleri murabba’dır⁹¹

Fe‘ilātün(Fā‘ilātün) / Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün(Fa‘lün)

A20

1. Ey nihāl-i gül-i şadırıñ vefā Haşim Bey
Bülbül-i bāğ-ı tarab nağme serā Haşim Bey
Eyleriz varımızı saña ‘atā Haşim Bey

K12

Tek bizi eyleme ağıyāra fedā Hāşim Bey

2. Ülfete yan⁹² çizerek hiç deme söyle böyle
Ğarazıñ her ne ise gel bize bir bir söyle
Meşrebiñ ülfet ise herkes ile var eyle
Tek bizi eyleme ağıyāra fedā Hāşim Bey

M16

3. Nedir ol dīde-i āhū o haṭṭ-ı ‘anber-sā
Nedir ol kāmēt dil-cū fem-i mu‘ciz gūyā
Rāzıyız her ne cefā eyler isen de cānā
Tek bizi eyleme ağıyāra fedā Hāşim Bey

A21

4. Etmediñ zāt-i Sa‘īdiñden efendim vahşet
Sözüñü diñle ‘aṭāniñ bu şeb ey meh ṭal‘at
Ḳā’iliz olmayalım nāil-i bezm-i vuşlat
Tek bizi eyleme ağıyāra fedā Hāşim Beg

⁹¹ Yusuf Paşa, Tayyazade Ata ve Hızırağazade Sa‘id Beyler’in ortak söyledikleri murabba’dır.
HD nüshası hariç bütün nüshalarda mevcuttur.

⁹² Yan: -A.

Tahmis

M20 A25 K15 HD17

Taḥmīs-i gāzel ‘Ākif Efendi⁹³

Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün

A26

1. Gülşen-i ‘ālemde gördük gerçi deste deste gül
Görmedik lākin saña teşbīhe bir şāyeste gül
Bāğa dūn gitmişsiñ ammā rağmen ey⁹⁴ nev-reste gül
Olalı reng-i ruḥuñ şermi ile dem-beste gül
Ser verip bālīn- i gülbünde yatur dil-ḥaste gül

2. Bāğ-ı cānımda büyüdümsē ḳad-i dil-cūyunu
Ta İçil’den tağ yardım da getirdim şuyunu
Çok mu gördüñ naşb-ı ‘ayn etdimse reng-i būyunu
Besleyip ḥūn-ı cigerlerle ḥayāl-i rūyunu
Zīver-i mīna-yı çeşm etdim gör ey nevreste gül

A27 K16

M21

3. Ebr-i nīsān eyleyip müjgān-ı gevher-dārımı
Başka bir feyz ile ḳıldım terbiye gülzārımı
Tāb-ı ḥüsnüñ baḳ ne renge ḳoydu ḥāl ü zārımı
Seyr ḳıl dūd-ı kebūd-ı āh-ı āteş-bārımı
Görmediñse sevdiğim ger sünbüle peyveste gül

HD18

4. Ḥāk-i pāy-ı ḥazret-i üstādı ruḥ-sā eyledim
Reşḥa-i feyz ile bu gülzārı inşā eyledim
Berg-i sebz-i bende-i ḥaddimce peydā eyledim
Şimdi ḳopdu gülşen-i ṭab’ımdan ihdā eyledim
‘Ākifā bezm-i aḥıbbāya sezā bir deste gül

⁹³ Efendi: Paşa: HD.⁹⁴ rağmen ey: sevdiğim: HD.

5. Gülnihāl-i zāt-ı pākiñ eyleye Rabb-i Mecīd
 Güller ile nev-bahār-ārā-yı elṭāf-ı cedīd
 Sāyesinde şad hezārān bende olduḡça bedīd
 Hem du‘ā kııl hem de cürmüñ i‘tirāf et ki Sa‘īd
 Verd-i zībādır ġazel taḡmīs ber-i⁹⁵ şikeste gül

A28

Muḡammes

1

K26 A42 M33

Muḡammes berā-yı sitāyiş pādişāhı ‘Adl-i Āġāh⁹⁶

Fe‘ilātün(Fā‘ilātün) / Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün(Fa‘lün)

HD 23

1. Bāġ-ı ‘ālemde şehā şu gibi ḡükmüñ yürüsün
 Öñüñe sedd olanı ḡaḡ yüzü üstü sürüsün
 Gülşen-i şevketiñ ezhār-ı meserret bürüsün
 Mülküñe göz dikenin naḡl-i ḡayātı ḡurusun
 Özünü ḡurdu yesin bāri kökünden ḡürüsün

A43

M34

2. Sensin ol devlet pādişeh-i nāzım-ı dīn ü devlet
 Nevbahār-ı keremiñ kııldı cihānı cennet
 Gül gibi olmuş iken zīnet-i mülk ü millet
 Mülküñe göz dikenin naḡl-i ḡayātı ḡurusun
 Özünü ḡurdu yesin bāri kökünden ḡürüsün

⁹⁵ Ber-i: berg-i: HD.

⁹⁶ Muḡammes berā-yı sitāyiş pādişāhı ‘Adl-i Āġāh: veleḡū: HD. Bu şiir HD nüshasında şarkıların içerisinde verilmiştir.

HD 24

3. Saña hā'in olanı haqq ede pā-māl-i hasār
 Hār u has-veş ayak altında sürünsün her bār
 Ey nihāl-i çemenistān-ı 'adālet ezhār
 Mülküñe göz dikenin naḥl-i hayātı kurusun
 Özünü qurdu yesin bāri kökünden çürüsün

A44

4. Tīg-ı 'adliñ seniñ ey qāhir-i ferḥunde simāt
 Düşmana berk-i belā dostlarına āb-ı hayāt
 Gülbün ma'deletiñ bulmuş iken ḥüsn-i sebāt
 Mülküñe göz dikenin naḥl-i hayātı kurusun
 Özünü qurdu yesin bāri kökünden çürüsün

K27

M35

5. Gonca-i gülşen-i cennet şıfat-ı 'Oşmānī
 Bülbülānıñ gözünüñ nūru Sa'īdiñ cānı
 Tañrı maḥfūz ederek ḥazret-i Maḥmut Ḥān'ı
 Mülküñe göz dikenin naḥl-i hayātı kurusun
 Özünü qurdu yesin bāri kökünden çürüsün⁹⁷

⁹⁷ Özünü qurdu yesin bāri kökünden çürüsün: -K.

2

- A45 Müseddes-i berā-yı tazmīn-i rubā'ı-i Pertev Paşa⁹⁸
Mef'ülü / Mefā'ülü / Mefā'ülü / Fa'ülün
- HD22 1. Gülzāra şalın ğonca-i zībā-yı zamānsın
Görsün seni de reşk ile gül āteşe yansın
La'l-i lebiñe ğoncalarıñ ağzı şulansın
Gül açıl efendim gül-i şadberg-i cihānsın
- M36 Halkıñ da bahār olduğuna ğalbi inansın
- HD 23 2. Nesrīn ü semen sīne-i ser-bestene ğayrān
Havzıñ şuyu āyīne-i derdestene ğayrān
Her naħl-ı ğıramān ğad-i nevrestene ğayrān
- K28 Gül açıl efendim gül-i şadberg-i cihānsın
Halkıñ da bahār olduğuna ğalbi inansın
- A46 3. Dām-ı ğam-ı zülfüñ çıkar olduğça fesinden
Ēuş gibi dal atladı tütuldu ğafesinden
Olsun eşer-i feyz-i şabā⁹⁹ her nefesinden
Gül açıl efendim gül-i şadberg-i cihānsın
Halkıñ da bahār olduğuna ğalbi inansın

⁹⁸ Müseddes-i berā-yı tazmīn-i rubā'ı-i Pertev Paşa: velehū: HD. Bu şiir HD nüshasında şarkıların içerisinde verilmiştir.

⁹⁹ feyz-i şaba: feyz-i ğaya: HD.

M37

4. Nergisleri her gün edip āşüfte nigāhıñ
 Şeb-būya verir g̃ice şafā zülfü siyahıñ
 Maṭlūb bu gülşende seniñ zevk u refāhıñ
 Gül açıl efendim gül-i şadberg-i cihānsın
 Halkıñ da bahār olduğuna ḳalbi inansın

A47

5. Şu rütbe-i Sa'īdā edelim cünbişe āgāz
 Mey gül gibi derdest ola ney bülbüle demsāz
 Zevk-i çemeniñ vaḳtidir ey servi ser-efrāz
 Gül açıl efendim gül-i şadberg-i cihānsın
 Halkıñ da bahār olduğuna ḳalbi inansın

Tazmināt

1

A40 K24 M31

Tazmīn-i kıṭ'a-i Mardīnī¹⁰⁰

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

1. Meyl eder bu ḥüsn ile kim görse ey gülfem seni
 Çare pek güçdür meger ki görmeye 'ālem seni
 Tarḥ-ı külfetden dolayı düşmüş ammā rüyuna
 Tāze sünbül-zāra döndürmüş siyah perçem seni
2. Bī mişil bir ḥüsne māliksin ki ey ḳaşı hilāl
 Mihr-i 'ālemle bile farz edemem tev'em seni
 Tal'atıñ gördükçe āfāḳı tutan budur deyü
 Birbirine gösterir çün māh-ı nev 'ālem seni

¹⁰⁰ Tazmīn-i kıṭ'a-i Mardīnī: taşīr-i kıṭ'a-i Mardīnī H'āce Maḥmud Efendi: HD.

M32

3. adriñ añlarken **Sa'īdā** ol vezīr-i lā nazīr

A41

Silk-i şā'irden niçin 'add etmemiş bilmem seni

Cümle-i ekdārdan ey āşaf-ı dāniş nihād

Tañrı mahfūz ede hem sevdiklerini hem seni

2

K25

Tazmīn-i mışra'-ı 'İzzet Mollā Efendi¹⁰¹**Fe'īlātūn(Fā'īlātūn) / Fe'īlātūn / Fe'īlātūn /Fe'īlūn(Fa'lūn)**

HD16

1. Çār-şad zahma dūçār olsa bulur çāresini

Tāli'i yār olanıñ yār şarar yarasını

2. Yüz bulup yüz kadar 'āşık yüzüne yüz sürmüş

Var ise luḫfa sezā-vār eder āvāresini

3. Gül yüzü güldü koyup bāde-i gül-suḫt gibi

Hāriş-i hār-ı ğama bülbul-i ğam-ḫ^vāresini

4. Kıl kadar kılma nazar kıl ile kāle beni bul

A42

Ey şabā bir aralık gel ara zülf-arasını

M33

5. Göz göz olsa bile gözler mi gözü ğayri ḫabīb

Tāli'i yār olanıñ yār şarar yarasını

6. Şekl-i teşlīşde aşdım der-i eş'āra **Sa'īd**

'İzzetiñ mışra'-ı vālā-yı güherpāresini

¹⁰¹ Efendi: HD.

7. Bir g zeldir iki tazm n-i m selleŖ    beyit
Ŗ 'iri n d rt kılar d de-i nezzaresini

Gazeliy t

1

K4 A7 M6 HD5

İbtid -i gazeliy t f  harf'ul elif¹⁰²

Fe'il t n(F 'il t n) / Fe'il t n / Fe'il t n / Fe'il n(Fa'l n)

1. Etmedi gitdi eŖer n le-i c n-g h sa a
Mer amet vermedi mi H zret-i All h sa a
2. N lem etmiŖ seni h ' b de-i h ' b-ı na vet
Zannıma¹⁰³ ninni gelir  h-ı Ŗe erg h sa a
3. ' k bet ' mr m  h snu n gibi etdi ¹⁰⁴ itl f
Kaldı serm ye hem n  h ba a v h sa a
4. Beni Ŗ d eylemedi  bir kere inŖ f eyle
' caba neyledim ey t li' - i bed-h ' h sa a
5. T kenir¹⁰⁵ bi-h ber ne reviŖ¹⁰⁶ elbette Sa' d
' k bet¹⁰⁷ rehber olur bu dil-i  g h sa a

A8

¹⁰² Gazeliy t.

harf'ul elif: HD.

¹⁰³ Zannıma: g lib : HD.

¹⁰⁴ Etdi : kıldı : HD.

¹⁰⁵ T kenir: d g n r: HD.

¹⁰⁶ ReviŖ: d Ŗen: HD.

¹⁰⁷ ' k bet: zannıma: HD.

2

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün

- M7 K5** 1. Reh-i ümniye-i 'āşık degilken cāy-ı istiğnā
Niçin bilmem bu yolda çekdi kendiñ pāy-ı istiğnā
- HD6** 2. Ne hikmet gözyaşım çağlar aķarken yāri añdıķça
Yine her ķatresinde mevc urur deryā-yı istiğnā
3. Bisāt-ārā-yı nāzım dāmen-i Kāf-ı tecāhülde
Nola bālīnim olsa şehper 'anķā-yı istiğnā
4. Tükendi řakatim nāzīñ tükenmez ey felek-meşreb
Şabaķ oldu daķı etmezsin isti'fā-yı istiğnā
- A9** 5. Hemān sen etme istiğnāyı ey¹⁰⁸ naķvet nigeh yoķsa
Sa'īdiñ lafzen istiğnāsı istiğna-yı istiğnā

3

Fī ģarfi't-tā**Fe'īlātün(Fā'īlātün) / Fe'īlātün / Fe'īlātün / Fe'īlün(Fa'lün)**

1. Urucaķ¹⁰⁹ mevc bu şeb-i dilde miyāh-ı ģasret
Eyledim baķr-i sirişķ içre şināh-ı ģasret
2. Gözüm ardımda ģayāliñ daķı gözden gitmez
Pāyına bağlı mıdır medd-i nigāh-ı ģasret

¹⁰⁸ Ey: -M.

¹⁰⁹ Urucaķ: edecek: HD.

M8

3. Dāne dāne añıp aḥbābımı āh etmişidim
Ḥirmen-i şabrı tutuşdurdu o āh-ı ḥasret
4. Ḥūn-i dil ‘aşk-ı¹¹⁰ cigerle yazarım mektūbu
Ḥüccet-i ‘aşkıma olmaz mı güvāh-ı ḥasret

A10 K6

5. Çeşm-i dünyā ile aḥbābımı bir bir göster
Eyleme ‘ömrümü yā Rabb tebāh-ı ḥasret
6. Ḥazret-i Hādī-i Muṭlaḳ var iken ḳorḳma **Sa‘īd**
Doğrulur memleket-i vuşlāta rāh-ı ḥasret

4

Darbḫāne-i ‘āmire¹¹¹ müşīri Rıza Efendi’ye müşīriyyet iḥsān olunduḳda
söylediḳi ḡazeldir

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

1. Edip ebrūsun ol şeh nāza me’mūr-ı müşīriyyet
Eder her ‘işvede biñ ḥükm-i destūr-ı müşīriyyet

HD7

2. Gelince ḥaṭṭ-ı bir ḳat daḫı oldu¹¹² ḥüsn-i bālā-ter
Müşārün bi’l-benānım aldı menşūr-i müşīriyyet

3. Müşār olduḳça ḥüsn ü şūreti mir’āt-ı ‘ālemde

A11

Niḡāhı olmasın yā Rabb maḡrūr-ı müşīriyyet

¹¹⁰ ‘aşk-ı: şakk-ı: A, K, HD.

¹¹¹ ‘āmire: -M, -A, -K.

¹¹² Oldu: -K.

M9

4. Olup Hâkdan işâret hükümünü tenfîz u icrâda
Efendim ola her emrinde me'cür-ı¹¹³ müşîriyyet
5. Beher gün bi'l-işâre feyz alır hürşîd- i şevketden
Ola vechinde dâ'im pertev-i nûr-i müşîriyyet

5

Fi harfu'r-ra'

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

K7

A12

1. Zihâm-ı zaḥm-ı sînem mevc-i şimşîr-i nigâhıñdır
Oñulmaz yaralar hep raḥne-i tîr-i nigâhıñdır
2. Uyutdu cân alıp cân vererek dünyâyı çeşmâniñ¹¹⁴
Ḥayât u mevt-i 'âlem hufte-i zîr-i nigâhıñdır
3. Nice kanlar döker cânlar yaḫarsın zann olur ammâ
Sebeb-i 'ayn-ı ḫayâta belki te'sîr-i nigâhıñdur
4. Deli gönlüm dayansın ḫârîş-i müjgân-ı ḫûn-rîze
O fulâd igneler ser-bend-i zencîr-i nigâhıñdır
5. Atım atım bakışlar saçmadır aḡyâr-ı ḫunzîre
Şu kuşca cânı kollaşdır ki naḫcîr-i nigâhıñdır
6. Sa'îdiñ bir nigâh-ı iltifâta göz diker yoḫsa
'Îtâba ḫalsa iş bî-çâre dil-sîr-i nigâhıñdır

¹¹³ me'cür- ı: me'mur-ı: K.¹¹⁴ Çeşmâniñ: cismâniñ: K.

7. Efendim bir nazarla gönlümü hāşū'l-'ıyār etdiñ
Zer-i şāf-ı hūlūş-ı 'ākīd iksīr-i nigāhıñdır

6

Nazire-i gazel-i 'İzzet Molla Efendi¹¹⁵

Mefā'ılün / Mefā'ılün / Mefā'ılün / Mefā'ılün

1. Egerçi çille-i ebrūyı çekmek pehlevānlıktır
Velākin tīr-i nāza sīne germek qahramānlıktır

A13

HD8

2. Kırulmuş tīg-i ber-kef ğamze evreng-i ğarār¹¹⁶ üzre
Kamer devrinde zannım kaşdı bir şāhib-kırānlıktır

3. Müselmān şüretinde kim bilir kāfirse de zülfü
Günāhı söyleyenler boynuna bizce qaranlıktır

4. Ben etdim hacle-ğāh-ı hūsününü tezyīn zārımla
'Arūs-ı nāz u hūsne perde-i āhım tüvānlıktır¹¹⁷

K8

5. Göñül zehrāb-ı cevri-i buseñ olsun 'āfiyetlerle
O mīve imtiḥān bezminde bir rıtl-ı girānlıktır

M11

6. Kızardı kız gibi şermiyle ruḥlar gül 'araç dökdü
Bu yüzde çeşm-i ter mīnā-yı inbiḫ-i kızanlıktır

¹¹⁵ Efendi: -M, -A, -K.

¹¹⁶ ğarār: 'izār: HD.

¹¹⁷ Tüvānlıktır: şavanlıktır: HD.

A14

7. Meşîhat almış¹¹⁸ ‘izzet-i devlet hüsni belâgatda
Sa’îdiñ rütbe-i vâlâsı ammâ şimdi hânlıkdır

7

Fe’ilâtün(Fā’ilâtün) / Fe’ilâtün / Fe’ilâtün / Fe’ilün(Fa’lün)

1. Sendeki çeşm-i siyeh bendeki sevdāya değer
Ya’ni her medd-i nigh zaḥm-i süveydāya değer
2. Çeşmine dā’ir olan şohbeti¹¹⁹ tir geçmelidir
O bir oḡdur ki ucu ‘āşık-ı şeydāya değer
3. Būs edince deheniñ ölse de ‘āşık acıma
Cān tatlıysa da ol ia’l-i şeker-hāya değer
4. Beni öldürse de yārim çıkamam emrinden
Kişiniñ sevdiğiniñ hātırı dünyāya değer
5. Nigh-ı ‘āṭifetiñden bulurum ‘ayn-ı hayāt
Nāz ile bir¹²⁰ bağışñ rūḥ-ı Sa’îdāya değer

8

Fā’ilâtün / Fā’ilâtün / Fā’ilâtün / Fā’ilün

A15

1. Peçe-i şîr-i ḥudāyam mîşe-zārım dildedir
Pençe-i a’ dā şikārım ḥün nişārım dildedir

¹¹⁸ Almış: olmuş: K.

¹¹⁹ şohbeti: -A.

¹²⁰ bir: -M.

- M12** 2. Gül gül olmuş şerhalar cān nizārım ‘andelīb
K9 Lāledir¹²¹ dāğ-ı derūnum nevbahārım dildedir
3. Kıa‘be vü büthāne birdir cebhe sāy-ı¹²² vaħdete
‘Ābid-i beyt-i ħudāyam secde-sārım dildedir
4. Murğ-ı gülzār-ı ene’l-ħaķ şāh-ı Manşūr-ı fenā
Lāne-sāz-ı deşt-i ‘irfānım ki dārım dildedir
5. Ben sa‘īdā¹²³ doğmadan nāmım yazılmışdır **Sa‘īd**
Baķ inanmazsañ sicill-i i‘tibārım dildedir
- 9**
Fī ħarf’ul kıāf
Mefā‘ilün / Fe‘ilātün / Mefā‘ilün / Fe‘ilün(Fa‘lün)
- A16** 1. Piyāle-i ħamı cām-ı kıader bilir ‘āşıķ
Naşıl dimāğ bu zehri şeker bilir ‘āşıķ
2. Lafz-ı ħalaḡda biliş doğru zevķe gitmez mi
Keder dedikleri şey’i gider bilir ‘āşıķ
- HD9** 3. Vuķūf-ı nīstī vü hestī ħifte Tātārı
Ĥavādişāt-ı kıdemden ħaber bilir ‘āşıķ
- M13** 4. Sukūtu bilmediginden degil edebdendir
Egerċi söylemez ammā neler bilir ‘āşıķ

¹²¹ Lāledir: lāle: M.

¹²² sāy-ı: sār-ı: M.

¹²³ Sa‘īdā: sa‘īdim: HD.

K10

5. Sa'īd bir bilen Allāh'ı digeri bilmez
Faḫaṭ ki meşreb-i nāsı diger bilir 'āşık

10

Fi ḫarful kāf

Fe'ilātün(Fā'ilātün) / Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilün(Fa'lün)

A17

1. Gelin olmuş dediler bintü'l-'ineb dün gördük
Şevher-i neş'e ile vechini düzgün gördük
2. Ğayriçün rüyına zülfüñ döküp ol hūr- cemāl
Ḥamdülillāl ki¹²⁴ hele sāyede bir gün gördük
3. Bir cihetden ötürü baḫdıḫ elif ḫadlere hep
Medd-i ḫaddin¹²⁵ o şehin cümleden üstün gördük
4. İzṭırāb-ı¹²⁶ veca'-ı firḫate bür'ü's-sā'a
Nev-demīde ḫaṭṭını tāze pülüskün gördük
5. Seni bir āh ile berbād raḫībā iş mi
Biz seniñ şīṭ-ı fesādıñ gibi çoḫ ün gördük

M14

6. Būse-i la'li o laldan bize iksīr-i ḫayāt

A18

Duḫteriz ḫaḫbesini meclise küskün gördük

¹²⁴ Ki: - HD.

¹²⁵ ḫaddin: ḫaddime: HD.

¹²⁶ İzṭırāb-ı: işṭırab: A.

7. Ās-ı çarhıñ unu yoğdur ununa bakma **Sa'īd**
Dönüp unuñla ögünme bize biz un gördük

11

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

K11

1. Mülk-i Fas başdan başa olsa fedā-yı perçemiñ
Ehl-i sevdāya göre olmaz bahā-yı perçemiñ
2. Şām-ı ğamdan şubh-i ümīdi baña göstermeyen
Yā kara bahtım ola yāhūd¹²⁷ belā-yı perçemiñ
3. Kırtaran mülk-i dili¹²⁸ haqqā re'īs-i 'āşıkān
Ġavṭa-i baħr-i siyehdir ibtilā-yı perçemiñ
4. Kıyd olur bir şey midir sevmiş ḥaṭā etmişse de
Küfre mi girdi a zālīm mübtelā-yı perçemiñ

A19 HD10

5. Başına meclisde dünyāyı raķībiñ eyle dār
İp ṭaķıp yüz verme eylerse recā-yı perçemiñ

M15

6. Murğ-ı dil böyle faķa bakmazdı¹²⁹ ammā neyleyim
Zihnimi vardı dolaşdırdı¹³⁰ hevā-yı perçemiñ
7. Ṭūğ dikdi medh-i zülfüñde süħan meydānına
Bu **Sa'īd** oldu begim mirālāy-ı perçemiñ

¹²⁷ yāhūd: yā: K.

¹²⁸ mülk-i dili: fülk-i dili: HD.

¹²⁹ bakmazdı: başmazdı: HD.

¹³⁰ dolaşdırdı: ṭolaşdırdı: HD.

8. Bağlanıp durdum bu şeb bāb-ı rızau'llāhda
Her-çi-bād-ābāddır gayrı berā-yı perçemiñ

12

K12 A21 M16

Fe'ilātün(Fā'ilātün) / Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilün

1. Olmasam zinde eger derd-i nihāniñla seniñ
Kendimi yok şanıram fikr-i dehāniñla seniñ

2. Būs-i la'liñ şekeriñ çigneyip aldatma beni
Yüregim yandı yeter tatlı lisāniñla seniñ

K13

3. Kırk yarmaq kılı bir iş mi sūhanda ammā
Kilk-i fikrim dolaşır mūy-i miyāniñla seniñ

A22

4. Bāğ-ı nazmımda olan mışra'-ı bercesteri
Başka reftāra qodum serv-i revāniñla seniñ

M17

5. Eyle taqđim-i sūhan hazret-i üstāda **Sa'īd**
Çünkü maḥzūz oluyor ḥüsn-i beyāniñla seniñ

13

Fī ḥarfü'l-lām**Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fa'lün**

1. Zār u ḥār u mübtelā bir nāy bir ben bir gönül
Şūr u ser¹³¹ ü rüsvā belā bir nāy bir ben bir gönül

¹³¹ Ser: şer: HD.

2. Çākiyü'l-aḥvāl ḥākī ḥāl ¹³²şākī-i melāl
Çāk-i bāl-i ibtilā bir nāy bir ben bir gönül
3. Dil hevādār u fiḡān mu'tād dīvāne-i nejād
Ser-nihād-ı her қаза bir nāy bir ben bir gönül
4. Nāle-zen ¹³³cāndan bezen elden ele dā'im gezen
Pür miḡen derd āşinā bir nāy bir ben bir gönül
5. Zerd-rū vü merd-ḡū vü derd-cū-yı bülbül gibi
Derd-ḡū āteş-i serā bir nāy bir ben bir gönül
6. Baḡrı yanık cevre қаnık luḡfuna lāyık olan
'Āşık-ı sūziş-nevā bir nāy bir ben bir gönül
7. Pey-rev-i Rā'if rumūza vāqıf 'ārif Sa'īd
Kāşif-i zengin edā bir nāy bir ben bir gönül

A23

M18

K14

14

Fe'ilātün (Fā'ilātün) / Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilün (Fa'lün)

HD11

1. Olmamış yār seniñ ḡālīñe āḡāḡ gönül
ḡayrı yardımciñ ola ḡazret-i Allāḡ gönül
2. Çekdiḡiñ derd ü ḡamı bilmez idim ben evvel
Acıdım şimdi saña vāḡ gönül vāḡ gönül

¹³² Çākiyü'l-aḥvāl ḥākī ḥāl: Ḥākiyü'l-aḥvāl çākī ḥāl: HD.

¹³³ Nāle-zen: naleden: HD.

A24

3. Vādī-i ‘aşkda zulmetde niçin qalmıŖsın
Söndü mü meŖ‘ale-i āh-ı seĖergāh gönül
4. Rüzgār ehl-i tarīķi nice muĖber ediyor
Seyr edersen edelim gel seni hem-rāh gönül
5. ‘Āķıl ol kimseye esrārını fāŖ etme dilā
Böyledir ‘adet-i ‘aşk etme Ŗaķın āh gönül

M19

6. Nāy-veŖ iñle varıp dergeh-i Mevlānā’da
Etme beyhüde yere nāle-i cāngāh gönül
7. Eli bağlı ciğeri tağlı esīr oldu Sa’īd
Bir zamān kiŖver-i tecrīde geçen Ŗāh gönül

15

Mefā’ilün / Fe’ilātün / Mefā’ilün / Feilün

A25

1. Görüp iliŖdi Ėam-ı zülf-i yāre dīde vü dil
Tutuldu ķāfile-i müŖĖ-bāra dīde vü dil

K15

2. Gözümde yād-ı rūĖıyla siriŖkim āteŖ olur
Yanar o āteŖe ‘ayn-ı Ŗerāre dīde vü dil
3. Gözüm ķarardı görüp dīde-i siyeh-i mestiñ
Ėalır giderse yazıķ bu ķarāra dīde vü dil
4. O taŖ bağırlı sitem-kārı naŖb-ı ‘ayn edeli
Uruldu ŖiŖe gibi seng-sāra dīde vü dil

5. Hezār girye vü āh ile bülbü'l oldu **Sa'īd**

Bu āb-ı tāb ile o gül'izāra dīde vü dil

16

K16 A28 M21

Fī ḥarfu'l mīm

Fe'ilātün(Fāilātün) / Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilün(Fa'lün)

M22

1. Göz dikip kızdırır ol 'arız-ı āl-i çeşmim

Güyyā gül ruḥuna Göksu sıfāli çeşmim

K17

2. Giryeme çeşm-i haḳāretle baḳınca ḥor ḥor

Yüz sürer pāyına kırk çeşme mişāli çeşmim

3. Mācerāyı gamı hiç şorma gözümde aıla

Şu gibi etme de taḳrīr-i me'āli çeşmim

4. Derdi hicrānı **Sa'īd** ince ta'bīr edeyim

Görmedi düşde daḥı zevk-i vişāli çeşmim

17

Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün

A29 HD12

1. Beni kıldı bu şeb pür sūz-ı sevdā ḥāl-i 'anber-fām

Gözümde tüdü yandıḳça süveydā ḥāl-i 'anber-fām

2. Sipend-i āteşi cān dediler rüyunda gördükçe

Velākin nice toḥm-ı verd-i ra'nā ḥāl-i 'anber-fām

M23

3. Neler taḳrīr ederdim şerḥ-i ḥüsn-i ḥaṭṭına dā'ir

Ḳalır bir nükte-i ser-beste ammā ḥāl-i 'anber-fām

4. Şikenc-i turralar ruhsārīñ üzre sünbül-i cennet
Yanınca fülful-i Firdevs-i a'lā hāl-i 'anber-fām
5. Cemāle mazhariyyet mümteni'ken kāfire muṭlaq
Naşıl taḥşīl-i vuşlat etmiş āyā hāl-i 'anber-fām
- K18** 6. Demāğ-ı cānımı bir şey' **Sa'īdīñ** eylemez ta'tīr
A30 Meger yā ḥaṭṭ-ı müşgīniñ ola yā hāl-i 'anber-fām

18

Fi ḥarfū'n nūn**Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün**

1. Niyāzımdan teğāfūl edecek aḡfālī şandım ben
Ġarāz imhāl imiş iḥsānımı ihmālī sandım ben
2. Bilindi şimdi¹³⁴ maḥz-ı āyet-i nūr olduḡu ḥaṭṭıñ
Ḥaṭā'en ibtidā Cibrīl-i ḥüsne bālī şandım ben
3. Niğāh-ı ḥüsniñü teşḥīş için diḡkatli baḡmışdım
Niğāhımdan ruḡuñ āzürde olmuş ḡālī şandım ben
- M24** 4. Amān 'afv eyle mey içdimse zāhid rüze-i ġamda
Hilāl-i ebrū-yı şāḡīyi meh-i şivālī şandım ben
5. **Sa'īdā** bu kühen bünyān-ı 'ālemde meger maḡşad
A31 Safā-yı bāl imiş ancaḡ refāh-ı ḡālī şandım ben

¹³⁴ Şimdi:-K.

19

Fi harfû'1 Vāv

Feilātün(Fā'ilātün) / Fe'ilātün / Fe'ilātün /

Fe'ilün(Fa'lün)

1. Gülşen-i 'arızına jāle feşandır gīsū
Ya'nī hūy-gerde iken ebr-i nīsandır gīsū

HD13

2. Tenim ol rütbede baht-1 siyeh etmiş ki za'if
Beni bir kılla tutan rişte-i cāndır gīsū

K19

3. K̄ara gün dostu kafā-dār-1 siyeh-kār-1 hevā
Bir gönül bağlayacak merd-i cihāndır gīsū

4. Tābiş-i rüyunu seyrāna göz açdırmaz āh
Gündüzüm gece eden h̄vāb-1 girāndır gīsū

M25

5. Dil uzatma ruḡunuñ vaşfına zinhār Sa'id
Şekl-i teşlīşde miqrāz-1 zebāndır gīsū

A32

20

Fi harfû'1 ha

Fe'ilātün(Fā'ilātün) / Fe'ilātün / Fe'ilātün /

Fe'ilün(Fa'lün)

1. Baña yār etdi devā derdimi taḡrīre göre
Çok büyük luḡ u 'aṡā bendeki taḡşīre göre

2. H̄vābda gözlerin öpdüm dedi 'ayn-1 vāḡı'
Vāḡı'ā etdi zuhūr ettiği ta'bīre göre

A33

3. Ruḥuna gül diyene ben nice gülmem zīrā
Gül demek pek kaba gönlümdeki taşvīre göre

4. Bāde içdimse güzel sevdim ise ey zāhid
Neyledim ben saña bu mertebe ta'zīre göre

5. Mebhās-ı hattını pek hāşiyelendirme şofum
Āyet-i nūrdur o¹³⁵ bizdeki tefsīre göre

6. Pek kolay hazm olunur naḥveti ehl-i keremiñ
Etse¹³⁶ in'āmı eger etdiği taḥķīre göre

M26 K20

7. Eder iḥsān Sa'īdā iki 'alemde saña
İş midir istediğiñ sâ'ik-i taḥdīre göre

21

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün

1. Gül açdı çeşm-i ḥasret 'arız-ı dildarı ańdıķça
Gözümde tütdü yāriñ ḥāl-i 'anber-bārı ańdıķça

2. Bu gün bir ḥasb-i ḥāl-i sūziş efrüz etdiñ ey dil kim
Beni de nāra yaķdıñ āteş-i ruḥsarı ańdıķça

3. Uçar oldu gözümde ḥāb-ı rāḥat kuş gibi cānā
Dü şāhīn-i nigāh-ı dīde-i ḥūn-bārı ańdıķça

¹³⁵ Nūrdur o: nūr o dur: HD.

¹³⁶ Etse: olsa: HD.

A34 HD14

4. Ne hāletdir bu ey dünyāyı yokdan var eden Allāh
Gözümde kaçredir ‘ālem-i dehān-ı yāri añdıqça
5. **Sa‘īd’i** ten-nizār-ı hasret etdiñ sevdigim ammā
Ölürse hecr ile qalbiñ acır mı yāri añdıqça

22

Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Mefā‘īlün

M27

1. Ne dünyā var ne ‘uqbā var ne hubb-ı cāh var dilde
Hemān bir nāliş-i yā hāzret-i Allāh var dilde
2. Nedendir bendeki sūziş nihānī bende bilmem āh
‘Aceb ‘āşık mı oldum gizli gizli āh var dilde
3. Furūğı gün gibi meydānda ism- i Şems-i Tebrīzī
Ziyā başş- ı reg-i cānım olan bir māh var dilde

K21

A35

4. Dolaşma egri bügrü vādī-i ğafletde ey ‘āşık
Gidersin gel diyār-ı yāre doğru rāh var dilde
5. Hılāfım yok kelāmımda Resūlullāh hāqkıçün
Sa‘īdā bu tecellī gāh yoqsa gāh var dilde

23

Fe‘ilātün(Fā‘ilātün) / Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün(Fa‘lün)

1. Şarılıp çekdim o nev hāt-ı bu şeb-i cān evine
Çünkü şām oldu çekilmez mi ya evli evine

- M28**
2. Oldu bir oqla hedef s̄ine kemān ebrūya
Mutribā bir diyecek yok dođunan pişrevine
3. Ya kaşı başka furūğı diger envār-ı laṭif
Beñzemez pertev-i ħüsnüñ güneşin pertevine
4. Ṭal'atın var iken ey kaşı hilālīm felegin
Kim bakar biñ senelik mihr ile māh-ı nevine
- A36**
5. Būs-ı ruḥsārını isterse **Sa'īd** iḥsān et
Bir¹³⁷ güler yüzle ġaribin de bu yüzden sevine
- 24**
- Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün**
1. Cemāl-i pākine mecbūr bir dil bir de āyine
Yüzünden dā'mā mesrūr bir dil bir de āyine
- HD15**
2. Ĥüdā ħıfz eylesin dest-i ħaġāretde kırılmağdan
Nigāh-ı luṭfuna maġrūr bir dil bir de āyine
3. Perišānī-i ħusn-i şūret āmāle bā'isdir
- K22**
- Şaġın kim olmaya meksūr bir dil bir de āyine
- M29**
4. Bulunmaz işte bağ bir çift böyle kıṭ'ası maṭbu'
Ber-i şāfiñ gibi billūr bir dil bir de āyine
5. Dayanmaz şışedir ħor ħullanılmaz zātı nāzıkdir
- A38**
- Şu iki vechile ma'zūr bir dil bir de āyine

¹³⁷ bir: bu: HD.

6. Şikest etseñ de dest-i i'tibārından bırakmazsın
Hārāb ammā yine ma'mūr bir dil bir de āyīne
7. **Sa'īd** āsā maşūn olsun kederden her dü 'ālemde
Şafā-yı kalb ile meşhūr bir dil bir de āyīne

25

Fi ḥarfū'1 Yā**Mefā'ilün / Fe'ilātün / Mefā'ilün / Fe'ilün(Fa'lün)**

1. Lebiñ hüviyyeti cānā bilinmedi gitdi
Ġarīb nükte şu ḥālā bilinmedi gitdi
2. Gelen ḥakīm-i Felātun edāyı oynatdı
Uşul-i ḥikmet-i dünyā bilinmedi gitdi
3. Bilindi bey' u şirā-yı dü kevn her ne ise
Göñül pazarlığı ammā bilinmedi gitdi
- A38
4. Belā-yı baḥt-ı siyeh mi hevā-yı kākül mü
Nedir başımdaki sevdā bilinmedi gitdi
- M30
5. Ḥaṭ-āver oldu yine ülfet olmadı mümkün
Bahār geldi de ḥayfā bilinmedi gitdi
- K23
6. Ḳuşūr bende mi yārim mi bī-vefā 'acebā
Sebeb firāka ne ḳaṭ'ā bilinmedi gitdi
7. Nişār-ı gevher-i eşk eyledim **Sa'īd** gibi
Ne çāre kıymeti aşlā bilinmedi gitdi

26

Fe‘ilātün(Fā‘ilātün) / Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün(Fa‘lün)

1. Bir şey içdiñ mi idi bāde gibi rom gibi
Yine hūnī nigehiñ pādişeh-ı Rūm gibi

A39

2. Neş’e-i bāde ‘izārında nümāyān olmuş
Şāf billūr üzerinde gül-i mersūm gibi

3. Nige-h-i mestiñ için zāhid-i bī-neş’e ile¹³⁸
Dāhil-i meclis olur fāşık-ı maħrūm gibi

M31 HD16

4. Aradım ağzını sır vermedi ammā bence
Nükte-i būs-ı lebiñ nokta-i mevħūm gibi

5. Kebk-i nāzım seni yārdan mı uçurmuş ağyār
Yuvası dağılası meş’eme-i büm gibi

K24

6. Bāşını nāra yaqar soħbet-i ğayr ile mūdām
Nūr-ı zātısını derk eylemiyen mūm gibi

A40

7. Luḫf-ı ḫaḫla yapılır bir gün olur qorqma Sa‘īd
Şimdilik ḫāne-i dil olsa da mehdūm gibi

¹³⁸ İle: bile: HD.

Kıt'at

1

K36 A55 M45 HD26 Darbhâne müşiri Rızâ Efendi Sa'îd Bey merhûmu
Ağtağ me'âden-i hümâyünuna me'mur eylediginde berâ-yı teşekkür söyledikleri
kıt'adır¹³⁹

Fe'ilâtün(Fâ'ilâtün) / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün(Fa'lün)

Çuvvet-i himmet-i vâlâ-yı veliyy-i ni'met
Baña bir âh ile biñ dağı devirdir hâlâ
Taş dögenlikde benim gâlib olan Kûhken'e
O su ağıtdı ise ben gümüş etdim icrâ

2

M46 HD27

Velehu

Fe'ilâtün(Fâ'ilâtün) / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün(Fa'lün)

Söylemem derdimi hem-derdim olan âha bile
Belki sînemdeki şu nâle-i cân-gâha bile
Kendi bî-şübhe bilir râz-ı derûnu yoğsa
Ehl-i dil söyleyemez derdini Allah'a bile

¹³⁹ Darbhâne müşiri Rızâ Efendi Sa'îd Beg merhûmı Ağtağ me'âden-i hümâyünuna me'mur eylediginde berâ-yı teşekkür söyledikleri kıt'adır: Darbhâne-i 'âmire müşiri Rızâ Efendiniñ himmetiyle Ağtağ me'âden-i hümâyünuna me'mur olduğda söylediği kıt'adır: HD.

3

K37

Velehu

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün

Ḥayāl-i yāri eşkimle bu şeb çok şüst-şü etdim

A56

O da ağıyarıyla ḥammāma girmiş cüst-cü etdim

HD28

Meger mühr-i sukūt işrāb edermiş nükte-i la'li

Bu sırrı bilmedim ben de ḥaṭā'en güft-gü etdim

4

HD27

Velehu

Fe'īlātün(Fā'īlātün) / Fe'īlātün / Fe'īlātün / Fe'īlün(Fa'īlün)

Nükte-i rāzımı gül-bergine taḥrīr etdim

Ḥāl-i ruḥsārımı bu vechile taşvīr etdim

Yād edip rüyunu oldukça dü-çeşmim giryān

Şīşe inbīk ile çok gül şuyu taḫtīr etdim

5

M47

Velehu

Ṭayyār Efendi'niñ Üsküdār'a hicretlerinde söyledikleri kıt'adır**Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün**

Çekilmiş Üsküdār'a eski dārımdır deyü Ṭayyār

Bağışlasın yuvasın yavrularıyla aña Allāh

Şu kuşça cānına çok ab u dāne eyleyip iḥsān

Ede hem lānesin zīr-i cenāḥ-ı eyliyā'ullāh

6

K38

Velehu

Hekîmbaşı Behçet Efendi sāhilhānesini teşrîf-i hümâyûn vuķû‘unda söyledikleri kıta’dır

Mefâ‘îlün / Mefâ‘îlün / Mefâ‘îlün / Mefâ‘îlün

Şeh-i hikmet-şināsiñ kulları teşrîf ü talîfi

A57

Şu gūne fehmi olur ki ‘illet-i dehre devādır bu

Gözün aç hāk-i pāy-ı Hāzret-i ‘Adlî’ye yüz göz sür

Hekîmbaşı Efendi bir bulunmaz tütüyādır bu

7

Darbhāne müşîri¹⁴⁰ Rızā Efendi sāhilhānesini teşrîf-i hümâyûn vuķu‘unda söyledikleri kıta’dır

Fe‘ilātün(Fā‘ilātün) / Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün(Fa‘lün)

M48

Çıldı teşrîf ile talîf seni bi’l-iķbāl

Ne kerem ma‘denidir añla şeh-i devrānı

Etdi¹⁴¹ şırma gümüşü gayrı Rızāyā her işiñ

Kîmyā bil kadem-i Hāzret-i Maḥmūd Hān’ı

¹⁴⁰ Darbhāne müşîri:müşārü’n ileyh: HD.

¹⁴¹ Etdi: oldu: HD.

8

K39

Kıt'a¹⁴²

Mef'ülü / Mefā'îlü / Mefā'îlü / Fa'ülün

Olduğça mevic-ḥîz yem-i dîde-i giryân

Müjgân-ı dem-âlūdum olur pençe-i mercân

A58

Ağdan qaradan bahtım eder mi 'aceb imdād

Girdāb-ı ḥam-ı zülfe düşürdü beni devrân

9

HD28

Kıt'a

Mefā'îlün / Mefā'îlün / Mefā'îlün / Mefā'îlün

Yine bir ḥāl gördüm yandı şabrım rüy-i âlimde

Bırakırsa beni çok şey bu sūziş kendi ḥâlimde

Sa'îdā fikr-i şem-i 'arız-ı dildârı benden sor

Nihāl-i gül bitirdi sünbūlistân-ı cemâlimde¹⁴³

10

Kıt'a

Fe'ilâtün(Fā'ilâtün) / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün(Fa'lün)

Ölene bakma yolunda sağa bak sen sağ ol

Günde 'uṣṣākıñ efendim saña biñ başı fedā

M49

Murğ-ı dil çançada keklik gibidir destînde

Avcı ta'lîmine bîhûde çıkıp kıyma baña

¹⁴² Kıt'a: velehu: K.¹⁴³ Cemâlimde: HD.

K40 A58 M49

Ebyāt

1

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

HD29

Mey şunarken nāz ile baqđıydı farq etmem henüz

A59

Çeşm-i sākīden mi oldum yoħsa şabhādan mı mest

2

Velehū

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün

Bırađ Allāh için olsun elinden nīze-i cevri

Sinānođlu iki ğamzeñ benim ta cānıma geçdi

3

Velehū

Fe'ilātün(Fā'ilātün) / Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilün

Ebr olur āhım o perçem gelecek ħātırıma

Mikāyilzādeye göz yaşını bārān ederiz

4

Velehū

Fe'ilātün(Fā'ilātün) / Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilün

HD28

Fıkr-i ruħsārımı işkeste dile etme su'āl

Bir kırık şışede gül destesini eyle ħayāl

5

Velehū

Fe'ilātün(Fā'ilātün) / Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilün(Fa'lün)

HD29

Merdüm-i çeşm-i cihān sensin efendim sensin

Ğayra baqmaz seni gözler seni özler dīdem

6

Velehū**Mefā'īlūn / Mefā'īlūn / Mefā'īlūn / Mefā'īlūn****M50 K40**

Baña bīgane gönlüm yāre gitdi āşina oldu

Beni terk etdi ammā etdigi gāyet becā oldu

7

Velehū**Mef'ūlü / Fā'ilātü / Mefā'īlü / Fā'ilūn****A60 K41 HD30**

Aқтағ' da қара баһт ile һүнәб-1 eşkimi

Çok eyledim nisār sefīd ü siyah ü surh

8

Velehū**Mefā'īlūn / Mefā'īlūn / Mefā'īlūn / Mefā'īlūn**

Тop oldu bir yere hep ehl-i meclis һasb-i һāl üzre

Şikenc-i тұrradan bir yana düşmüş şunda ben қaldım

9

'İzzet Mollazādelere söyledikleri beyitdir¹⁴⁴**Mef'ūlü / Fā'ilātü / Mefā'īlü / Fā'ilūn**

Şüret-pezīr-i қudretidir Rabbu'l 'izzetiñ

Āyīne-i fu'ādda sırr-ı reşādı gör

¹⁴⁴ 'İzzet Mollazādelere söyledikleri beyitdir: -HD.

10

Velehū**Mefā'ilün / Fe'ilātün / Mefā'ilün / Fe'ilün**

Çula efendi rızası 'aliyyü'l-a'lâdır

Bulanlar 'izzet-i dârını böyle buldu hemân

11

Velehū**Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün**

Birbirine girdiler hürşîd u mâh-ı āsumân

Kâtibu's-sırr-ı şehensâhiye olmaççün nişân

HD29

12

Tazmîn-i mışra'-ı 'atîk**Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün**

M51

A61 HD28

' Abd-i maḥzım gerdenim tavḳ-ı 'ubüdiyyetdedir

Boynumuñ bağı degil zencîr-i zülfüñdür seniñ

13

Kezā**Mef'ülü / Fā'ilātü / Mefā'ilü / Fā'ilün**

Sermā-yı ğamda sîneye dağ yaḳ da zevḳe baḳ

Āteş kenârı kış gününüñ lâle-zârıdır

K42

14

Kezā**Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün**Çopar elbet gönülden büse-i la'l u rûḩuñ¹⁴⁵ cāna

Ḩudā kâdirdir eyler seng-i ḩārâdan güher peydâ

¹⁴⁵ Rûḩuñ: ruḩşatuñ: HD.

15

Kezā**Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün**

Mey içdi ba'de'l-iftār etmeden teklīf şūfiye

O atmer baqlava benden yaa at at helāl olsun

16

A62 HD30

Kezā**Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün**

Māl ne hāle nazār ıl gözde nem var ise al

Tendeki rūh-ı revānım kendi malıñdır seniñ

17

HD28

Kezā**Fe'ilātün(Fā'ilātün) / Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilün**

Baa dūşmez ki lebiñ cür'asına 'āşık olam

Ben ne hākem ki kemāl-i kereme lāyık olam

18

M52 HD30

Kezā**Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün**

Nuūd-ı eşkimi cūlar gibi çok mu aıtsam ben

Deger adr-i pahāsı bir hazīne halvet-i vaşlıñ

19

Velehū¹⁴⁶**Mefā'ilün / Fe'ilātün / Mefā'ilün / Fe'ilün**

Bahār verd-i şabādan ne dem sürerse hezār
Şu yavruları çerāğ ile şād olur Tayyār

20

Velehū¹⁴⁷**Fe'ilātün / Mefā'ilün / Fe'ilün**

Sebz-i haṭṭ-ı ruḥunla eğlenirim
Hızr Ağa-zādeyim yeşillenirim

21

Velehū¹⁴⁸**Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün**

Cānıma kundağ bırağdı āh o yangın kātibi
Hānumān-ı şabrı yağdı āh o yangın kātibi

22

Velehū¹⁴⁹**Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün**

Mollāyı cennete döndürdü yine 'aşk-ı şafā
Gūyiyā oldu anıñ qalbi maqām-ı Maḥmūd

¹⁴⁶ Velehū: HD; -M, -A, -K.¹⁴⁷ Velehū: HD; -M, -A, -K.¹⁴⁸ Velehū: HD; -M, -A, -K.¹⁴⁹ Velehū: HD; -M, -A, -K.

23

Velehü¹⁵⁰

Mef'ülü / Fā'ilātü / Mefā'īlü / Fā'ilün

Gül devşirir bu mezra'alarda diken diken
Reşk eyledi diken dikene yâsemen diken

24

Cisr-i 'Atîk'a¹⁵¹

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün

Kurup bu cisr-i nev-icâdı Hân Maḥmūd deryāya
Şırât-ı müstaḳîmi remz ile gösterdi dünyāya

Şarkıyât

1

K29 A47 M37 HD22

Şarkıyât

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

1. Sevdim ammā Gökşu'da gördüm de¹⁵² sen sîmîn-teni
Al-ı ruḥsârîñ gibi bir nâra yaḳma bendeni
Ḳaşdıñ aldatmaysa bir reng-i laṭîf ile beni
Fusduḳî pek başḳa açmış çeşm-i bādāmım seni

¹⁵⁰ Bu beyit hiçbir nüshada yoktur. Tayyazade Ata'nın Osmanlı Saray Tarihi Adlı eserinin V. cildinde yer almaktadır.

¹⁵¹ Bu beyit hiçbir nüshada yoktur. Tayyazade Ata'nın Osmanlı Saray Tarihi Adlı eserinin V. cildinde yer almaktadır.

¹⁵² Gördümde: gördükçe: HD.

M38 2. Sende bir şüretde ki hüsni neşâ-efzâ bugün
Nev-bahâr olmuş ‘izârîñ ey gül-i ra‘nâ bugün
A48 Penbeler evvel yaqışmışdı saña ammâ bugün
Fusduķî pek başka açmış çeşm-i bādāmım seni

3. Kâmetiñ seyr eyleyip gâhî bahûrî¹⁵³ şâl ile
Bir tuhaf renge boyanmışdıķ dil-i meyyâl ile
Âteşe yakdıñsa da gönülüm muqaddem al ile
Fusduķî pek başka açmış çeşm-i bādāmım seni

4. Tirşe mor zevkine gitdikçe Sa‘îd’e şorma sen
Bir güzelsin ki ne giyseñ yaraşır ey gül-beden
Mâ‘îlerle bir içim şu olduĝuñ meşhûr iken
Fusduķî pek başka açmış çeşm-i bādāmım seni

2

M39

Şarkı**Mefâ‘îlün / Mefâ‘îlün / Mefâ‘îlün / Mefâ‘îlün**

A49 K30 HD24

1. Cihâni çeşmiñ-âsâ isterim ‘aşkıñla ser-hoş gör
Muhabbet bezmini ammâ yed-i luţfuñ gibi boş gör
Müsâvîdir bize şimdengerü hep yâr u aĝyârîñ
Kimiñle ülfet eylerseñ var eyle tek bizi hoş gör
2. ‘Abeş nâr-ı caħîm-i hecre yandıķ bir nice müddet
Meger cennet imiş bu ‘âlem içre gûşe-i vaħdet
Ne lâzım söyle böyle beynenâda birtakım soħbet
Kimiñle ülfet eylerseñ var eyle tek bizi hoş gör

¹⁵³ bahûrî: lahûrî: HD.

3. Yeñi aḥbābla pā-bend-i ülfetsen de ‘aşk olsun
Gerek āzāde-i kayd-ı mürüvvetsen de ‘aşk olsun
‘Azīzim Yūsuf-ı Mısr-ı melāḥatsañ da ‘aşk olsun
A50 Kimiñle ülfet eylerseñ var eyle tek bizi hoş gör

4. Hülüş-ı şādıkım zannım efendimce yalan geldi
Bu vaz‘-ı nā-becā hattā Sa‘īd’e pek girān geldi
M40 Beyim yaḥşī güzelseñ de bize cevriñ yaman geldi
HD 25 Kimiñle ülfet eylerseñ var eyle tek bizi hoş gör

3
K31 Şarkı
Fei‘lātün (Fāi‘lātün) / Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün (Fa‘lün)

1. Dün görüp tavr-ı nev-īcād ile nā-gāh seni
Da‘vet etdimse de ‘afv et bu şeb ey māh seni
Naşıl etsem ‘acabā ḥālime āgāh seni
Sevmemek elde midir āh seni āh seni

2. Çeşmiñ aşır nigāhında fiten māl-ā-māl
A51 La‘liñe yok diyecek dinse de o hām u ḥayāl
Çeşm-i inşāfiyla āyīneye bak ey ruḥ-ı āl
Sevmemek elde midir āh seni āh seni

3. Var iken resm-i vefā semt-i cefāya gitme
M41 Şiken-i zülfüñ ile murğ-ı dili incitme
‘Āşık olmuş deyü luḥf et beni ta‘yīb etme
Sevmemek elde midir āh seni āh seni

4. Nigeh-i 'āṭifetiñ lüṭfuñ ederken ĩma
Nāz ile söyleyiñiñ 'aqlımı eyler yağma
Gerçi daḥl eyliyoruz biz de Sa'īd'i ammā
Sevmemek elde midir āh seni āh seni

4

Şarkı**Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fa'lün****K32**

1. Bir leṭāfetli hevā kim bu şeb ey māhliḳā
Şafvetinden gümüş āyīneye dönmüş deryā
Ey kamer çehre eder bendelerin cümle ricā
Seyr-i mehtāb ederek ḳullarıñ ile ihyā
Ne demekmiş ayıñ on dördünü görsün dünyā

M42

2. Ḳalk efindim gülelim açılalım gönca mişāl
Ḳāmet-i nāza gümüş serviyi etdir pāmāl
Tam göster yüzünü bu gice ey ḳaşı hilāl
Seyr-i mehtāb ederek ḳullarıñ ile ihyā
Ne demekmiş ayıñ on dördünü görsün dünyā

A52

3. Parladıp 'ālem-i ābı bu şebb aḥşamla amān
Dehri yerden göge dek nūr ile eyle tābān
İşte amāde ne ister iseñ ey rūḥ-i revān
Seyr-i mehtāb ederek ḳullarıñ ile ihyā
Ne demekmiş ayıñ on dördünü görsün dünyā

HD26

4. Ey efendim kim eder Pertev-i hüsnüñ inkār
Bildi noqşānını meh etdi felekde ikrār
Nūr-ı ‘aynım kerem et eyleyip ‘arz-ı dīdār

K33

Seyr-i mehtāb ederek qullarıñ ile ihyā
Ne demekmiş ayıñ on dördünü görsün dünyā

M43

- 5 Gün yzüüñden bularaq devr-i kamer şevq-i cedīd

A53

Gicemiz gündüz ola gündüzümüzse ola ‘īd
Ṭālī‘i gibi uyansın seni görsün de **Sa‘īd**
Seyr-i mehtāb ederek qullarıñ ile ihyā
Ne demekmiş ayıñ on dördünü görsün dünyā

5

K34

Şarkı**Mefā‘īlün / Mefā‘īlün / Fa‘ūlün**

1. Beni lütfuñla elbette añardıñ
Bileydiñ hālimi sende yanardıñ
Derūnum söylenilseydi qanardıñ
Bileydiñ hālimi sende yanardıñ
2. Egerçi söylemem çekdiklerim ben
Velākin sende lütf et kaçma benden
Güzelde merḥamet ‘ādet degilken
Bileydiñ hālimi sende yanardıñ
3. Ne qan dökdü demādem çeşm-i giryān
Naşıl yandı ḥaffice qalb-i nālān
Bu gice şübhesiz çeşm-i fettān
Bileydiñ hālimi sende yanardıñ

M44

6

K35

Şarkı**Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün**

A54

1. Olduğum gündenbergü 'aşka āşinā
Her kimi sevdimse nāz etdi baña
Hep helal olsun yine benden yaña
Her kimi sevdimse nāz etdi baña

2. Her kimi sevdimse oldum bī-ħuzūr
Gayrı dilber sevmeden geldi fütür
Bende mi bahtımda mı bilmem kuşūr
Her kimi sevdimse nāz etdi baña

3. Başım üzre eyleyip cāy-ı qarār
Her birine ayrı etdim cān nişār
Bulmadım bir çāresin encām-kār
Her kimi sevdimse nāz etdi baña

M45

4. Söyleyem esrārımı duysun cihān
Kendine gelsin gürüh-ı 'āşıkān
Yokmuş¹⁵⁴ 'ālemde vefā-yı dilberān
Her kimi sevdimse nāz etdi bana

¹⁵⁴ Yokmuş: yoğ imiş: HD.

K36

5. Sevdigiñ kimdir deyü etme su'âl

Olmasın esrâra dâ'ir kıl u kâl

Şâhidim işte Sa'îd bî-mecâl

Her kimi sevdimse nâz etdi bana

7

Şarkı¹⁵⁵

Mef'ülü / Mefâ'ilü / Mefâ'ilü / Fa'ülün

HD18

1. Meclisde kılp la'l-i leb-i yâri piyâle
Bu fikr ile zînet veririz bezm-i hayâle
Sîb-i zekânîñ zann edip 'uşşâka nevâle
Bâr olma kerem kıl gönül ol tâze nihâle
2. Dâm-ı heves-i vuşlatîñ imkânını kırma
Şehbâz-ı şekîbi şakınıp yârdan uçurma
Şohbet arasında yânilıp taş dahı urma
Bâr olma kerem kıl gönül ol tâze nihâle
3. Ermiş mi bahâr-ı ruḥ-ı gül-reng hitâma
Ta'cîl ne lâzım bu kadar maṭlab-ı hâma
Göz dikme şakın ḥalka uyup bâğ-ı merama
Bâr olma kerem kıl gönül ol tâze nihâle
4. Fikr etme Sa'îdâ o ḥaṭ-ğâliye-sâyı
Kıyd etme bu yollarda muğaylân-ı cefâyı
Ter geç sitemi kırma o nev-reste edâyı
Bâr olma kerem kıl gönül ol tâze nihâle

¹⁵⁵ Şarkı: HD; -M, -A, -K.

8

Velehū¹⁵⁶

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

1. Ey şeh-i dānā-yı iklīm-i fūnūn
Ola qalb-i şevketin gamdan maşūn
Dem-be-dem oldukça nuşret-rū nümūn
Olsun iqbālīñ gibi 'ömrüñ füzūn

HD19

2. Qahir ile a'dāniñ olsun rüy-ı zerd
Qalmasın aşla seniñ gönlünde derd
Dā'im oldukça bu çarḥ-ı lāciverd
Olsun iqbālīñ gibi 'ömrüñ füzūn
3. Luṭf-ı 'aynu'l-ḥaḳ nigāh-ı şefqatiñ
Āfitāb-āsā fūruḡ-ı şevketiñ
Qapladı dehri şu'ā-i devletiñ
Olsun iqbālīñ gibi 'ömrüñ füzūn
4. Eyle ed'ıye Sa'idā küllü-ān
Nev-be-nev olsun meserretler 'ayān
Ey nūket-senc-i ma'ārif her zaman
Olsun iqbālīñ gibi 'ömrüñ füzūn

¹⁵⁶ Şarkı: HD; -M, -A, -K.

9

Velehü¹⁵⁷

6+5= 11'li Hece Vezni

1. Bir dilberi sevip bilmezem n'oldum
 'Aşkına boyandım şarardım şoldum
 Uruldum çeşminiñ mecrūhı oldum
 Bu yaranıñ var mı 'aceb çāresi
 Onulmadı gitti gönül yarası
2. Gūyā 'āşık oldum gönlüm egledim
 Dermān ararken derdi peyledim
 Bilmiyorlar çok hekīme söyledim
 Bu yaranıñ var mı 'aceb çāresi
 Onulmadı gitti gönül yarası
3. Gönül bu hümādır yüksekten uçar
 'Āşık olan cāndan cihandan geçer
 Loķman tīmār etmez Felātūn kaçar
 Bu yaranıñ var mı 'aceb çāresi
 Onulmadı gitti gönül yarası
4. Ey Sa'īd başladıñ güftār-ı 'aşka
 Zannım vāķıf olduñ esrār-ı 'aşka
 Kimseler bakmıyor bīmar-ı 'aşka
 Bu yaranıñ var mı 'aceb çāresi
 Onulmadı gitti gönül yarası

¹⁵⁷ Şarkı: HD; -M, -A, -K.

10

velehū¹⁵⁸**Müstef'ülün / Müstef'ülün**

1. Ey şāh-ı iklīm-i vefā
Sāyeñdedir zevk u şafā
Eltāfiñi gördükçe ben
Yüzler sürüp geldim saña
Yüzler sürüp geldim saña

2. Ey gülbün-ı bāğ-ı bahār
Evşāfiña gāyet mi var
Gün gibi vech-i devletiñ
Gördükçe ben bī- ihtiyār
Yüzler sürüp geldim saña

HD20

3. A'dāyı maḥkūr eylediñ
Dünyāyı mesrūr eylediñ
Dil şehri pek vīrān idi
Luḥfuñla ma'mūr eylediñ
Yüzler sürüp geldim saña

4. Tīğ-i nigāhiñ ḳaḫramān
Çeşm-i siyāhiñ cāna cān
Mecbūr olup iḫsānına
Ben de **Sa'īd**-āsā hemān
Yüzler sürüp geldim saña

¹⁵⁸ Şarkı: HD; -M, -A, -K.

11

Velehū¹⁵⁹

Mef'ülü / Mefā'îlü / Mefā'îlü / Fa'ülün

1. Şāhım nice ben olmayam elţāfiña meftün
Şādī-i cihān luţf-ı hümayununa merhün
Her laḫza Edersin ḫuluñ iḫsān ile memnün
Durduḫça cihān 'ömr-i şerīfiñ ola efzün
2. Devriñde seniñ ḫalmadı hiç merdüm-i nā-kām
Hep bendeleriñ maţlabını eylediler rām
'Udvāniñi ḫıldı nigeñiñ ḫahr ile i'dām
Durduḫça cihān 'ömr-i şerīfiñ ola efzün
3. Vaşşāfiñ iken ins ü melek ey şeh-i dānā
Mümkün mü efendim edeyim medḫūñ-i inşā
Her şuhb u mesā 'ālem-i 'adliñ eder iḫyā
Durduḫça cihān 'ömr-i şerīfiñ ola efzün
4. Dergāhiña rū-māl olarak rūḫ-i revānım
İḫlāş-ı derün üzre Sa'īd ed'ıye-ḫānım
Ey şāh-ı kerem-ver budur evrād-ı zebānım
Durduḫça cihān 'ömr-i şerīfiñ ola efzün

¹⁵⁹ Şarkı: HD; -M, -A, -K.

12

Velehū¹⁶⁰

Mef'ülü / Mefā'īlü / Mefā'īlü / Fa'ülün

HD21

1. Ey şāh-ı eķālim-i seķā mün'mi 'ālem
 ẘāk-ı der-i luṭf u himemiñ manzar-ı Hātem
 A'dā-yı bed-evzā'ın olup ķaķr ile muķķem
 Zāt-ı şeref-'unvāniña tevfiķ ola tev'em
2. Esrār-ı nühüft-i neĝam-ı tab'ıña beste
 Şitiñ bu ŗarab-ķāne-i 'ālemde ķuceste
 Eyller nigehiñ ĝuşşadan ehl-i dili reste
 Zāt-ı şeref-'unvāniña tevfiķ ola tev'em
3. Eṭvār-ı pesendīdeñi tavşīfe ne ķacet
 ẘadriñ seniñ a'lā bilir erbāb-ı zārāfet
 Şevketli efendim dilerim tā-be-ķıyāmet
 Zāt-ı şeref-'unvāniña tevfiķ ola tev'em
4. Olmaz mı Sa'īdiñ saña biñ cān ile kurbān
 ẘıldıñ yine eltāf-ı hümāyūnuña şāyān
 Ey ĝülbün-i ĝülrār-ı kerem menba'-ı iķsān
 Zāt-ı şeref-'unvāniña tevfiķ ola tev'em

¹⁶⁰ Şarkı: HD; -M, -A, -K.

13

Velehū¹⁶¹**Müstef‘ilātün / Müstef‘ilātün**

1. Ey şeh-süvār-ı meydān-ı ‘işve
Şimdi seniñdir cevlān-ı ‘işve
Var ise söyle fermān-ı ‘işve
İşte kuluñdur qurbān-ı ‘işve
2. Rāh-ı talebde etmem imāle
Bir şey’i ki ‘irfāna ihāle
Sen çekme zahmet ‘īd-i vişāle
İşte kuluñdur qurbān-ı ‘işve
3. Ey meh ne çekdim ben dergehiñde
Lākin temeyyüz buldum rehiñde
Şimdi tekāpū Bismil-gehiñde
İşte kuluñdur qurbān-ı ‘işve
4. Raḥm et **Sa‘īde** ey çeşm-i āfet
İşteke gönü bulsun tarāvet
Öz başiñ için ey serv-i kāmēt
İşte kuluñdur qurbān-ı ‘işve

¹⁶¹ Şarkı: HD; -M, -A, -K.

14

Velehū¹⁶²

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

1. Ey nihāl-i bāğ-ı ihsān u 'atā
Sāye-i luṭfuñ seniñ 'ayn-ı vefā
Eylerim yüzler sürüp her şeb du'ā
Bezm-i ḥāşıñda nedīm olsun şafā
2. Re'y ü tedbiriñ 'adāletdir seniñ
Her işiñ maḥz-ı kerāmetdir seniñ
'Āleme zevkiñ 'ināyetdir seniñ
Bezm-i ḥāşıñda nedīm olsun şafā
3. Kudretim yoğ medḥe ey 'āli-neseb
Kilk-i nāçizim daḡi eyler edeb
Ey şehen-şāh-ı hüner-ver rüz u şeb
Bezm-i ḥāşıñda nedīm olsun şafā
4. Bende-i kemter Sa'id ey kām-kār
Eyler evşāfiñla her dem iftiḥār
Şevk ile her sâ'atiñ etsin güzār
Bezm-i ḥāşıñda nedīm olsun şafā

¹⁶² Şarkı: HD; -M, -A, -K.

15

Velehū¹⁶³**Müstef'ilün / Müstef'ilün**

1. Dökdükçe zülf-i pür-ḥāmıñ
Zihni dolaşdı 'ālemiñ
Hep ḥalkı başdan çıkarır
Ġāyet güzeldir perçemiñ
2. Ḥusnüñ görüp ben ey perī
Oldum gönülden müşteri
Gel ey Ṭarabya dilberi
Ġāyet güzeldir perçemiñ
3. Gel meclise nüş et şarāb
N'olsun bu rütbe ictināb
Ḳaldır fesiñ etme ḥicāb
Ġāyet güzeldir perçemiñ
4. Erdi **Sa'īdiñ** aşlıña
Maḥrūm kılma vaşlıña
Dil varmıyor hiç faşlıña
Ġāyet güzeldir perçemiñ

HD22

¹⁶³ Şarkı: HD; -M, -A, -K.

SONUÇ

Hızırağazade Sa'îd Bey 19. yüzyılda yaşamış bir şairdir. Hayatı ve edebi kişiliği hakkında kaynaklarda fazla bilgi bulunmamaktadır. Şairin şiirlerinden hareketle ve kaynaklardan ulaşılabildiği kadarıyla hayatı ve edebi kişiliği hakkında bilgi vermeye çalıştık.

Hızırağazade Sa'îd Bey'in tek eseri divançesi'dir. Ön sözde de belirttiğimiz gibi şairin eserinin üç yazma nüshası ve bir matbu nüshasını karşılaştırarak eserin tenkitli metnini hazırladık.

Hızırağazade Sa'îd Bey'in eserine divançe denilmesinin temel sebebi eserin içerisinde divan edebiyatı nazım şekillerinin hepsine yer vermemiş olmasıdır. Eserde kaside, murabba, tahmis, muhammes, tazmin, gazel, kıta, beyit ve şarkılar bulunmaktadır.

Hızırağazade Sa'îd Bey şiirlerini aruzla yazmış ancak şarkılarının bir tanesini hece ölçüsüyle yazmıştır. Şiirlerinde sade ve anlaşılır bir dil kullanmıştır. Şiirlerinde hareketle Hızırağazade Sa'îd Bey'in Mevleviliğe yakın olduğunu söylemek mümkündür.

İlerleyen zamanlarda yapılacak çalışmalara yardımcı olması ve araştırmaları kolaylaştırması açısından çalışmanın sonunda kelime ve kavram indeksi oluşturulmuştur.

Bu çalışma ile Hızırağazade Sa'îd Bey'in hayatı, edebi kişiliği ve eseri Türk kültür tarihinde yerini almış olacak ve saklı kültür hazinemizden bir şair daha günyüzüne çıkmış olacaktır.

KELİME VE KAVRAMLAR İNDEKSİ

- Ahkar: Mü 4
- Ahbâb: G. 3/3, G. 3/5, Ş. 2/3,
- Ahvâl. Mü 3,
- Âşaf-ı dâniş nihâd. T. 1/3
- Akıbet. G.1/5, G. 14/5, Ş. 3/4
- Âb- ı hayât: Mu. 1/4
- Âb: Ş. 4/3
- Abd: Mü 4
- Abd-i mahz: E.12
- Âb-ı tâb: G. 15/5
- Âciz: Mü 4
- Âfitâb-âsâ: Ş. 8/3
- Âh: E.3, E.21, G. 10/5, G. 14/3, G. 14/5, G. 15/5, G. 19/4, G. 22/2, G. 3/3, G. 6/4, G.1/3, Kt/1, Kt/2, Ş. 3/1,
- Âh-ı hasre: G. 3/3,
- Âh-ı sehergâh: G. 1/2
- Akıbe:t G.1/3
- Âl: Ş. 1/3
- Âlem: G. 18/5, G. 20/7, G. 21/4, G. 24/7, Ş. 11/3, Ş. 12/1, Ş. 12/2, Ş. 14/2, Ş. 15/1,Ş. 2/2, Ş. 4/3, Ş. 6/4, T. 1/1, T. 1/2, T. 1/2,
- Ankâ-yı istiğna: G. 2/3
- Anber-bâr: G. 21/1
- Andelîb: G. 8/2
- Ârız-ı dildâr: G. 21/1
- Arūs-ı nâz: G. 6/4
- Arz-ı dîdâr: Ş. 4/4
- Âs-ı çarh: G. 10/7
- Aşk: G. 14/5, G. 3/4, Ş. 2/1, Ş. 2/3, Ş. 6/1, Ş. 9/1,
- Aşk-ı şafâ: E.22
- Âşık: E.17, G. 9/1, G. 11/3, G. 2/1, G. 22/4, G. 7/3, Ş. 3/3, Ş. 9/2, Ş. 9/3, T. 2/2, G. 13/6, G.22/2,
- Âşık-ı şeydâ: G. 7/2,
- Âşina: E.6
- Âşüfte: Mu. 2/4
- Âteş: E.13, G. 15/2, Mu. 2/1, Ş. 1/3,
- Âteş-i ruhsâr: G. 21/2
- Âteş-i serâ: G. 13/5
- Âyîne: G. 24/1, Ş. 3/2, Ş. 4/1,
- Âyîne-i derdest: Mu. 2/2
- Âyîne-i fu'ad: E.9
- Âyet-i nûr: G. 18/2, G. 20/5
- Ayn-ı hayât: G. 7/5
- Ayn-ı şerâre: G. 15/2
- Ayn-ı vefâ: Ş. 14/1
- Aynu'l-hak: Ş. 8/3
- Âgâz: Mu. 2/5
- Agyâr: G. 26/5, KT3, Mr. 1/1, Ş. 2/1,
- Agyâr-ı hınzîr: G. 5/5
- Bî-huzûr: Ş. 6/2

- Bī-çāre: G. 5/6, N. 1/2
 Bīdād: Nz. 1/4
 Bīmar-ı ‘aşq: Ş. 9/4
 Bī-vefā: G. 25/6
 Ba‘de’l iftār: E.15
 Baht-ı siyeh: G. 19/2, G. 25/4
 Baht-ı sirişk: G. 3/1
 Baht: Ş. 6/2
 Bāb-ı emān: N. 1/1
 Bāde: G. 20/4, G. 26/1
 Bāde-i gül-suht: T. 2/3
 Bahār: E.19, G. 25/5, Mu. 2/1,
 Bahār-ı ruḥ-ı gül-reng: Ş. 7/3
 Bālīn- i gülbün: Ts. 1/1
 Bārān: E.3
 Bāğ-ı ‘ālem: Mu. 1/1
 Bāğ-ı cān: Ts. 1/2
 Bāğ-ı meram: Ş. 7/3
 Bāğ-ı naẓm: G. 12/4
 Bedīd: Ts. 1/5
 Belā: G. 13/1
 Ber-i şāf: G. 24/4
 Berk-i belā: Mu. 1/4
 Bevlān-ı ‘işve: Ş. 13/1
 Bezm: G. 6/5
 Bezm-i ‘irfān: N. 1/4
 Bezm-i ḥāş: Ş. 14/1
 Bezm-i ḥayāl: Ş. 7/1
 Bezm-i aḥibbā: Ts. 1/4
 Bezm-i şevk-i dil: Nz. 1/2
 Billūr: G. 24/4, G. 26/2
 Bintü’l-‘ineb: G. 10/1
 Būse-i la‘l: E.14
 Būs-ı ruḥsār: G. 23/5
 Būs-i la‘l: G. 12/2
 Bülbül: G. 13/5, G. 15/5, Mu. 1/5,
 Mu. 2/5
 Bülbül-i bāğ-ı tarab: Mr. 1/1
 Bülbül-i ḡam-ḥ^vāre: T. 2/3
 Bür’ü’s-sā‘a: G. 10/4
 Bāngāh: G. 14/6,
 Bāy-ı karar: Ş. 6/3
 Bāy-ı istignā: G. 2/1
 Cān: G. 23/1, G. 5/5, E.14, E.2,
 E.21, G. 13/4, G. 17/2, G. 17/6, G.
 21/3, G. 22/3, G. 25/1, G.5/2, G. 5/3,
 G. 7/3, G. 8/2, KT5, Mu. 1/5, Ş.
 10/4, Ş. 12/4, Ş. 6/3, Ş. 9/3,
 Cefā: Mr. 1/3
 Cemāl-i pāki: G. 24/1
 Cennet: E.22, Mu. 1/2, Mu. 1/5, Ş.
 2/2
 Cevr Ş. 2/4
 Cevr-i buse: G. 6/5
 Cibrīl: G. 18/2
 Ciğer: G. 14/7,
 Cihān: Ş. 11/1, Ş. 2/1, Ş. 6/4, Ş. 9/3,
 Cürm: N. 1/3,
 Cüst-cū: Kt/3,

- Çarḥ-ı lāciverd: Ş. 8/2
 Çāre: Ş. 6/3
 Çāre-ḥ^vāh: Nz. 1/3
 Çerāg: E.19, N. 1/4
 Çeşm: G. 16/1, Kt/4, Ş. 3/2, Ş. 9/1,
 Çeşm-i ḥasret: G. 21/1
 Çeşm-i āfet: Ş. 13/4
 Çeşm-i bādām: Ş. 1/1
 Çeşm-i dūnyā: G. 3/5
 Çeşm-i fettān: Ş. 5/3
 Çeşm-i giryān: Ş. 5/3
 Çeşm-i ḥaḳāret: G. 16/2
 Çeşm-i inşāf: Ş. 3/2
 Çeşm-i sākī: E.1
 Çeşm-i siyāh: Ş. 10/4, G. 7/1
 Çeşm-i ter mīnā: G. 6/6
 Çeşmüñ-āsā: Ş. 2/1
 Çille-i ebrū: G. 6/1
 Dīde: E.5
 Dīde-i āhū: Mr. 1/3
 Dīde-i siyeh: G. 15/3
 Dīvāne-i nejād: G. 13/3
 Dād-ı res: Nz. 1/7
 Dām-ı ḥam-ı zülf: Mu. 2/3
 Dāg-ı derūn: G. 8/2
 Dehān: G. 21/4
 Dem-be-dem: Ş. 8/1
 Dem-beste: Ts. 1/1
 Derd-cū: G. 13/5
 Derd-gū: G. 13/5
 Derd-i firāvān: N. 1/3
 Derd-i nihān: G. 12/1
 Dergāh: Ş. 11/4, Ş. 13/3
 Dergeh-i Mevlānā: G. 14/6
 Dermān: Nz. 1/1, Ş. 9/2
 Derya: E.24, Ş. 4/1
 Deryā-yı istiḡnā: G. 2/2
 Dest-gīr-i ‘acizān: Nz. 1/1
 Dest-i ḥaḳāret: G. 24/2
 Dest-i i‘tibār: G. 24/6
 Destūr-ı müşīriyyet: G. 4/1
 Devā: G. 20/1, KT6
 Devrān: Kt/8
 Devr-i ḳamer: Ş. 4/5
 Dil: E.4, G. 13/3, G. 15/1, G. 19/5,
 G. 21/2, G. 22/1, G. 24/1, Nz. 1/6, Ş.
 10/3, Ş. 15/4,
 Dil-ḥaste: Ts. 1/1
 Dilber: Ş. 15/2, Ş. 6/2, Ş. 9/1,
 Dil-cū fem-i mu‘ciz: Mr. 1/3
 Dil-i āgāh: G.1/5
 Dil-i meyyāl: Ş. 1/3
 Dil-sīr-i nigāh: G. 5/6
 Dost: Mu. 1/4
 Du‘ā: M. 6, Ts. 1/5
 Duḥteriz: G. 10/6
 Dūd-ı kebūd-ı āh-ı āteş-bār: Ts. 1/3
 Düşman: Mu. 1/4
 Eşer-i feyz-i şabā: Mu. 2/3

- Eṭvār-ı pesend: Ş. 12/3
 Ebr-i nīsān: G. 19/1, Ts. 1/3
 Ebrū: G. 23/2
 Edeb: G. 9/4
 Ehl-i dīl: Kt/ 2, Ş. 12/2
 Ehl-i kerem: G. 20/6
 Ehl-i meclis: E.8
 Ehl-i sevdā: G. 11/1
 Elṭāf-ı cedīd: Ts. 1/5
 Elṭāf-ı hümāyūn: Ş. 12/4
 Elif: G. 10/3
 Encām-kār: Ş. 6/3
 Ene'l-ḥaḳ: G. 8/4
 Envār-ı laṭīf: G. 23/3
 Erḥamu'r-rāḥimīn: Mü/5
 Erbāb-ı zārāfet: Ş. 12/3
 Esrār: Ş. 6/4
 Esrār-ı 'aşḳ: Ş. 9/4
 Eşḳ: Kt/3
 Evrād-ı zebān: Ş. 11/4
 Ezhār-ı meserret: Mu. 1/1
 Fāşıḳ-ı maḥrūm: G. 26/3
 Faḳa basmak: G. 11/6
 Felāṭūn: Ş. 9/3, G. 25/2
 Felek: G. 23/4, Ş. 4/4
 Felek-meşreb: G. 2/4
 Fermān-ı 'işve: Ş. 13/1
 Feryād-ı res: Nz. 1/1
 Fikr-i dehān: G. 12/1
 Fikr-i ruḥsār: E.4
 Fikr-i şem-i 'arız-ı dildār: Kt/9
 Firḳat: G. 10/4
 Firdevs: G. 17/4
 Fiḡān: G. 13/3
 Fülful: G. 17/4
 Furuḡ-ı şevket: Ş. 8/3
 Füzūn: Ş. 8/1
 Gīce: Mu. 2/4
 Gam: E.13, G. 11/2, G. 16/3, Ş. 8/1,
 G. 14/1, Nz. 1/4, Nz. 1/5,
 Gam gūşesi: Nz. 1/3
 Gamze: E.2, G. 6/2,
 Garīb: G. 23/5, G. 25/1, Mü/ 4,
 Garḳ Nz. 1/6,
 Garaż: G. 18/1, Mr. 1/2,
 Gavṭa-i baḥr-i siyeh: G. 11/3
 Gevher-i eşḳ: G. 25/7
 Girdāb-ı ḥam-ı zülf: Kt/8
 Giryān: Kt/4
 Gonca: Mu. 2/1, Ş. 4/2
 Gonca-i gülşen: Mu. 1/5
 Gonca-i zībā: Mu. 2/1
 Göñül: E.14, E.6, G. 13/1, G.14/1, G.
 19/3, G. 20/3, G. 25/3, G. 6/5, Ş. 1/3,
 Ş. 13/4, Ş. 15/2, Ş. 7/1, Ş. 8/2, Ş. 9/1,
 Ş. 9/2, Ş. 9/3,
 Gūşe-i vaḥdet: Ş. 2/2
 Güftār-ı 'aşḳ: Ş. 9/4
 Güft-gū: Kt/3

- Güherpāre: T. 2/6
 Gül: G. 21/1, E. 4, E.23, G. 20/3, G. 6/6, G. 8/2, KT4, Mu. 1/2, Mu. 2/1, Mu. 2/1, Mu. 2/5, Ts. 1/1, Ts. 1/5, Ş. 1/4, T. 2/3,
 Gül'izār: G. 15/5,
 Gül-berg: KT4,
 Gülbün: Mu. 1/4, Ş. 12/4,
 Gülbün-ı bāğ-ı bahār: Ş. 10/2
 Gülfem: T. 1/1
 Gül-i şadberg-i cihān: Mu. 2/1
 Gül-i mersūm: G. 26/2
 Gül-i ra'nā: Ş. 1/2
 Gülşen: Mu. 2/4
 Gülşen-i 'arız: G. 19/1
 Gülşen-i 'ālem: Ts. 1/1
 Gülşen-i ṭab': Ts. 1/4
 Gülşen-i şevket: Mu. 1/1
 Gülzār: Mu. 2/1, Ts. 1/3, Ts. 1/4, Ş. 12/4
 Günāh: G. 6/3
 Gürūh-ı 'āşīkān: Ş. 6/4
 Güvāh-ı ḥasret: G. 3/4
 Ğāfirū'z-zenb: Mü/ 2
 Ğayr: E.5, G. 26/6, Kt/7, Ş. 6/2,
 Hā'in: Mu. 1/3
 Hāşū'l- 'iyār: G. 5/7
 Haṭṭ-ı müşg: G. 17/6
 Haṭṭ-ı 'anber-sā: Mr. 1/3
 Haḫḫ: Mu. 1/3
 Hāb-ı rāḫat: G. 21/3
 Hacle-gāh-ı ḥüsn: G. 6/4
 Hāk-i pā: Kt/6
 Hāl: Kt/9, Nz. 1/3, Ş. 5/1
 Hāl ü zār: Ts. 1/3
 Hāl-i 'anber-fām: G. 17/1
 Halvet-i vaşl: E.18
 Hamdülillāl: G. 10/2
 Ham-ı zülf-i yār: G. 15/1
 Hāne-i dil: G. 26/7
 Hānumān-ı şabr: E.21
 Hār: Mu. 1/3
 Hār ü ḥas: Nz. 1/7
 Harāb: G. 24/6
 Hāriş-i ḫār-ı ğam: T. 2/3
 Hāriş-i müjgān-ı ḥūn-rīz: G. 5/4
 Hasb-i ḫāl: G. 21/2, E.8
 Haste: Nz. 1/3
 Has-veş: Mu. 1/3
 Hayāl: G. 3/2, Ş. 3/2
 Hayāl-i rüy: Ts. 1/2
 Helal: Ş. 6/1
 Hem-rāh: G. 14/4
 Her-çi-bād-ābād: G. 11/8
 Hevā-yı kākül: G. 25/4
 Hicrān: G. 16/ 4
 Hikmet: G. 2/2
 Hilāl: G. 23/4, Ş. 4/2, T. 1/2,
 Hilāl-i ebrū: G. 18/4

- Hubb-ı cāh: G. 22/1
 Huft-e-i zīr-i nigāh: G. 5/2
 Hūn ciğer: Ts. 1/2
 Hūn nişār: G. 8/1
 Hūnāb-ı eşk: E.7
 Hūn-bār: G. 21/3
 Hūn-i dil: G. 3/4
 Hūr- cemāl: G. 10/2
 Hurşīd- i şevket: G.4/5
 Hūy-ger :G. 19/1
 Hücet-i ‘aşk: G. 3/4
 Hümā: Ş. 9/3
 Hüsn: G. 18/2, G. 23/3, G. 24/3, G.
 4/3, G.1/3, Ş. 4/4, G. 6/7, Ş. 15/2,
 Hüsn-i bālā-ter: G. 4/2,
 Hüsn-i beyān: G. 12/5,
 Hüsn-i neşāt-efzā: Ş. 1/2
 Hüsn-i şebāt: Mu. 1/4,
 H^vābīde-i h^vāb-ı naḥvet: G. 1/2
 H^vāb-ı girān: G. 19/4
 H^vāb-ı gāflet: N. 1/4
 İztirāb: G. 10/4
 İhsān: G. 18/1, G. 20/7, G. 23/5,
 Kt/5, N. 1/3, Ş. 10/4, Ş. 11/1, Ş.
 12/4, Ş. 14/1,
 İşyān: N. 1/3
 İkbāl: Ş. 8/1,
 İklīm-i fūnūn: Ş. 8/1
 İd: Ş. 4/5
 İksīr-i ḥayāt: G. 10/6
 İksīr-i nigāhuñ: G. 5/7
 İllet-i dehr: Kt/6
 İsti‘fā-yı istiğna: G. 2/4
 İstiğna-yı istiğna: G. 2/5
 İtlāf: G.1/3
 Jāle feşān: G. 19/1
 Kīl u kāl: Ş. 6/5
 Kīmyā: Kt/7
 Ka‘be: G. 8/3
 Kaḥbe: G. 10/6
 Kaṭre: G. 2/2, G. 21/4
 Kābilü’t-tevbe: Mü/2
 Kadd-i dil-cūy: Ts. 1/2
 Kad-i nevreste: Mu. 2/2
 Kadr-i pahā: E.18
 Kāf: G. 2/3
 Kāfir: G. 17/5, G. 6/3
 Kāhir-i ferḥunde: Mu. 1/4
 Kahramān: Ş. 10/4, G. 6/1
 Kalb: E.22, G. 24/7
 Kalb-i nālān: Ş. 5/3
 Kalb-i şevket: Ş. 8/1
 Kamer: G. 6/2, Ş. 4/1
 Kāmet: Mr. 1/3, Ş. 1/3
 Kāmet-i nāz: Ş. 4/2
 Kaş: G. 23/3, Ş. 4/2, T. 1/2,
 Kātibu’s-sırr: E.11
 Katmer: E.15
 Kayd-ı mürüvvet: Ş. 2/3

- Keder: G. 24/7, G. 9/2
 Kelām: G. 22/5
 Kemān: G. 23/2
 Kerem: E.17, Kt/7, M. 6, Mu. 1/2,
 Ş. 11/4, Ş. 12/4, Ş. 4/4, Ş. 7/1,
 Keştī-i ‘aql: Nz. 1/6
 Kevn [ü] mekân: Nz. 1/1
 Kırk yarmağ kılı: G. 12/3
 Kilk-i fikr: G. 12/3
 Kilk-i nāçiz: Ş. 14/3
 Kişver-i tecrīd: G. 14/7
 Kūhken: Kt/1
 Kurbān: Ş. 12/4
 Kurbān-ı ‘işve: Ş. 13/1
 Küfr: G. 11/4
 Kūhen: G. 18/5
 La‘l: G. 10/6, Ş. 3/2
 La‘l-i leb-i yār :Ş. 7/1
 La‘l-i lebūñ: Mu. 2/1
 La‘l-i şeker-ḥā: G. 7/3
 Lafz-ı ğalaṭ: G. 9/2
 Lal :G. 10/6
 Lāle-zār: E.13
 Lāne-sāz-ı deşt-i ‘irfān: G. 8/4
 Leṭāfet: Ş. 4/1
 Leb: E.17, G. 25/1
 Loğman: Ş. 9/3
 Luṭf: G. 13/6, G. 26/7, Nz. 1/3, Ş.
 10/3, Ş. 14/1, Ş. 3/3, Ş. 8/3, Ş. 3/4,
 Ş. 5/1, Ş. 5/2,
 Luṭf-ı hümayun: Ş. 11/1
 Mīşe zārım: G. 8/1
 Mazlūm: Nz. 1/7
 Maḥzūz: G. 12/5
 Maḥz-ı kerāmet: Ş. 14/2
 Maḥfūz: Mu. 1/5, T. 1/3
 Maḥrūm: Ş. 15/4
 Maḥzūn: Mü/ 5
 Maṭlab-ı ḥām: Ş. 7/3
 Māh: G. 22/3, Ş. 3/1, Ş. 13/3
 Māh-ı āsumān: E.11
 Māh-ı nev: T. 1/2
 Māhlikā: Ş. 4/1
 Mātem: Nz. 1/5
 Mağrūr-ı müşīriyyet: G. 4/3
 Me’mūr-ı müşīriyyet: G. 4/1
 Mebde-i evvel: Mü/1
 Mebhāş-ı ḥaṭṭ: G. 20/5
 Meclis: G. 11/5, Ş. 15/3, Ş. 7/1,
 Medd-i ḳadd: G. 10/3
 Medd-i nigāh-ı ḥasret: G. 3/2
 Medd-i nigeḥ: G. 7/1
 Meh ṭal‘at: Mr. 1/4
 Meh-i şivāl: G. 18/4
 Melce-i müznib: Mü/ 2
 Melek: Ş. 11/3
 Menşūr-ı müşīriyyet: G. 4/2
 Merḥamet: Ş. 5/2

- Merd-hū: G. 13/5
Merd-i cihān: G. 19/3
Merdüm-i çeşm-i cihān: E.5
Merdüm-i nā-kām: Ş. 11/2
Meş'eme-i büm: G. 26/5
Meşreb: Mr. 1/2
Meşreb-i nās: G. 9/5
Mevc-i şimşīr-i nigāh: G. 5/1
Mevic-hīz: Kt/8
Mevt-i 'ālem: G. 5/2
Mey: E.1, E.15,
Meydān-ı 'işve: Ş. 13/1
Mikrāz-ı zebān: G. 19/5
Mir'āt-ı 'ālem: G. 4/3
Miyāh-ı ḥasret: G. 3/1
Mu'īn: Mü/ 4
Mu'tād: G. 13/3, Nz. 1/4
Mucīb-i mübīn: Mü/ 6
Mūm: G. 26/6
Murğ-ı dil: G. 11/6, KT10, Ş. 3/3,
Murğ-ı gülzār: G. 8/4
Mūy-i miyān: G. 12/3
Muğaylān-ı cefā: Ş. 7/4
Mühr-i sukūt: Kt/3
Müjgān-ı dem-ālū: Kt/8
Müjgān-ı gevher-dār: Ts. 1/3
Mülk-i dil: G. 11/3
Müselmān: G. 6/3
Müşg-bār: G. 15/1
Nīze-i cevri: E./2
Nazar: G. 5/7
Naḥcīr-i nigāh: G. 5/5
Naḥl-ı ḥurāmān: Mu. 2/2
Naḥl-ı ḥayāt: Mu. 1/1
Naḥvet nigeḥ: G. 2/5
Naşb-ı 'ayn: G. 15/4
Nā-gāh: Ş. 3/1
Nāil-i bezm-i vuşlat: Mr. 1/4
Nāle-i cān-gāh: G. 1/1, Kt/2
Nāle-zen: G. 13/4
Nār: G. 21/2, G. 26/6, Ş. 1/1,
Nār-ı 'aşk-ı dil: Nz. 1/2
Nār-ı caḥīm-i hecr: Ş. 2/2
Nā-şād: Nz. 1/4
Nāy: G. 13/1, Mu. 2/5
Nāy-veş: G. 14/6
Nāz: E.1, G. 2/4, G. 7/5, Ş. 3/4, Ş.
6/1,
Nāzik: G. 24/5
Nağme serā: Mr. 1/1
Nefes: Nz. 1/7
Nergis: Mu. 2/4
Nesrīn ü semen: Mu. 2/2
Neş'e-i 'ālem: Mü/1
Neş'e-i bāde: G. 26/2
Nev-īcād: Ş. 3/1
Nevbahār: G. 8/2, Mu. 1/2, Ş. 1/2
Nev-bahār-ārā: Ts. 1/5
Nevreste: Ş. 7/4, Ts. 1/1

- Nigāh: G. 18/3, G. 4/3, G. 5/6, Mu. 2/4, Ş. 3/2G. 26/1, Ş. 11/2, Ş. 12/2,
- Nigāh-ı hüsni: G. 18/3
- Nigāh-ı lutf: G. 24/2
- Nigāh-ı şefkat: Ş. 8/3
- Nigeh-ı ‘ārifet: G. 7/5, Ş. 3/4
- Nigeh-i mest: G. 26/3
- Nihāl: Ş. 7/1
- Nihal-i bāğ: Ş. 14/1
- Nihāl-i çemenistān-ı ‘adālet: Mu. 1/3
- Nihāl-i gül: Kt/9, Mr. 1/1
- Nihān: G. 22/2
- Noқта-i mevhum: G. 26/4
- Noқта-i rahmet: N. 2/1
- Nūn: N. 2/1
- Nūr: Ş. 4/3
- Nūr-ı ‘ayn: Ş. 4/4
- Nūr-ı zāt: G. 26/6
- Nūr-ı rahmān: N. 2/1
- Nūr-i müşīriyyet: G. 4/5
- Nüket-senc-i ma‘ārif: Ş. 8/4
- Nükte-i būs-ı leb: G. 26/4
- Nükte-i la‘l: Kt/3
- Nükte-i rāz: Kt/4
- Nükte-i ser-beste: G. 17/3
- Ömr: Ş. 11/1, Ş. 8/1
- Pā-māl-i hasār: Mu. 1/3
- Pāmāl-i gam: Nz. 1/7
- Pāy-ı istiğnā: G. 2/1
- Peççe-i şīr-i hūdā: G. 8/1
- Pehlevān: G. 6/1
- Peñçe-i a‘dā şikār: G. 8/1
- Peñçe-i mercān: Kt/8
- Perī: Ş. 15/2
- Perişān: G. 24/3
- Perçem: E.3, G. 11/2, Ş. 15/1, T. 1/1,
- Peydā: Ts. 1/4,
- Peyveste: Ts. 1/3
- Piyāle: Ş. 7/1
- Piyāle-i gam: G. 9/1
- Pür sūz-ı sevdā: G. 17/1
- Rahne-i tīr-i nigāh: G. 5/1
- Raķīb: G. 10/5, G. 11/5
- Rabb-i Mecīd: Ts. 1/5
- Rāh: G. 22/4
- Rāh-ı hasret: G. 3/6
- Refāh-ı hāl: G. 18/5
- Reftār: G. 12/4
- Reng-i būy: Ts. 1/2
- Reng-i laţif: Ş. 1/1
- Reng-i ruḥ: Ts. 1/1
- Resm-i vefā: Ş. 3/3
- Resülullāh: G. 22/5
- Reşk: E.23, Mu. 2/1
- Rızau’llāh: G. 11/8
- Rıtl-ı girān: G. 6/5
- Rişte-i cān: G. 19/2
- Ruḥ: G. 20/3, E.14, E.20, G. 18/3, G. 19/5,

- Ruḥ-ı āl: Ş. 3/2,
 Ruḥ-sā: Ts. 1/4
 Ruḥsār: G. 17/4, Kt/4, Ş. 1/1,
 Rūḥ-ı revān: Ş. 4/3, E.16, Ş. 11/4
 Rū-māl: Ş. 11/4
 Rūy-ı zerd: Ş. 8/2
 Rūy-ı ālim: Kt/9
 Rūz: Ş. 14/3
 Rūze-i ğam: G. 18/4
 Rūsvā: G. 13/1
 Rütbe-i vālā: G. 6/7
 Rūzgār: G. 14/4
 Sīt-ı fesād: G. 10/5
 Sīb-i zeḳan: Ş. 7/1
 Sīmīn-ten: Ş. 1/1
 Sāhib-kırān: G. 6/2
 Sākī: G. 18/4
 Sabā: T. 2/4
 Sabaḥ: G. 2/4
 Safā: Ş. 10/1, Ş. 14/1
 Sebeb-i ‘ayn-ı ḥayāt: G. 5/3
 Secde-sār: G. 8/3
 Sedd: Mu. 1/1
 Semt-i cefā: Ş. 3/3
 Seng-sār: G. 15/4
 Ser-ḥoş: Ş. 2/1
 Ser-bend-i zencīr-i nigāh: G. 5/4
 Ser-efrāz: Mu. 2/5
 Ser-nihād: G. 13/3
 Serv-i ḳāmet: Ş. 13/4
 Serv-i revān: G. 12/4
 Sevdā: G. 25/4
 Seyr-i mehtāb: Ş. 4/1
 Sezā-vār: T. 2/2
 Sıraṭ-ı müstakīm: E./24
 Sırr-ı reşād: E./9
 Silk-i şā‘ir: T. 1/3
 Sipend-i āteş: G. 17/2
 Sitem-kār: G. 15/4
 Siyah: E./7, Mu. 2/4, T. 1/1,
 Siyeh-kār: G. 19/3
 Subḥ-i ümīd: G. 11/2
 Sūr: Nz. 1/5
 Sūret-pezir: E./9
 Sūziş: G. 22/2
 Sūziş-nevā: G. 13/6
 Sūḥan: G. 11/7, G. 12/3, G. 12/5,
 Sünbül: Ts. 1/3
 Sünbül-i cennet: G. 17/4
 Sünbül-i cihān: Kt/9
 Sünbül-zāra: T. 1/1
 Süveydā: G. 17/1
 Şād: E.19, G.1/4
 Şādī-i cihān: Ş. 11/1
 Şāh-ı eḳālīm: Ş. 12/1
 Şāh-ı iḳlīm-i vefā: Ş. 10/1
 Şāh-ı Manşūr: G. 8/4
 Şām: G. 23/1
 Şarāb: Ş. 15/3

- Şeb: G. 11/8, G. 17/1, Kt/3, Mr. 1/4,
Ş. 14/1, Ş. 14/3, Ş. 3/1, Ş. 4/1, Ş. 4/3,
Şeb-bū: Mu. 2/4
Şeb-i dil: G. 3/1
Şehā: Mu. 1/1
Şehbāz-ı şekīb Ş. 7/2
Şehenşāhī E./11
Şehen-şāh-ı hüner-ver: Ş. 14/3
Şeh-i hikmet-şinās: Kt/6
Şeh-i dānā: Ş. 11/3, Ş. 8/1
Şeh-i devrān: Kt/7
Şehper: G. 2/3
Şeh-süvār: Ş. 13/1
Şeker: G. 12/2
Şekl-i teşlīs: G. 19/5
Şems-i Tebrīzī: G. 22/3
Şerḥ-i ḥüsn-i ḥaṭṭ: G. 17/3
Şevḳ-i cedīd: Ş. 4/5
Şevher-i neş'e: G. 10/1
Şevket: Ş. 12/3
Şikenc-i ṭurra: E.8, G. 17/4
Şiken-i zülf: Ş. 3/3
Şināh-ı ḥasret: G. 3/1
Şüst-şū: Kt/3
Tīr-i nāz: G. 6/1
Tīg-i ber-kef: G. 6/2
Tīg-i nigāh: Ş. 10/4
Tāḳ-ı der-i luṭf: Ş. 12/1
Tabīb: T. 2/5
Tāb-ı ḥüsn: Ts. 1/3
Tābiş-i rūy: G. 19/4
Tal'at: T. 1/2
Tāli' - i bed-ḥ'āh: G.1/4
Tarḥ-ı külfet: T. 1/1
Tavḳ-ı 'ubūdiyyet: E.12
Te'sīr-i nigāh: G. 5/3
Tebāh: Nz. 1/3
Tebāh-ı ḥasret: G. 3/5
Teşrīf ü talṭīf: Kt/6, Kt/7
Toḥm-ı verd-i ra'nā: G. 17/2
Tūtiyā: Kt/6
Uşul-i hikmet-i dünyā: G. 25/2
Ummān-ı 'aşḳ: Nz. 1/6
Uşşāḳ: Ş. 7/1
Ülfet: Mr. 1/2
Vaḥşet: Mr. 1/4
Vādī-i 'aşḳ: G. 14/3
Vādī-i ḡaflet: G. 22/4
Vech: N. 2/1
Vefā-yı dilberān: Ş. 6/4
Verd-i şabā: E.19
Verd-i zībā: Ts. 1/5
Vuşlat: G. 17/5, Ş. 7/2, G. 3/6
Yār: G. 22/4, T. 2/1, T. 2/5, G. 2/2,
E.6,G. 14/1, G. 20/1, G. 21/1, G.
21/4, G.25/6, G.26/5, G.7/4, Kt/3, Ş.
2/1, Ş. 7/2,
Yara: Ş. 9/1,

Yed-i luṭf: Ş. 2/1
 Yem-i dīde-i giryān: Kt/8
 Zīnet-i mülk ü millet: Mu. 1/2
 Zīr-i cenāḥ: Kt/5
 Zaḥm-i süveydā: G. 7/1
 Zāhid: G. 18/4, G. 20/4, G. 26/3,
 Zālim: G. 11/4
 Zamān: G. 14/7, Mu. 2/1,
 Zār u ḥār: G. 13/1
 Zerd-rū: G. 13/5
 Zer-i şāf-ı ḥulūş-ı ‘ākid: G. 5/7
 Zevḳ: Mu. 2/4, Nz. 1/5, Ş. 10/1, Ş.
 14/2,
 Zevḳ-i çemen: Mu. 2/5
 Zevḳ-i dil: Nz. 1/2,
 Ziḥām-ı zaḥm-ı sīnem: G. 5/1
 Zülf: E.12, G. 10/2, G. 11/7, G. 6/3,
 Zülf-āra: T. 2/4,
 Zülf-i pür-ḥām: Ş. 15/1

KAYNAKÇA

- Banarlı, Nihat Sami, **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, 2 cilt, MEB Basımevi, İstanbul, 1983.
- Bursalı Mehmet Tahir Bey, **Osmanlı Müellifleri**, (haz. İsmail Özen ve A. Fikri Yavuz), 3 cilt, Meral Yayınevi, İstanbul, 1975.
- Dilçin, Cem, **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, 8. Baskı, TDK Yayınları, Ankara, 2005.
- Duman, Muhammet, “*Musikişinas Bir Divan Şairi: Hızırağazade Sa‘id Bey*”, **Turkish Studies**, 8/4, 2013.
- Erkal, Abdülkadir, **Yenişehirli Avni “Mirat-ı Cunûn”**, 1. Baskı, Büyüyen Ay Yayınları, İstanbul, 2014.
- Fatin Davut, **Fatin Tezkiresi “Hatimetü-l Eşar”** (Haz. Ömer Çiftçi), T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler Ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, www.kulturturizm.gov.tr.
- Gibb, E. J. Wilkinson, **Osmanlı Şiir Tarihi**, (Çev. Ali Çavuşoğlu), 2 cilt, 1. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara, 1999.
- Hafız Hızır İlyas Ağa, **Osmanlı Sarayında Gündelik Hayat “Letaif-i Vekayi-i Enderuniye”** (haz. Ali Şükrü Çoruk), 1. Baskı, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2011.
- İnal, İbnü’l Emin Mahmut Kemal, **Son Asır Türk Şairleri “Kemalü’ş- Şuara”** (haz. İbrahim Baştuğ vd.), 5 cilt, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1999.
- İpekten, Haluk, **Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz**, 12. Baskı, Dergah Yayınları, İstanbul, 2013.
- İsen, Mustafa, **Eski Türk Edebiyatı El Kitabı**, 7. Baskı, Grafiker Yayınları, Ankara, 2012.

- Mehmet Süreyya, **Sicilli Osmani Yahut Tezkire-i Meşahir-i Osmaniye**, (haz. Ali Aktan vd.), 5 cilt, Sebil Yayınevi, İstanbul, 1996.
- Mengi, Mine, **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, 10. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara, 2004.
- Pakalın, Mehmet Zeki, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, 3 cilt, 2. Baskı, MEB Basımevi, İstanbul, 1971.
- Pala, İskender, **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, 23. Baskı, Kapı Yayınları, İstanbul, 2013.
- Şentürk, Ahmet Atilla-Kartal, Ahmet, **Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı**, 9. Baskı, Dergah Yayınları, İstanbul, 2013.
- Tayyazade Ata, **Osmanlı Saray Tarihi “Tarih-i Enderun”**, (haz. Mehmet Arslan), 5 cilt, 1. Baskı, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2010.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 8 cilt, Dergah Yayınları, İstanbul, 1990.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, **Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı**, 4. Baskı, TTK Gazi Yayıncılık, Ankara, 2014.
- Ünver, İsmail, “*XIX. Yüzyıl Divan Şiiri*”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, s.1 (1988) s.132

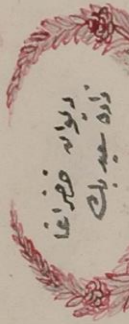
TIPKIBASIM

(Milli Kütüphane, Ankara, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu (M),

Arşiv Nu: 06 Mil Yz A 791, DVD Numarası: 922)

M1

تسمیه زبانه خنانه خداداد برادر
 انوار سلطان عبدالحمید شاه خضر نیران و مطهر نیران
 مشهور خضر نیران زاده عارف اعظم و علی اهل بیت
 در سنه ۱۰۸۰ هجری قمری در شهر اصفهان متولد گردید
 و در پنج سالگی در مدرسه خضر نیران مشرف به علم ظاهر و باطن
 مرشدان خود شد و در سنه ۱۱۰۰ هجری قمری در شهر اصفهان
 درگذشت و در آنجا به خاک سپرده شد و در آنجا
 کعبه ای بر او ساخته شد و در آنجا کتب
 ایدرک بون کز کجای بنی مائتة مقرر بود و در آنجا
 حقیق زنده افواه جلالت اولاد الهی بر و صفات پاک بر

M2

زنده ای صوفیه جامعده مندر دیده **(بیت)**
 که در ملک و بلاد عاشره چند کردید یا بعد دیده
 کل کور سید علی ضایر **✽** مریدی ناظم و دلبری
 و عید مشرف را از ایلک و فوج جواد سر زده نه چنین
 مصراع افق او کوزی اولی خداداد و مطالع سید منان
 در وقت و بیاید عادات فلک با تانده طواریا و طریح
 ز منقیه فلک سلك قته میارند رضه سید دهن زجای
 کدر تیا به ضریحه نوناً منکر و اشکته **بکده**
 طریح ایلد بود که کلور برین دوزینه بلا بلیته بر کجه
 خانه سلك او کندن یا نضبه طواریا کجی ایلد و در سید کندن
 او ستان ایلد و بقدره بکلیب قورقسه و در طریح اعلی طس
 اولور بیسی طایر و دید کلری کبی و عدده دهن خسته ایلدی

Sat. 1973
Abdullah Oto
MAYIS 1973
Pembu

M4

بر خاج كونه صبره و فاعله انچه اولاده سر لوط ارباب
 و سر لوط طرفا، سيدك موهوبك روضه اوصفاي
 صبه طبعه نده آريسه اولاي تا فخر و غايب
 سر سزاي بك بار بار اولاده كلتنامه ديوانه ره ليد كه
 اجاسنده اولاده لافري تا زاده خنده بك بو فديجه
 شريجه حالك سر ربه نيكا طبع ايد و رگ
 مقاطعه حضرت فاضل الحاجات
 صيد اولاده اولاده الله
 غافر الزنب قابل التوبه
 زويم هيب يورسه اولوم
 بر غيب عدم عجز و حضر
 سر هفت فن سعيد مخونه
 كرو فكه دعاسي ايلد ايلد ايلد ايلد ايلد ايلد الله

نعت رعا برآي مولانا

سكا فاراي اسم ايلي حيا نده
 قول با غني قول باب اعانده
 كوكل ضواك و در لود و لود و در
 قولك بجا ره قالم ايه بر
 بديوم بونه صوره انچه حليم و حيا نده
 كجا و ندوم شكه غدي صابه
 دو جسم ضويه قفله ايد ايد ايد
 اوبانده جانني بر قول جبر ايد
 مانه بر خفته مدد و صيلك

آه انتم كمال
جمله صولك

M5

نظيره لشمس تبریزی

ای صاحب کونیه مکاره در معانی اسم فریاد رسمی
 وی دستگیر عجز نه در معانی اسم فریاد رسمی
 ترک استی زبوم نوزول فکر استر اصلا ذوقی دل
 از نری ناخفتی دل در معانی اسم فریاد رسمی
 غمگین شمشاد خوزه برضه بیم عالم شیه
 شایان لطف است یا الله در معانی اسم فریاد رسمی
 نا شاد فالدم غمده به معاذ و قالم غمده به
 ییاد فالدم غمده به در معانی اسم فریاد رسمی
 خیزند بلمیم عالم غمده خیزه بلمیم ذوقه غمده
 سوره برله قنیل ما غمده در معانی اسم فریاد رسمی
 کشتی عفتای صالوکی دل امامه عفتقه طالعده
 غمده الهی سوری فالوکی دل در معانی اسم فریاد رسمی
 باریب سعید جوده فارضی با مال غمده هر زقصر

مطلبه سه سلک دادی در معانی اسم فریاد رسمی
اینده: غزلیاتنه فی حروف الالف
 ایندی کنده از نا جان نگاه کما
 مرهمه جرمه بی طریقه الله کما
 نالرم ایجه سنی خلویدغ طوبیه حقوت
 طنز سنی طوره سه سحر کاه کما
 عاقبت عمر سنی صلبت کس اشک اشرف
 نالدی سه بار هر لاده بکا داه کما
 بی نادر الملوک برکه انصاف ابده
 عییا نلدم ای طالع بد خواجه کما
 زنگنه یخیزنه دوسه البغه سعید
 عاقبت رهبر اللهم بوردل آگاه کما

M6

M7

ره افسه عا شعد وکلکده های استغنا
 یعنی بلور بودله جگر کزک رای استغنا
 شکسته کوز باکم جاعله افرکه باری الکیفر
 بیه هر قطره سنج بودع اور در برای استغنا
 بساط ازی تازم دلمه قاف نماهله
 نوله بالینم اولی سهر عنقای استغنا
 نوکنده طاقتم نازک نوکنزای نلاک سرب
 صباغ اولای دخی بترسه استغنا استغنا
 همام سه ایجا استغنا به خوت نکه بوضه
 عیدک لفظا استغنا سی استغنا استغنا

فی حرف التاء

اور محمد بودع بناسب دلمه میاه حسرت
 ایدم جگر سربک ایجو شاه حسرت
 کوزم اور دمد جلالک دخی کوزده کفر
 باید با علیمد مد نگاه حسرت

M8

وانم وانم اکوب اصبا همی آه ایتمه
 همه صبری طوقته روی اوه حسرت
 صوره دل عینه جگرله بارزم مکتوبه
 عجت عطفه اولومی کوه حسرت
 جسک دنیا اید اصبا همی بزرگوستو
 ایلو عسیمی یارب تبا حسرت
 هرینه هاری مطلقه ورا ایکه فور قوسید
 طوقه یاور ملکیت وصلته راه حسرت

صربکار شیرین رضا افقه مشربین افسانه ولفظک سوبدیلم
مخلد

ایده ابروسه ایش نازه مایو مشربین
 ایده هر عکوه یک حکم دستور مشربین
 کانی خطی بر قاندمی اطلبک صنی بالاسر
 مشربین بالاسر اولوی مشور مشربین
 مشربین اولوی مشور مشربین
 مشربین مشور مشربین مشربین

M9

التي هضبه انت حكمة تصيد واخره
 افق للهه هرا مبرين ماضيه صيرت
 بهر كونه باله شاه قطنه الور هو رشيد شوكتيه
 اوله و جوتك ذنم بر تو نور حيرت

في وصف الرء

ذمهم ذنم سيم معي سحر نطا هكده
 او كونه زاره رهيب رخصه بر نطا هكده
 او بوتره جابه الويد جابه وره له ريبك جيتا نك
 صابه موت عالم فضة بر نطا هكده
 بيج قائله وكركه نطر سلك طله اهور اما
 سبه عيه صابه بلله ناطر نطا هكده
 ولي كوكلم طيبا نيك فارسه متكاهه خوشتره
 او قولوا ليه لرسيد بيج نطا هكده
 انعم انعم با قلك صا حودر اعشار ضنبره
 سونو بوجوا قولا سده كرتجيه نطا هكده

M10

سعدك بر نطاه انقاه كور ديار بوفسه
 عتار خاله ايسه بياره ولسيه نطا هكده
 اقم بر نظره كوكلمى فاضل العيار اينك
 زو صاف خلهن عاقد كبر نطا هكده

نظيره غزل عذبة ملا

الكرم حيله ابرو بي حكماك بر بونو نطقه
 ولكيه نيره نازيه كرمك خهر مالنقه
 قوليه ببع ركف غمزه اوره نك غزله وزرم
 خردو زبون فلق فقهري بر صا حيصق نطقه
 سلماوه جوزق كم بلور خا فريسه مزلخن
 كراهي سويلسا بونيه بغير خيز نطقه
 به ايسر حوملكاه صنتي تيره زارمه
 عروسي ناز صتم برده انعم بونو نطقه
 كوكلم زهتاب جور بوسلك اولعه عاقد له
 او صوبه اعفانم بفضت بر نطل كر نطقه

M11

خوار و خوار خردی شریک ره نظر کلعه ره دکر
 بو نور چشم ز صیقل آینه خوار بقدر
 سیقت المهر غنچه دولت صبه بلا غنچه
 سعیدک زینت دلاسی اما سوزی خانلقه
 سده که چشم براه بنده که سد زایه دکر
 یعنی کهر مهر ننگه زلفی سو زایه دکر
 حسینه ذر اولایه صعبتی زینت علیدر
 اوزر انصوری اوجی عاشق سیدار دکر
 بیوی اینجه دهک دهک اولسه ده عاشق صبه
 جامه طالبه ده اول لعل ناکر خایه دکر
 بنی اولدر سه ده یاریم صیقلی امیرینه
 کشاک سو ریکلک طوی ریناره دکر
 نکه عاقل فکدره بولوریم عیده هایت
 ناز اینه بافتلک روع سعیدیم دکر
 بیجه سیر هدیم منله لایم دلده در
 بیجه اعدا کلام فودنه ساریم دلده در

6

M12

کل کل اولسه سر صحر جانیه نایم غنچه
 لاله لایخ درونم بونیزایم دلده در
 کعبه دینچه بر در چیده ساری وحدته
 عاید بیت هداییم سجده ساریم دلده در
 صرخ کلزار انا الموی ساه منصور فنا
 لاله سار دشت عرفا تمکله اولم دلده در
 به سعید طو غنچه نایم بایلسه سعید
 باده اینا غنچه سحر اعتباریم دلده در
فی حرف القاف
 بیاله غنچه صبح قدر بیور عا سحر
 نصل دماغ بوزهری سکر بیور عا سحر
 لفظ غلطه باسه هوزری زوقه کفریم
 کدر دیر کفری سینی کبر بیور عا سحر
 و حرف نیست و هستی قبضه تا تاری
 هو دانات قدومه خبر بیور عا سحر

M13

سکونته بلنده بکنده وکلن اوبنده
اکرید سوبلنزا ما نر میو عاکمه

سید برنده لاله دیک بیلنر
حفظ کرم سرب نامی دیکر سولور کلمه

فی حرف الطاف

کلبه اولسه دبدیلر منت الصب دود کوردک
شوه شسته ایلد وچینن دوز کورد کوردک

غیرجه رونه زلفک اولکب الله مور جمال
همدله کیرهد سایدده برکونه کوردک

برجهنده اونوری یافنده الف قدره هب
مددک اوشهک جمدده اوستونه کوردک

اضطراب وضع فرقه برالاع
نودصدیه عطنی تازه بلو سکونه کوردک

سنی برهد بر باد وفیا ایکی
برسنگ صیبت فادک کیم جوده اوز کوردک

M14

بیسه لعلی اولدوره بزه کسیر حیات
دضه زنجینی مجلس کوسکونه کوردک

آسی جرحک اونو یوقدر اونون باقمه سمیه
دولوب اولنله اولکونه بزه بز اوند کوردک

ملک ضی باشه باش اولسه فدای برجهک
اهو سوزار کوره اولتر بای برجهک

تم غمده صبح میدی بلکای کستر مه
یا قرانجتم ایلد با هو دبلدی برجهک

قورنه نه ملک دلی صفایینی عا شفا مه
عوطر جو سیه به ایتدی برجهک

فدا اولور بر سیدر سوسه عطا ایتمه
کفره می کیردی آطالم فیلدی برجهک

باشه مجلسه نسا برضک ایلد نه
ایب طاقچه یوز دیرم ایلرله بر جای برجهک

M15

مرغ دلک دیبه فقه باختردی اما نیلیم
 زهتدی زاروی دولاشه روی هوای برچک
 نوبغ دیکدی صبح زلفکده خنده جلا نه
 بوسید اهری بکم میرلای برچک
 بغلیبه طورم بوسب باب عهد الله
 هرصه باو آوار در غیردی آری برچک
 فوج بوسف باشا حقیقی مدد بک افقه و طیار افقه
 زاده احمد عطا بک افقه ابه صاحب دیوانک
 متبرک سوبله طاهر عبود
 ای سرال کل صبر بک وفا هاشم بک
 ببلل یغ طبع نفوس هاشم بک
 ابریز زاری بی عطا هاشم بک
 ناک سدی ایلله اغیاره فداهتم بک
 الفقه یاده صبره رک هاشم بک
 عیضه کله ای کل بزه برسیه
 سربک الفقه ایسه هرکس ایلدار ایل
 ناک سدی ایلله اغیاره فداهتم بک

8

M16

ندر اول دبه آهوه فقط عیبه سا
 ندر اول ضامه دلجویم صعبه کویا
 زهتدی هرینه صفا ابرایسک جانا
 ناک سدی ایلله اغیاره فداهتم بک
 تبرک ذات معبوده افتم و حشت
 سوزنای دکله عطا ناک بوسب ای مطلق
 فاکمیز ایلیم ناک بزم و صفت
 ناک سدی ایلله اغیاره فداهتم بک
 اولسم زین اگر در درسا نکله سنک
 کیمهی یومه صانورم فکردها نکله سنک
 یعنی لعلک شکرک خیکه توب المذقمه بی
 یوکیم یاندی بتر طانی لسانکله سنک
 فقهه یایمه خلیه بر ایستی سخته اما
 کلاک فکرم طولاسورم می مانی نکله سنک
 باغ نظیره اولومه صبر بک
 بقدر خواره فودم سرور دانکله سنک

M17

ابد تقدیم حکمت و طهیه استاده سید
چونکه محفوظ اوله بوجه بیان طهیه سناک

فی صفحہ السلام

زار حار صند برای بره بر کوهل

شور سر سوارید برای بره بر کوهل
حاکم حاکم شاکت ملال

حاکم بلی ابتدا برای بره بر کوهل

دل هوا دار فغانه معناد دیو نژاد
سر بزاد هر قضا برای بره بر کوهل

ناد زنده جاننده بزنده الدنالم ذمغم کزیمه
پیشند درو آشا برای بره بر کوهل

در دور و دور خود دور و دور جیل کب
در کوهل آتسه سر برای بره بر کوهل

نصری با نده جوهره فاقه لطفه لایله اولسه
عاشقه سوزنده نوا برای بره بر کوهل

سید رخص رموزه واقف عارف سید
کاشف ز کبیرا نوا برای بره بر کوهل

اولسه بار سناک حاکم کاه کوهل
غیری بار دیمک اوله فضیه الله کوهل

حکیم کاک دروغی بیغ ایدم به اول
اصیم سمدی سکا واه کوهل واه کوهل

وادی کشف طلسمه نجیبه فال سکه
سوزنکی مشعل آه سحر کاه کوهل

روزگار اهل طریقه نجیبه مغیر ایده بیه
سید ایدسه ایده طمخ سنی هرگز کوهل

عقل اول کبیه اسرا بی فاسه ایچ دلاک
بویله در عادت کشف بتوصیفه کوهل

M18

M19

نای و سه ایلم داروب در که مولانده
ایسه پوره ره ناله جانکاه کوکل

الی باغلی جگری طایغی اسم ایلمد سعید
بر طایه کتور خجریه کجه شانه کوکل

کوروب ایلمدی هم زلف یاره دیده دول
طوندی فافله مشکیا و دیده دول

کوزمصر یار زهید سزکلم آتسه لهور
ینا اوانسه عید شکره دیده دول

کوزم قرار دی کوروب دین سه منک
خالور کیدرسه یار فیه بو قراره دین دول

او طایسه بغری سخطاری نصف عید اده لی
ادردی شیشه کنی سزکاه دیده دول

هزار کیه واه ایله طویل ایلمد سعید
یولاب تاج ایله اوکلنده دیده دول

تجیبی عملی مخالف افک

کلتسه ایلمد کورول کوجر دسته دول
کوزمدک لایکه سکا تیره بر یایسه کل

یاغ دود کتسه سزک اما غم ای نوره کل
ایلمد زنگ زلفک شعلی ابد و صبه کل

سور و روبه بالیه کلینش باغور و خسته کل
یاغ جانغی چوندمه قد دلیونی

تایج ایلمده طایغی یار دعه کوزوم صوبی
صوفی کورولک نصف عید اینه زنگ دوتی

بلیوب قورده جارا لار صیال رویی
زیر صیالی جسم اینم کورای نوره کل

ایتمیانه بلیوب سزکاه کوهی زارمی
بضریه یی اید قیدم زبیر کلندرمی

ناب صلیت یاره هر کله قوروی حال ندرمی

10

M20

M21

سیر خیل دور کبود آه آتش آبی
کورد که سود یکم کر سیم یوسنه کل

فاکای هفتی اسناد کای رضا ابدلم
رشته فیضی ابد بو کلاری آتش ابدلم

برک سینه بندگی حدیج سید ابدلم
ستری قویبری طهره طهره اهدا ابدلم

عاکفا بزیم اصیاب ستر بردسته کل

کلای زاده بالک ابدیم سید مجید
کلایلم اولوغ راری الطاف جدید

سایسغ صد هزاره سینه ابدیم سید

هم در کافیه هم در جملک اهدای ابدیم

ورد زیاده غزل نصیبی باشکسته کل

فی فضیله المیم

11

M22

کوز دیکنه قزدر بر اول عاضی الی جسمکم
کویسا کل رضنه کو کوه خالی جسمکم

کر بر مه جسم صفایله باغی خور صور
یوز سور یانه زنده جسمه عالی جسمکم

حاجری غمی هجی صورت کورنده اکل
صوکین انجوده تقوی عالی جسمکم

در دهجه ان سید سینه نصیر ابدیم
کوردی دوشده رضی زود وصال جسمکم

بنی فیله یوشب بر سوز سوز حال عند فام
کوزون قویری یا نه فجه سویلا حال عند فام

سینه آتسه جانم رینه بار دینده کوردیم
دلایکمه نیجه تخم در ریحا حال عند فام

M23

شایخ طبره در مضارک افوی
سلی صفت
بانیجه فلفل فرود سی علی
حال غیر فام

نذر تقیر ایدرم سترج صه هطه دار
قالور برنگه سربه اماطی غیر فام
جمال فطربت مفتح کره کافره طلع
نصن قصبی و صفت ایجه یا علی غیر فام
دماغ میان برشی سعیدک ایتمه فطر
مکر باطله مشکبک اهد باطله غیر فام

فی عرقه النوبه

تبار مدونه تعافق ایدرک اغفال صاندیم به
قصبه امیرال ایسه صانتی همال صاندیم به
بذری سوری محضی آیت نور اولایی مطلق
هطه آیت صعبیل صنه بان صاندیم به
نگاه صنتی تسخیمی ایجه و قلی باخندیم
نگاه همیده رخک آرزوه اولسه حال صاندیم

12

M24

مانه عفو ایدمی ایجه سه زاهد دوزخ غمده
هصل ایدی سان یا صه سلاک صاندیم به
عبدا بوکره بیانه عالمه مکر مقصد
صضای بال ایجه ایجه رفاه حال صاندیم به
کلمه عارضه زلفا ندر کیسه
بعضی هو بکرده ایجه ایزنا ندر کیسه
نعم اولر تبه ده یخته سه ایتمه ضعیف
بئی برقله طوقله رسته جاندر کیسه
خره کوه دوستی قضا در سیر کار هوا
برکولکل نعلیه صه مرد و جیز ندر کیسه
نایسی روی سینه کوز اید صراف
کوندز فیکیه ایدله خوبه کر ندر کیسه

M25

دل او زانچ وصالک دصفت زبانه سجد
شکل تکیه هضمه زبانه کسو

فی وصف الراء

لکابار ایدی ودا دردی تقریره کوره
جووه یوک لطف وعلما بده که تقریره کورن

ضویه کوزک ایدیم دیردی عیبه دفع
دفا ایدی ظهور ایدیکی نصیره کوره

رضه کل دیر به نیجه کلیم بزا
کل رعناک بک قبه کوزکده که ظهور کوره

باره اجمده کوزک سووم ایسی اده
نلدم به سکا بوسنه تقریره کوره

سجعت فطنی بک حاسه لدرم صوم
ایته نور در اوزده کی تقریره کوره

بک قولای هضم ایلور قوتی اهی کرمک
ایسه اعطای کرا شیدکی تقریره کوره

ایدر اصابه سعید ایدی عالمده سکا
ایسیدر استیلاک ساقه تقریره کوره

کل اجدی صبر صحت عاضی الداری اکی فجه
کوزوم نوسری بارک طالع غیر باری اکی فجه

یوکونه صبحال سورسه افروز ایدک ای دلکیم
بیش ناره باقرک آسه رساری اکی فجه

ایطرا ایلوی کوزوم خوب اهنه فیه کین جانا
دوسا هغه نگاه دین خونباری اکی فجه

نه طالع بوی ای دینای بوقده ویر ایینه الله
کوزوم قطره در عالم رهانه باری اکی فجه

سعیدی نه نزاره بی ایدک سو دلکیم اما
اولوسه هجده بید فلتک جبرکی باری اکی فجه

13

M26

M27

زودیا دار نه عصیا وار نه صیب جاه وار دله
 همامه ریالسه با حقیقت الله وار دله
 نند نه سوزسه فلانا بنده بلعمه ه
 عجب می سخمی اظلم کرخه کرنی آه وار دله
 خردخی کو به کی میلانگ اسمی تسبی نبر برنی
 ضیا محشی راک جامع اولاده برماه وار دله
 دولاسمه اکر کی بو کرکی وارنی خفته ای عا سته
 کله سه دریا - یاره طوغور ره وار دله
 خدایم یونه کلامی رسول الله مضمونه
 سعید یونجلی کاه یوفه وار دله
 صایر یارب کلام ادنی نظمی یوشب جاهه اوین
 جنونک شسم اهدنی جگانه می یا اولی اوین

اطلدی بر اوقده همدف سینه کلامه ابرو
 مطر با برید چک یونه طوقا میه یسردیم
 یاسمی نیکه فرزخی دیکو انواری لطیف
 بکزه فرز بر تو صله کونلک بر یونیه
 طلعتک وار ایله ای قاتی همدلم فطلمک
 کیم با فریک سینه لاک مه به ماه یونیه
 یعنی رضا یعنی ستره سعید اصله این
 بر کول یوزره فریلین یونوز زده سوین
 مهال یکنه بجمور برک برده آینه
 یوز زنده انا صود برک برده آینه
 مدد صفا بل سونه دست عقانده فرط فده
 نکلاه لطف مفرور برک برده آینه
 برینا لایحه صورت آماله با عتد
 صفتکم اللهم و کلامه برک برده آینه
 مکتوبه

M28

169

M29

بویژه آینه یا در بر جفته بویژه قطره و مطبوخ
بر صافیت کسی بللور بر دل برده آینه

طیاره فریسه در صور قولانفرزانی نازک
خواهیم در ظاهر معصوم بر دل برده آینه

سکت استیک دست اختیار زنده بخمر سه
حباب امانه معصوم بر دل برده آینه

جهت آینه معصوم اولوسه که در هر دو عا طبع
صفای قلب ابد معصوم بر دل برده آینه

لبک هویت جا با بختی کنده
غریب ^{خروج آینه} نکه شو طایلا بختی کنده

کلمه حکیم فدا طوبه اولی او بختی
اصول حکمت دنیا بختی کنده

بلندی یحیی و شری در کوه همه آینه
که کل یا در بعضی اما بختی کنده

بلای خفته سراسمی هوای کاکلی
نذر با بختی که سوز بختی کنده

صلی آور اولی نه الهفت اولی مکه
دل بر کلید به صفا بختی کنده

ظهور رخس با رگی چون عجا
سب فرقه نه قطعا بختی کنده

نثار کوهر استک ایلیم حمید کبی
نه چاه خفتی صفا بختی کنده

برش آینه کی ایدی ناره کبی در علم کبی
نه هویت نکتی ناره کبی در علم کبی

نکه ناره عذر رخ نما بانه اولی
صفا بللور او زنده کل معصوم کبی
نکه استک ایچیه زنده بانه کبی ایل
لاطل مجلس اولی خاسته معصوم کبی

15

M30

M31

از دم تجرینی سرور و روی اما بنجه
 نکتہ بیسی نیک فقط موهوم کی
 کیلک نام سنی بار نفی اچورسه اخیار
 یوسی داندی مشنه یوسکی
 باشنی ناره یفرصت غیره سلام
 نور ایستن درک ایلیانه معلم کی
 دطف مقام با یاور یکوهه انور فوجی سعید
 سوزنک خانہ رک اہم مہدی علم کی

نقصہ نقطہ حارہ دی

میل امیر بوسه ایدیکم کوسک ای کلضم سنی
 چارہ یک کوسید مکارا کویہ عالم سنی
 طرح کلغندہ قولایا دوشمشہ اما رویتہ
 نازہ سینی زارہ دوندوشمشہ سبہ برہم سنی
 بیمل برصنہ مالکنک ای فانی ہلال
 مہر عالم سید فرصہ ایدہ کم نوانم سنی

16

M32

قدرك اكلاركہ سجد اول فیر لا نظیر
 سلك ساعدوہ بخوبی عدا جمہہ بلوم سنی
 جمدہ اکراد رہ ای اصف دانسد نزلہ
 تکری محفوظ ایدہ اہم سوزنک سنی

نقصہ مصرع غنہ مدلل

چار صد زخمہ دوچار یک بولور چارہ سنی
 طلسمی بار دواندنک با صرا بار سنی
 بوز بولویہ بوز صر عا ستمہ بوزیم بوز سوز سنی
 وار اہم لطف سوزا بار بدر اوارہ سنی
 کل نوری کلری قویہ بادہ کل سوز صفت کی
 خایہ خا - غمہ بیل غمخوار سنی
 خیل صدہ قیلو نظر قیل ایدہ فال سنی بول
 ای صہا بار الہ کل ارہ زلف ارہ سنی

M33

کوز کوز اولم بید کوز لرمی کوزی خیزی طیب
 طالعش باه اولدنگ باه مهلا باه سنی
 تلخ تلخده آصدم در اشعاره سعیه
 غزلک مصرع ولای کهر یار سنه
 بر غزلدر ایتم تفسیه مکتب ابعی بیست
 شاعریک درت قیاردیمه نظاره سنه
 محضی برای ستایسه باد ساه عدل آگاه
 بیخ علقه سزاهو کین حکلهک بوری بونه
 اولم سه اولم سه بوزی اوسنی سور بونه
 کلشه سوکلهک اولها سرت بوری بونه
 ملکه کوز دیکلهک نخه صیان قور سهوه
 اوزینی قوردهی بیسونه باهی کوکنده به بوری بونه

M34

سنسبه اول باد ساه ناظم به در دولت
 نودلار کرملک خیلری جلایه جینت
 کل کس اولسه ایله زینت ملک و صفت
 ملکه کوز دیکلهک نخه صیان قور سهوه
 اوزینی قوردهی بیسونه باهی کوکنده به بوری بونه
 کاهانه اولان سهو بیه با مال ضا
 خا و فضی و سه ایله الله سور بونه هر بار
 ای سزال جینسانه عدالت ادها
 ملکه کوز دیکلهک نخه صیان قور سهوه
 اوزینی قوردهی بیسونه باهی کوکنده به بوری بونه
 بیخ عدلاک سنک ای قاهره فضعه سمانه
 دستعه زده بلاد و ستاره آت صیان

M35

كلمه معدنك بولم ايكه صه بانه
 ملكه كوز و بلكه تعلم صانه نورسونه
 اوزيني قوردي بوسه باري كوكنده جوسونه
 غني كلمه صفت عدالمه
 بيلدك كوزيك نوري سديك جان
 نكزي محفظ ايه دن فله محفور جان
 ملكه كوز بلكه تعلم صانه قورسونه
 اوزيني قوردي بوسه باري كوكنده جوسونه
 صدي باري تفصيه ربي رنو بانه
 طلاره صايه غني زماي زمانه
 كوسه نه نك ايله كل آتسه بانه
 مع ليكه غنوزك اخري صولاسه
 كلا اجل اقم كل صديك جلا نيه

18

M36

مقلده بلا - اهلغه فلي اناسيه
 ندره سمه سینه سینه حيله
 موزك صوي آينه در رسته حيله
 هرقل هرما مده قد نورسته حيله
 كل اجل اقم كل صديك جلا نيه
 طلكه بلا - اهلغه فلي اناسيه
 رام ضم اقلك صيفا - اهلغه فله
 قدره كل دل آلدی طو تلوئی قفسنده
 السور ارفقی صاهر قفسنده
 كلا اجل اقم كل صديك جلا نيه
 مقلده بلا - اهلغه فلي اناسيه
 نكرد هرده كونه ادره - اشفه نكاهك
 سچوم دهر كچه صيفا اقلك صلاهك

M37

رطوبه بوکنده سنک زونه و فاهک
 کل اقل اقل کل صدرک علانسه
 مقلده و - اقلغه فلی انانسه
 سوزینه سها ایدرم جنبه اقا
 من کل کبی در دست اهلان جمله وسای
 دونه همیک و قندر ای سرور اقر
 کل اقل اقل کل صدرک و بی جنبه
 مقلک لار - اقلغه فلی انانسه

ترقیات

بودم اما کو کهورده کورده سه سیمه بنی
 آل رضارک کبی زمانه بصره بده ک
 فهورک الدیمه برک لطیف ابد بنی
 فدیه ایضا جسم جسم بادالم سن

۱۵

M38

سنک رهونک کسه ناطرا فرایو کوش
 نوبلا اوله هدارک ای کل - عنا بوکوره
 سید لارک با فکندی کاهاما بوکوره
 فسنی لک بظ جسم بادالم سن
 فامک سربایوب کاهی نخوری کال ابد
 برتخف زنگ بو یا فکوره دل میل ابد
 اته با فکوره ده کو کلوم مقدم ال ابد
 فدی لک بظ جسم بادالم سن
 ترکه مور زوقه کف کیم سیده صورت سه
 برکولینک نیکلک با سورا ای کلیدیه
 ما یلاره بییم مواد لیلک سهور ابد
 فدی لک بظ جسم بادالم سن

M39

ترقیات
 جلالتی جسٹس آسا استریم عظیمہ میں کور
 محبت برہنہ امانید لطفک کی کوہ کوہ
 مادیہ بڑہ ستمناکو ہب یارو انجیل
 کبھی لطف الفت ایلرسک و ایلدناک بڑہ صبر
 عیب ناچھیم ہجرتہ باندہہ ریجیہ صحت
 ماریجہ اچھہ بو عالم اچھہ کوہ نہ ورت
 نہ لڑیم سوید یوید بینارہ بر طانی محبت
 کبھی لطف الفت ایلرسک و ایلدناک بڑہ صبر
 کئی اچھہ باریہ لفتہ عتہ لکوتہ
 کون آرادہ قدیم و تندرہ عتہ لکوتہ
 غنیمت بیخ فہرہ لکوتہ عتہ لکوتہ
 کبھی لطف الفت ایلرسک و ایلدناک بڑہ صبر

20

M40

خلوص صادق ظلم قدمہ بلدیہ لکوتہ
 بوضع ناچھاتی سعیدہ پاک کرانہ لکوتہ
 بلیم جی کوز لسنہ بڑہ صبرک مجاہد لکوتہ
 کبھی لطف الفت ایلرسک و ایلدناک بڑہ صبر
ترقی
 دولہ کوروی طور نوراچا ایلدناک سن
 دعوتہ اندھہ رہ عفتویہ بنیہ ای ماہ سن
 نصن استریم عجبا عالم اکاہ سن
 سوملک ایلدناک سن اوسن
 جسٹس اکوتہ نکاھن فتمہ مالہ مالہ
 لعلکہ یونہ رہ جات دینہ رہ ایلدناک
 جسٹس انفا فید آیمہ باجہ اتی رخ ال
 سوملک ایلدناک سن اوسن

M41

در ایامه رسم وفا سمت جفا که
 کنه ز لطفک ایله سرخ دبی انجسته
 عاونه اولسه و لولو لطف ایسه بنی نصیب اینتر
 حوصلک الله میدره استی اوستی
 کله عا لطفک لطفک ایله کنه ایجا
 ناره ایله سو بیستک عقلی ایله ایجا
 کرجه دخی ایله برز بزم سعیدی اما
 حوصلک الله میدره استی اوستی
 شیخی
 برطل فتح هو اکیم بوسب ای ماه لقا
 صفوننده کسه ایسه، دوغمه دریا
 ای خرم صوره ایله برز کره حیده رجا
 سر مرتهاب ایله برک قولله ایله ایجا
 ندره حکمه آبلک اوده روین کوسوره دنیا

21

M42

خالوه اقام لکلم آیدلم غنم سلاک
 فاقنه ناره کسه سرزین ایسه یا مال
 تلم کوسر نوین بی نوکی ای فتنی هلال
 سر مرتهاب ایله برک قولله ایجا
 ندره حکمه آبلک اوده روین کوسوره دنیا
 بار لا وهب عالم ای بیست افسامه امانه
 وهی برده کله برک نور بیله ایله تا بانه
 استه اعاده ندره استر ایله ای روحی - اوله
 سر مرتهاب ایله برک قولله ایله ایجا
 ندره حکمه آبلک اوده روین کوسوره دنیا
 ای اقلیم ایله بر تو صلک انکار
 طدری نقضانی مه ایله ملک افزار
 نوری عظم کرم ایسه ایله برک قولله ایله ایجا
 سر مرتهاب ایله برک قولله ایله ایجا
 ندره حکمه آبلک اوده روین کوسوره دنیا

M43

کومه پوریزه بله چه دور خمر سوره جدید
 کبیرم کوندر اوله کوندر فرس اوله خید
 طلعه کی اویان سوره شی کور سون سعید
 سر مرتبای ایدرک فو ظله ایلر اصیا
 نر دنگسه آیلک اوله دور دین کور سوره بیجا
شرعی
 بنی لطفکله السته ایلر درک
 یلدرک طلمی سنک یار درک
 دورقم سوبله نسیبیدی قیلر درک
 یلدرک طلمی سنک یار درک
 اگر چه سوبله هم قیلدک لرم به
 ولاکله سنه لطف ایت فاجمه بندر
 کورده صرحت عادت دکلمه
 یلدرک طلمی سنک یار درک
 نه قلمه در کدنی زمانم جستم کربانه
 نفس باندی حقیقه قلب ناله

22

M44

بولیم شیره سزای جسمی فغانه
 یلدرک طلمی سنه یار درک
شرعی
 اوله هم کوندر ندر عشمه آشا
 هر کیمی سورمه ناز ایندی بکا
 همه صلال اولسونه بنه بنده بکا
 هر کیمی سورمه ناز ایندی بکا
 هر کیمی سورمه اوله هم بیخضر
 غیری دلبر سورمه کلرک فخر
 بنده می بختد رمی بلمم قلمور
 هر کیمی سورمه ناز ایندی بکا
 یاتم اوزره البیوبه جای قرا
 هر رینه ایزد اینم جاوه ناز
 بولم بر جاوه سید انجانکار
 هر کیمی سورمه ناز ایندی بکا

M45

سویلم اسرارین طویبونه عطره

کندنه کلکسونه کرده عاشقانه

بوقسه عالمی وفا دلبرانه

هرکجه سورمه ناز ایندی دیکا

سوریکلاک کیمدر دیوانجه سوزاک

اولسورده اسراره داز بیغی وصال

ناهمم اشنه سجد جمال

هرکجه سورمه ناز ایندی دیکا

قطعات

ضربخانه مشیری ضیا افق سعیدیک موصوفی آده طایخ

معاذیه همایونه مغور ابلدیکنیز برای نشکر سولالاکلاری

قطعه در

قرینه هفت والای ولی نعمت

نکار آهدیک طایخی دیوردر حاله

طاسه در کنگلکیم سیم غایک اولدی کوهکنه

اوصو اشدی لب بدکمه انیم اجم

23

M46

دله

سویلم دردی می همدردم اولانه آهه بید

بلکه سینه که سونانه جانکاه بید

کدی بی سینه بیور ناز درونی بیضه

اهلی دل سوبله مشر دردی الله بید

دله

ضیال یاری اشکر بویب شمت سوا ایندم

اوده اغیار اید همایه کیمسه جیفو ایندم

مکر مهر کونیا اشرب ایدر سه تکفه لعلی

بوسری بلدم بنده صفا کفیلو ایندم

دله

تکفه زار می کلبر کنه تحمیر ایندم

حال رضا سینه بیور بلخ نصوبر ایندم

یار ایدوب دین اولد قومه در صحنه کربانه

شیشه ایله ایدر جودد غل صوبان قید ایندم

M47

طیاره اقبال کلمه هجرت ازین سویله خردی فطوره
 حکمتیه اسکندره اسکی وارنده زبو طیار
 باغلا سوسه یولسه بوردولار ایله اکا الله
 شوقی حیاته صوره آب زانه ایلویه احصا
 ایوه هکیم لایسه زبر صلح اولما والله
 وله
 حکیم بانی ایتیف افق ساحلانی تشریف کور
 وفوقه سویله خردی فطوره
 کله حکمت شاک فولدی تشریف و تطیف
 شوکون زلم اولور عین دهره دور بو
 کوزل آغ خاکلای طرفه عین نور کور سو
 حکیم بانی افق بونقر توتیا در بو
 ضریفانه شیری عین ساحلانی تشریف کور بو
 وفوقه سویله خردی فطوره

24

M48

خردی تشریف اولدنی تطیف سنی اوقال
 نکریم معدنیه اکلده شه روزلی
 اندی صرد کئی غیری ضایا هدر ایلک
 کیمیا بالقدیم فطوره محوره حاد
 فطوره
 اولدنی فطوره خردی نکریم دیده کربانه
 مزلکانه دم اولدوم اولدنی مزلکانه
 افره فوره دره ختم ایدری عجب اعدا
 کربانه فطوره زلف دورشردی سنی روزانه
 بن برطال کوردم یاندک صبرم روی آلمه
 افرسه سنی صودنی بوسوز کندی حالک
 حیدر فطوره عا صبه دلداری بنده صو
 لزال کل بتردی سندنانه جمالک
 اولدنی با فطوره بونک صافله باقه سه صلیغ اول
 کورنی عا نالک اقم کایلیکی فدا

M49

مرفخ دل جانفطرده کلک کیدر دستکدی
اوجی نعلیمه برهوره جیصوب جیمه بکا

ایمان

می صونارکیده نازید باقیدیدی فرقه ایم هنوز
جشم ساقیدنمی اللهم بکلم صولادنمی مست

دله

براصه الله ایچیه ایلونه الله بنده جوری
سندله ایچ غمخه کیم معن ناچارم کیدی

دله

ایر اولور اتم ادریم کلچک حاطیم
کلچای لاره کوز یاتی بارنه ایدرور

فکر رضایینی شکسته دله ایتم سولک

برقره شنه ره کل رشتنی ابد صیال
مورم چشم وایله سده کت اتم سده کت
غیره یاقرنشتنی کوز کرسی اولور دیدم

25

M50

بکایکانه کولکم باره کندی اشیا ایلدنه
بنی ترک اندی اما ایندیکی قاینه بجای ایلدی

دله

آمر طلق فرجیجی ایدر ضویاب انکسی
جونه ایلدم نثار سفید و سیاه و برقم

دله

طیب اولدی برره همد اهل محبتی صبحال اولوره
کلچک طیره دونه بریان دوشمه شونک به فالدم

فوت علا زاده لره سولیکلری بیتد

صورتی تیر قدر تیر ربه الغریک

آینه فزادده سر و شادی کو

دله

فوله افض رضای علی کلا عباد

کولر عنایت لارینی بید ایلدی هماده

دله

برینه کیدر دایر خورشید و ماه آسمانیه
کلیت السیرت شریفی بر اهل بیت ایلدنه

M51

تصمیمه و شرح عینه
 بعد محقق کردن طوره چو در بنده در
 بویجاغی بقی و کل دیگر زلفکده سید
 کز
 سرمای فیه سینه راغ با فده دوف باط
 آتسه کناری فسه کونک لاله زاید
 کز
 فوربار البت کونکده بیه لعل و رنگ جانا
 خدا فدود در ابر سرتک عاراده اکهر بیدا
 کز
 می ایجوری بعد از نظار ایچمه تکلیف صوفی
 او قنتر بقنوه بنده یلغا قنقه صلا اولوه
 کز
 مال نه حال حال نظرفین کوزده غم و از ابر ال
 نده کز و طبع و غم کندی مالکده سرتک
 کز
 بکار و تکرک بیک عیسه عاشقه ایچمه اولم
 به نه حالکده کلال کرمه لایله اولم

26

M53

نقود اسکسی چو لریکی جوفعی اقسام به
 کز خذ براسی برقیته خلوت و صلاک
 کز
 ماه دی کز غنکله
 صانک کس به سوره صوای مدونت بکلام
 کز کز تخمه کز زک به ایچمه ایچ
 انزافقه ضلک کز کز کز کز
 خذ ایچمه ای چالم بوفی ر سوره کار ایچمه ایچ
 صسم کز ایچمه ایچ بر جود کز طوز اقر
 یاز بوفی بو صولستی ر جویبار ایچمه ایچ
 حکیمیا سه مدنی و جویبار ایچمه ایچ
 صفتی روز فزوده شوسه ایچمه ایچ

M54

13 MAYIS 1973.

بیدار بیدار
نیک و بد هرگز نه اندر ایام صدمه

سه فیه و دو لطفه زنی اولتر
شده مضمر اولتر آینه ای بجز تر

بین ج

اولی نام ایدر بیج صید

بین ج

مکرده صیف ندقت نه صیفه

ولایه یمن بر ایام عمار

تعلیم یافتی نا الجبرای عار

کر صیفه اولتر باینی طاهره لاله قناری

مردودک خانی هرگز زلفه به یار

F.I. 70-72

مردودک خانی هرگز زلفه به یار
تعلیم یافتی نا الجبرای عار
ولایه یمن بر ایام عمار
کر صیفه اولتر باینی طاهره لاله قناری
مردودک خانی هرگز زلفه به یار

M55